

УДК 821.161.2-311.6  
ББК 84(4Укр)6-44  
І-48

Роман

**Ільченко О.**

**І-48** Місто з химерами: роман / Олесь Ільченко. – К.: Грані-Т, 2010. – 160 с.  
ISBN 978-966-465-223-7

Такі твори влучно називають «метафізично правдивими». Письменник Олесь Ільченко на основі унікальних архівних матеріалів відтворює події першої третини минулого століття.

«Місто з химерами» – чи не перша в українській літературі оповідь про долю і творіння архітектора; розповідь історично достовірна й водночас містична, детективна... Знаний київський будівничий Владислав Городецький став легендою ще за життя. Жоден з більш як сотні чудових київських архітекторів не привертав такої широкої уваги. Цей художній твір про життя зодчого, життя часто більш неймовірне, ніж найсміливіші вигадки. А Київ – місто найвищого творчого злету Городецького, – як побачить читач, і досі приховує багато таємниць...

УДК 821.161.2-311.6  
ББК 84(4Укр)6-44

ISBN 978-966-465-223-7

© «Грані-Т», майнові права, 2010

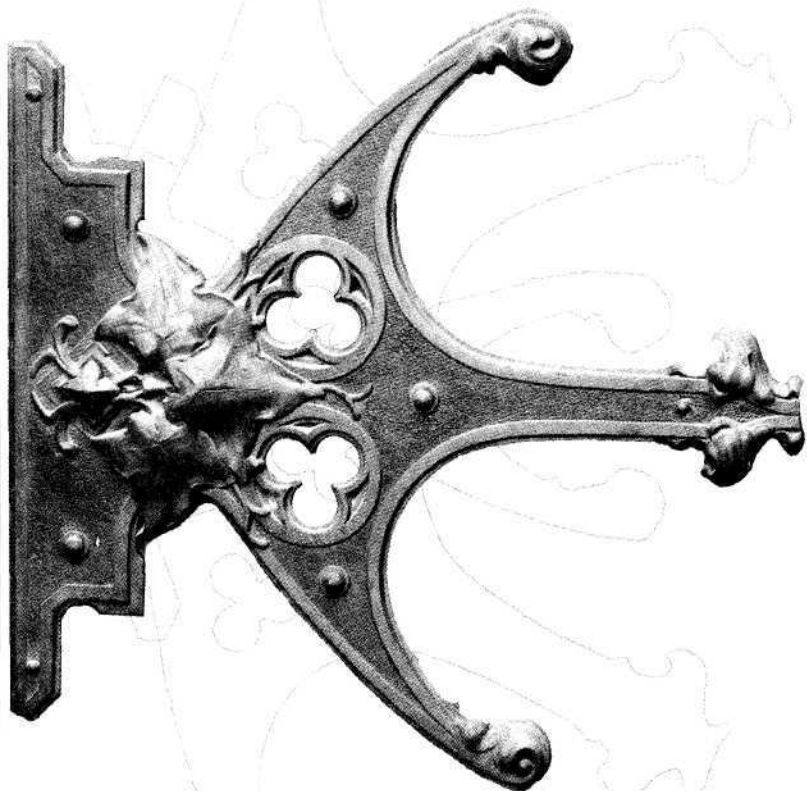
Олесь Ільченко  
**МІСТО З ХИМЕРАМИ**

2-ге видання,  
доповнене

Автор щиро вдячний панові Сергію Кілессо за безцінні архівні матеріали, надані ним, за неперевершені розповіді пана Сергія про будівничих і архітектуру Києва початку ХХ століття; а також панові Дмитру Малакову, котрий зібрав та упорядкував велику кількість фактів із життя Владислава Городецького.



# СМЕРТЬ У КОСТЕЛІ



«Хмара, що спустилася на землю... густий туман... якась невагома вата огортає зусібч, робить зір зайвим. Охоплює беспорядність, млявість, апатія, роззубленість. Мабуть, отак сприймає світ ненароджений малюк... Чи це й справді хмара, готова загуснути ще більше, набрякнути і розродитися звуками? Словами? Самим життям, сутність якого може висловити тільки тиша?

Аж ось із хмари, з її глибини долинає мелодія. Це могутній подих органа із дивним відлунням знайомої здавна пісні, мотиву. Звучання органа ніби розвіює мінливу хмару, її летючі пасма, клубчасту завісу туману. Стає видно чи то церкву, чи, радше, костел – світлий бароковий храм. Двері його прочинені, й зір, що раптом усвідомлює власне буття і необхідність, летить до високої споруди.

Серед порожнього храму вінчання. Перед вітварем стоять двоє, наречені, – хлопчик і дівчинка, ще зовсім діти. Малюки серйозно й сумно дивляться на дев'ятиярусний різьблений з кленового дерева іконостас, який чомусь височіє в католицькому храмі. Діти стоять загублені у величезній дзвінкопорожній споруді. Ні панотця, ні хору... Але хтось поважно співає молитви, додаючи свій голос до ридання органа, а незримі голоси хвалять Господа. Чиясь невидима рука подає дітям обручки, вони обмінюються ними і неквапом ідуть до виходу. Аж тут їх наздоганяє ксьондз, сивий і стрункий, і неголосно, проте твердо, промовляє:

– Ідіть звідси, йдіть! Як то ви в храмі Божому самі?! Без благословення?! Без мене?! Ідіть і не повертайтеся!

Діти поспіхом виходять із костелу на величезний зелений луг, за яким далеко, майже на обрії, видно панський будинок із колонами. А малюків переслідує голос органа, немов увібравши в себе грізні інтонації панотця».

Владислав Городецький прокинувся і деякий час не міг збагнути, де він. Чи вдома, в родинному маєтку? Знову малюк на причасті в костелі? Чий то будинок біліє на пагорбі? Батьківський? Де перебуває зараз, сієї миті?

Так, звісно, він у Києві, вдома, серед теплого літа, й у нього сьогодні багато невідкладних справ. Отже, знову сон. Насправді Лешек Дезигерій Владислав уже стомився від усього. Скажімо, від нескінченних мандрівок у різних снах, часом страшних. Небезпека, невидима іншими, навіть близькими людьми, наблизилася до нього впритул – Городецький гостро відчував це. І навряд чи хтось міг би йому допомогти...

Того ж таки гоного серпневого дня автомобіль-ланголе пана Владислава хвацько підкотив до садибної ділянки на Великій Васильківській. Тут поволі зростав новий костел, гозвіл на будівництво котрого майже вісім років тому нагала київська міська управа на прохання римо-католицької громади міста. Зводили його, можливо, не так швидко, як хотілося, але невпинно, аршин за аршином.

Із авто вийшов його шофер і власник, сам архітектор. Нове шкіряне шоферське вбрання дуже пасувало панові Владиславу. Він прискіпливо глянув на майбутній костел у густих риштуваннях. Робітники, мов мурахи, спускалися й підіймалися, – були зайняті будівничою справою. Один із них, молодий і худорлявий, саме незграбно і якомсь несміливо користувався лебідкою. «Знову він!» – зітхнув Городецький. Цей чоловік запам'ятався архітекторові через свої лінкуваті й недоречні рухи, що так контрастували із упевненою і жвавою роботою інших буді-

вельників. Пан Владислав згадав: по обіді має зайти до театру «Соловцов». Ажже він так захопився вигадуванням нових зразків взуття й костюмів для акторів... У театрі на нього, завжди елегантного й вишуканого, сьогодні, як завжди, дуже чекали...

Проте наразі настрої йому зіпсував отой незграбний і ніби сонний молодик. Городецький не терпів роботи абияк.

Тимчасом до архітектора вже поспішав його помічник, студент політехнічного інституту, розумний і жвавий Олександр Леонт'єв. Очі Владислава потеплило: цієї миті він пригадав, як Олександр брав участь у проектуванні Городецьким кенаси для громади караїмів міста. Леонт'єв все і всюди встигав: водночас він ще навчався в київського будівничого й допомагав Городецькому.

Квапився назустріч і старший майстер Петро. Усміхаючись чи не ширше за свою немалу борогу, він звернувся до пана Владислава: «Ваше високородіє! Ваше...» – «Облиш, – скривився Городецький. – До чого тут чиношанування?» «Е-е-е, – почав Петро, – Владиславе Владиславовичу, ми тут, теє... Все гаразд. Як слід. Стараємося!»

Городецький, здається, не дуже дослухався до слів майстра. Він ще раз глянув на Леонт'єва, потім угору, на робітника, і трохи роздратовано гукнув: «Гей, люб'язний!» Хлопець озирнувся на голос, переступив із ноги на ногу, хотів чи виструнчитися перед архітектором, чи щось сказати, похитнувся, дошка риштувань під ним тріснула, він ухопився руками за повітря і каменем полетів униз...

За декілька секунд заюшений кров'ю молодий чоловік лежав долілиць на землі. До робітника бігли товариші, Леонт'єв і Петро з Городецьким...

І без медиків було зрозуміло: юнак мертвий.

– Боже праведний! – важко дихав Петро. – Та що ж це?!

– Олександр, лікар, негайно! – наказав сполотнілий Городецький, і Леонтъєв побіг до найближчого поштового відділення біля Троїцького базару, на Велику Васильківську, номер 92, аби телефоном викликати карету товариства швидкої медичної допомоги.

Архітектор трохи помовчав.

– І поліцію треба сповістити... – догав він. – Як його... звали?

– Юхим, – відповів приголомшений Петро. – Юхим Кевліч. Вісімнадцять років... Було.

Після пояснень поліцейським чинам, які прибули на місце трагедії, лікарям із рятувальної станції швидкої допомоги, що просто засвідчили смерть юнака й забрали тіло, не перекладаючи цей труд на команду «труповозки», Городецький мусив таки їхати до поліційного відділку давати нові, з усіма подробицями, свідчення.

Відтак його день пішов шкереберть. Про візит до театру вже не йшлося. Поліцейські неначе зраділи страшній і водночас легко розкритій справі, котра серпневого дня нотувалася-лягала грібними літерами на казенні папери. Винуватець – єдиний: могутній архітектор Городецький, чия недбалість призвела до трагедії на будівництві.

Найприкрішим для пана Владислава, крім наглої смерті робітника, було те, що неприємності тільки починалися. Завтра Городецький мусив іти до вищого поліційного начальства із новими поясненнями, доводами, спростуванням звинувачень...

Вітерець залітав у прочинене вікно одного з великих кабінетів «присутствених місць», доносячи хвилі передзвону від осяяного сонцем Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря. З площі долинали вигуки морозивників, які спекотної днини пропонували холодні солодощі різних сортів, укладені на візках або в гіжечках просто на їхніх головах. «Сахарно-морожено!» – кричали торговці, й кияни підходили до них по ласощі. А на столі високого поліційного чина протяг ворухив купку газет, кожна з них нагадувала про сьогоднішню дату – 20 серпня 1904 року. Зокрема верхня, «Кієвлянин», немов тицяла зогчому в очі заголовок: «Катастрофа в садибі нового костелу». І решта київських газет скидалася на стос неспростовних документів для звинувачення й вироку нездарі-архітектору. Шпальти немов захлиналися, смакуючи безглузду смерть Кевліча й натякаючи на низький фаховий рівень могутнього, одначе занатго екстравагантного з багатьох поглядів Городецького. Бугівничий позирав то на газети, то на огрядного господаря кабінету, який, сидючи навпроти нього, час від часу немов щось струшував із новенького мундира. Нервова бесіда вже тривала з чверть години.

– Пане Городецький, ви розумієте, що цей... це... – поліцейський чин кахикнув і підкрутив вуса, неспроможний гібрати точне слово для того, що сталося. – Це вчорашнє... м-м-м... убивство, я підкреслюю, – вбивство, бо загибель такого молодого хлопця інакше назвати не можу, – перекреслює ваше реноме й ім'я людини, архітектора? Отже, на підставі експертного висновку інженера Андрія Павловича Феокритова й свідчень очевидців, ми змушені порушити проти вас кримінальну справу і взяти підписку про невиїзд!



– Ви забуваєтеся! – спалахнув Городецький. – Яке вбивство?! Яка підписка?! Юхим... Юхим Якович Кевліч загинув через власну необережність. Він просто не уважно користувався лебідкою, я вже пояснив вам! Робітник не втримався на риштуванні! А пан Феокритов ще нагто не досвідчений, аби робити такі висновки. Помилкові висновки!

– А проте свідки кажуть, що саме ви...

– Я вимагаю повторної експертизи! – не втримався Городецький. – Залучення людей, котрі розуміються на будівництві!

– Не думайте, що це може щось змінити, – спохмурнів мундир. – І кого б ви запропонували?

– Цивільного інженера й архітектора Безсмертного, професора політехнічного інституту Кобелева і міського архітектора Брагмана.

– Ми розглянемо вашу пропозицію. А поки що... – господар кабінету встав, даючи зрозуміти: розмову закінчено.

– Маю честь! – ледь кивнув Городецький з порога кабінету.

Мундир промовчав, подумавши: цей елегантний пан теж, мабуть, із отих одвічних бунтівників, заколотників, гонорових і неблагонадійних поляків, чорти б їх узяти! Сибір за ними всіма плаче, а вони, бачте, костели бують!

Роздратований Городецький стояв на розі Володимирської і Великої Житомирської вулиць. Хоч іду до Старокиївської аптеки по заспокійливі краплі! На жодному полюванні він не переживав такого сум'яття почуттів. Сто дзяблів у пельку кожному поліцейському! А він ще мав заїхати на Куренівку до тещі, Корнелії Францівни Марр, котрій заманулося чомусь відвідати перший пивоварний завод, що належав їй.

Майже сто тисяч відер пива різних сортів щорічно! Славний завод... Але чому, чому саме сьогодні поважна гама вирішила скористатися автомобілем пана Владислава? Зрозуміло, вона хотіла прибути на обід до нього і своєї доньки в такому екзотичному екіпажі. Адже його дружина, Корнелія-Жозефіна (припали ж вони до імені Корнелія! – говорив колись пан Владислав), чекала на них із обідом удома, на Банківській вулиці, у будинку за номером 10.

Постійні умовляння сім'ї подіяли, і Корнелія Францівна, котра раніше заперечувала можливість людини пересуватися на чотириколісному чудовиську із двигуном, без коней, поступилася, й наважилася ризикнути. Однак її однокінний екіпаж мав би рухатися за нею десь неподалік... Про всяк випадок!

Невдовзі Городецький був біля воріт пивоварні. Владислав, знаючи, що Корнелія Францівна читати газети не любить, вирішив поки що нічого не казати їй про прикрий випадок на будівництві. Потім, потім, коли він усе обміркує і заспокоїться, то знайде потрібні слова.

Прудкий гвірник відчинив йому ворота, легко упізнавши шофера й авто. Городецький в'їхав на подвір'я заводу, відразу ж спостерігши показово-зворушливу картину бесіди Корнелії Францівни з одним із молодих майстрів і робітниками.

– Мені вас хвалили, – зверталася до бравого майстра пані Марр.

Чоловік чемно усміхнувся, немов підтверджуючи правдивість і точність її слів.

– І я хочу вас нагородити, як інших, відданих і працьовитих робітників заводу, – проговжувала Корнелія. – Давид...

– Григорович, – нагадав їй майстер і назвався повністю, – Чужий Давид Григорович.

– Ну, для нас ви зовсім не чужий, – пожартувала пані Марр і знаком звеліла слугі подати їй велике чоловіче портмоне. – Ось вам, Давиде Григоровичу, за сумлінну працю!

Корнелія Францівна вручила майстрові десять карбованців. Той, прийняв гроші й шанобливо схилив голову. Робітникам жінка роздала асигнації по три і п'ять карбованців і, дуже задоволена собою, глянула нарешті на зятя. Той вийшов із авто і став біля неї, немов засвідчуючи важливість моменту. Щиро кажучи, Городецький не дуже розумів такі речі театральні жести своєї тещі. Ажте робітники й майстри заводу отримували добру платню, і ця «благодійність», як на нього, була недоречною.

Пан Владислав подав руку Корнелії Францівні й вона сіла в авто. «Трохи кумедне прізвище – Чужий», – подумав Городецький і завів двигун автомобіля. Екіпаж гамц, мов прив'язаний, рушив за авто...

У просторій, великій квартирі за номером три, що належала Владиславу і Корнелії Городецьким, у сірому будинку з химерними прикрасами по вулиці Банківській, відлунювали легкі кроки. Стривожена молода жінка ходила вітальнею, поглядаючи зрідка то на чудернацьке ліплення стелі, то у вікна, то вдивлялася в примхливо-вишукані кахлі печі. Іноді вона невідь чому підходила до стін вітальні, обшитих гарною вільшиною, і нервово торкалася їх.

Корнелія-Жозефіна бачила позаминулої ночі поганий сон. І вона, здається, зовсім не здивувалася, коли трапилося не-

щастя на бугівництві костелу, а київська преса безсоромно накинулася на її чоловіка, описуючи в подробицях наглу смерть молодого робітника. Корнелії снився її Лешек: чомусь малим хлопчиком, увох із якоюсь дівчинкою – чи не маленькою Корнелією? Вони були в костелі, перед вівтарем, на своєму вінчанні, а вродливий сивий ксьондз, суворий і невблаганий, виганяв їх з того раю на грішну землю. Корнелія нічого не розуміла. А може, з Лешekom була не вона, а якась акторка антрепризи з театру Берґоньє чи Соловцова? Який жах! Боже мій, ні, що ж це таке лізе їй у голову?! Владислав кохає її, кохає! Жодних сумнівів щодо його почуттів вона не має...

Продовження сну не менш дивне, проте зрозуміле їй. Корнелія бачила, як у Владислава випав передній зуб, і на тому місці вмить почала зяяти чорна діра; а її чоловік, чомусь усміхаючись, показував потворну прогалину між зубами, спльовував кров, наче якийсь мужик після бійки на Сінному ринку.

Тоді від жаху Корнелія прокинулася. Вона знала, що хтось має померти, й відтак це нещастя торкнеться їх обох.

Що ж означає цей сон? І чому останнім часом Владислав дивним чином змінився? Ніхто не помічає цього, лише вона – і Лешек не може приховати від неї знервованість, навіть зацькованість... Усі мають його за іронічного, екстравагантного, вишуканого, успішного чоловіка й аж ніяк не бідного архітектора... Але то не весь він, ох, не весь... На Лешека тисне якийсь тягар, а він мовчить. Корнелія вирішила: Владислав має розповісти їй все... Що саме – «все», жінка не могла сказати, проте була переконана: чоловік щось приховує від неї. Можливо, він захворів?! І не хоче турбувати її страшною звісткою?! Боже милостивий, так далі жити неможливо.

Обід у великій їдальні під химерною люстрою з лосиних рогів, які маскували електричні жарівки, минав у неспішних, якихось силуваних розмовах, і Корнелія-Жозефіна відчула, що зараз не слід торкатися тонких матерій. Корнелія Францівна ще не бачила сьогоднішніх газет, тож Городецький нарешті сам розповів їй, і тестеві, Йосифу Івановичу, про смерть робітника. Пан Марр читав газети і все знав, проте не казав дружині про нещастя на будівництві, вважаючи, що це має зробити сам Владислав. Зятю ж він не висловлював ані підтримки, ані слів осуду. Корнелія Францівна на диво легко, навіть, сказати б, легковажно прийняла таку прикру звістку – адже вона вірила в свого зятя, в його професійність і талант архітектора, й тому була переконана: незабаром для Владислава все вирішиться якнайкраще і його залишать у спокої. Вона завважила, що гочка сиділа за столом знервована. Проте пані Марр не сумнівалася: Корнелія-Жозефіна незабаром опанує себе, і життя триватиме... Триватиме довго й щасливо для них усіх...

– Доню, а ти не збираєшся оновити гардероб? – поглянула теща на зятя. – Я днями піду на примірку до Герсе на Прорізну... Можеш скласти мені компанію, якщо Владислав не проти, звичайно...

– Так, я теж гадаю, що Корнелії час вибрати щось нове на вересень, – погодився Городецький.

– Ну, якщо чоловік наполягає... – усміхнулася Корнелія-Жозефіна. – Але я, мабуть, піду до Міндліна... Мені його крій до лиця. Та й Лешек може створити для мене ескіз якогось нового фантазійного вбрання...

– Ну, якщо ти зазриш акторкам «Соловцова»... Тоді можна мавпувати їхні плаття, – троху образилася Корнелія Францівна.

– Навпаки, – усміхнувся Городецький і поцілував руку дружині, – це акторки мімікують під Корнелію...

– З твоєї легкої руки, – теж усміхнулася дружина.

– До речі, у театрі «Соловцов», – втрутився Йосиф Іванович, – квитки подорожчали! Все нині дорожчає... Уявіть: ложі бенуара і бельетажу, літерні, – по десять рублів, а на бенефісових виставах – по тринадцять п'ятдесят! Та й номерні не набагато дешевші...

– Ця ціна – із платнею за зберігання верхнього оягу й благодійним збором включно... – знизав плечима господар, – а можна просто взяти, скажімо, крісла першого ряду за три рублі сорок копійок...

– Ах, і в Театрі спадкоємців Бергоньє бенуарні літерні ложі теж по десять рублів, – зітхнула Корнелія Францівна і, щоб перевести розмову на іншу тему, порушила довгоочікуване запитання про онуків. – Де ж мої маленькі улюбленці?

– Зараз бонна їх приведе, – очі пані Городецької заблищали. – У них був денний відпочинок.

– А я приніс їм цукерки! – задоволено примружився Йосиф Іванович. – Пан Горовиць запевняє, що цей новий витвір його фабрики має надзвичайний смак.

– Сподіваюся, йому можна вірити? – нарешті пожартував Городецький.

– Авжеж! – із полегкістю усміхнулася Корнелія-Жозефіна, вдивляючись в обличчя чоловіка – його настрої поліпшився.

Усі засміялися.

– Кажуть, новонароджений Володимир, синок пана Горовиця, разуче схожий на тата? – запитала Корнелія Францівна.

– Ах любя, – відмахнувся Йосиф Іванович. – На кого ж має бути схожим те гитя? На лакея?

– Припини такі брудні жарти! – спалахнула пані Марр. – Це не личить тобі! То вже нехай твій брат Агольф...

– Ну, гаразд, вибач, любя! – зашарівся купець першої гільдії. – Я не так висловився...

– Тато просто хотів сказати, що кожна київська гитина тепер неодмінно буде вундеркіндом, як кажуть німці, – почала рятувати батька Корнелія-Жозефіна й переводити розмову на іншу тему. – Маленький Володимир перевершить свого батька, і неодмінно даруватиме цукерки своєї фабрики нашим дітям...

– Побачимо... – пробурмотіла пані Марр і глянула на тестя. – Ви ж не занадто силуєте у навчанні наших улюбленців?

– Усьому свій час – і вчитися, і роздавати цукерки, і отримувати їх, – розвів руками Городецький. – Владислав і Хелена добре опановують мови, а Хелена ще й на фортепіано любить грати...

У цей момент до зали-їгальні вбігло двійко дітей – хлопчик і дівчинка.

– Мої любі! – кинулася до них пані Марр. – Чи ви відпочили? Чи добре себе поводите? Світлий янгол передав через дігуса цукерки для вас!

– Дякуємо! – в один голос закричали діти.

– Ви ж не привіталися! – скрушно похитала головою Корнелія.

**П**ан Владислав навіть не викурив разом із тестем традиційну післяобідню сигару – він поспішав на вулицю Велику Підвальну, до свого доброго знайомого, губернського інженера

Володимира Агріановича Безсмертного. Приязні стосунки і висока посада, котру обіймав пан Безсмертний, давали надію згодом на те, що повторна експертиза обставин нещасного випадку на будівництві костелу буде здійснена неупереджено й розставить усі крапки над «і». Зрештою, думка головного архітектора та інженера-будівельника всієї губернії мала важити більше, ніж миттєвий і неправдивий висновок молодшого інженера будівельного відділення губернського правління Андрія Феокритова. Висновок, спрямований проти нього.

Авто Городецький зупинив біля будинку номер 28. Улюблена мавпа-макак звично сиділа на його плечі. Пан Владислав вийшов із автівки, ковзнувши поглядом по декількох роззявах, які завжди витріщалися на його вбрання, мавпу, чотириколісне диво, і рішуче зайшов до будинку.

Слуга Безсмертного шанобливо прийняв капелюх Городецького, незадоволено глянув на мавпу і провів гостя до вітальні. Там на прибульця чекав імпозантний борогань – сам господар, Володимир Агріанович.

– Так, ситуація скандальна, – погладжував чорну бороду Безсмертний. – Я вам щиро співчуваю. Бути не тільки автором проекту, а й здійснювати нагляд за роботами на будові... То нелегка справа...

– Тому я і прошу вас, Володимире Агріановичу, разом із панами Олександром Кобелевим і Едуардом Брадтманом встановити істину... – Городецький, здається, зовсім не хвилювався. – Я мав із ними обома телефонічні розмови. Ми ще зустрінемося в зручний для них час, аби я міг дати вичерпні пояснення стосовно трагедії, що сталася на моїх очах. Вони згодні разом із вами провести повторну експертизу...

– Ми, звичайно, все з'ясуємо. Я не відмовляюся бути в новій експертній комісії, – запевнив Городецького Безсмертний і глянув на вертлявого макака, немов підтверджуючи щирість своїх слів. – Я вірю у вашу фаховість, а ваше сумління – поза всякими сумнівами... Про всяк випадок – хто б із відомих громадян нашого міста, у разі чого, міг, так би мовити, висловитися на вашу підтримку?

– Ви сумніваєтеся в позитивному для мене висновку експертизи?

– Аж ніяк! – Безсмертний зробив заспокійливий жест. – Але...

– Гаразд, – спохмурнів Городецький. – Зрештою, зовсім різні люди можуть сказати про мене добре слово – і Богдан Іванович Ханенко, і брати Соломон і Мойсей Когени, і Лев Борисович Гінзбург...

– Ваш постійний підрядник... – зауважив Безсмертний.

– Вибачте, але, скажімо, з паном Миколою Біляшівським, директором міського музею, чи з Вікентієм Хвойкою, або Ігорем Сікорським мене пов'язують аж ніяк не комерційні чи архітектурні справи... Чи ви сумніваєтеся в них?

– Ні, зовсім ні! Зрозумійте мене правильно: іноді вчасно сказане слово багато важить... Одне дозвольте, до речі, запитати вас: чи варто поспішати зі зведенням костелу? От і нещасні випадки почали траплятися... Та й костел святого Олександра поки що цілком, здається, задовольняє потреби римо-католиків...

– Перепрошую? – Городецький був украй здивований. – Я не зовсім розумію... Ви проти появи храму?! Його тому і зводять, що старий костел не може вмістити всіх парафіян...

– Борони Боже, ніхто не проти! – закивав головою Безсмертний. – Завдяки турботі государя імператора всі ми вільні – в житті й своєму виборі віри... Та як вам пояснити... Є деякі сили, деякі... м-м-м... речі, які змушують нас часто чинити всупереч нашій волі й бажанням. І всі смертні мають озиратися на них... Бути у злагоді, так би мовити...

Городецький геть спохмурнів. Слова Безсмертного дивним чином накладалися на його умонастрої останніх п'яти літ... Відколи він 1901 року завершив будівництво київського Музею старовини й мистецтв і майже одночасно – кенаси для караїмів, урочисто освяченої в січні 1902 року, йому не давало спокою дещо, чому пан Владислав пручався і не міг висловити вголос або ж назвати, позначити якимсь одним словом...

Здається, він зрозумів натяки чи настрої Безсмертного. Городецький сказав декілька загальних слів, які, власне, нічого не означали, коротко попросився й поїхав додому. Він хотів побути на самоті, у своєму кабінеті, прикрашеному великою колекцією власних мисливських трофеїв – рогів і черепів антилоп, гірських баранів, оленів, – і відтак гіткнувшись відчуття влади, яке панові Владиславу давало полювання та спогади про нього. Саме як чудовий стрілець і мисливець, кому напрочуд щастило на кожному полюванні, Городецький під час ловів почувався коли не хазяїном долі, то принаймні володарем миті – натхненної миті влучного пострілу, господарем життя чи прекрасної тварини, птаха, грізного хижака. Але, як він тепер усе гостріше розумів, і на мисливців хтось може полювати...

Удома, на Банківській, пан Владислав посидів у кабінеті, гортаючи якісь папери, креслення, записуючи цифри у



стовпчик, щось підраховуючи. Потім побавився із дітьми, вкотре розповів їм про свої мисливські пригоди в Ленкорані Бакинської губернії й у Закаспійському краї, на прикордонні з Персією, в Мазендарані...

Особливо він пишався тим, що на південь від Ленкорані, коли його невелика експедиція влаштувала засідку на леопарда, поклав плямистого володаря Закавказзя із першого ж пострілу. Та справжній успіх чекав на Городецького в туга-ях пересихаючих річок на межі з перськими вологіннями на півдні Закаспію... В хащах тростини й очеретів водилися не лише численне птаство, дикі коту – хауси, а й величезні кабани, на яких полювали тигри. Смугасті красені-хижаки заходили в ті краї з північної Персії. Одного з них, підстерігнувши на стежці до водопою, й здобув пан Владислав. Потрясінню тубільців тих країв не було меж – а вже не кожен із них, загальом досвідчених мисливців, міг похвалитися таким трофеєм.

Під час полювання Городецький відчував якесь внутрішнє перетворення – в ті години, коли міцно тримав зброю, йшов слідом за звіром чи чатував на нього в засідці. Тоді він був володарем часу і життя – не тільки приречених під його влучними пострілами тварин, а й власного. Проте швидкоплинні гні полювання минали, і Городецький знову відчував залежність від незримих, однак потужних сил, які керували ним, вели його... Куди? Він прагнув знати відповідь на це запитання.

Нарешті діти пішли спати, а татусь вийшов на округлий балкончик і вдвлявся в київський краєвид у бік нової, розкішної Миколаївської вулиці, де стояв феєричний, зі скляним куполом, Гіпо-палац Крутикова – цирк і водночас чудова

зала для концертів і виступів, спрямовував погляд до театру «Аполло» на Мерингівській вулиці, а потім – галі, через Думську площу до напрочуд гармонійних золотих бань Софійського монастиря. Будинок, зведений ним, вивищувався на пагорбі, гордо поглядаючи і на Ангріївську церкву, і на Михайлівський монастир із Трьохсвятительською церквою поруч, і навіть зверхньо позирав на саму Софію Київську, оскільки сягав одного рівня з її розкішною дзвіницею.

Фіолетові київські сутінки скрадалися між будинками, чіплялися за дерева, розливаючись довкруг, і відчуття світлої печалі охопило пана Владислава. Чому? Він здогадувався, але не хотів собі зізнаватися...

Городецький настільки поринув у думки, що незчувся, як до нього підійшла дружина. Від несподіванки він здригнувся.

– Ти мене налякала, любя, – мовив пан Владислав і поцілував її руку.

– Твої думки знову не зі мною, Лешеку... – чи то запитала, чи ствердила Корнелія.

– Ну що ти кажеш? – спробував заперечити чоловік. – Я просто задивився на місто. Так вдало вибране місце для цього будинку – наче оглядовий майданчик. Майже вся Старокиївська ділянка перед нами...

– Майданчик для огляду, – незворушно зауважила Корнелія, – чи для обстрілу...

– Якого обстрілу?! – жахнувся Владислав. – Бог із тобою!

– Бог зі мною, так, – глянула йому у вічі дружина. – А з тобою хто?

Городецький зблід і зіниці його розширилися. Навіть минулого року на Алтаї, коли він мало не загинув, переслідуючи снігового



барса, серце його так не калатало, як нині. Про той випадок він нікому не розповідав – жодній людині в Києві. Тутешнє «велике село» миттєво б донесло розповідь про смертельну небезпеку, котра торкнулася чорним крилом пана Владислава в одній із ущелин у долині річки Аргут... Це про трофеї й успіхи він розповідав, похваляючись усім і завжди... Як кажуть англійці, нехай краще заздрять, аніж співчують. Проте Корнелія щось знає, та не про Алтай. Про більш значне?! Здогадується?! Ні, тільки не це!

– Я будую храм, – чітко промовив пан Владислав. – Стрункий, величний ко́сті́ю́ буде найбільшим, найкращим моїм творінням. І цим усе сказано.

– Ні, тепер ти знаний і будеш знаний завжди як творець сірого будинку, в якому ми живемо і де жити неможливо. І ти це усвідомлюєш, – почала швидко говорити Корнелія. – Хоч одну ніч ти тут спав спокійно? Я в ньому спала спокійно? Ні!

– Ти ж сама пам'ятаєш, як народився цей будинок! То було парі! – гаряче говорив Городецький. – Я побився об заклад, що за два роки на дикому косогорі, зовсім не пристосованому до будівництва, зведу диво! І я це зробив! А перед тим шановний Олександр Кобелєв театральню прикладав руку до мого чола й говорив: «Ви, добродію, божевільний. Тільки божевільному може спасти на думку така ідея!» Він навіть із фахівцями дослідив ґрунти під майбутньою спорудою, заклав шурфи, щоб переконатися у своїй правоті! Проте через два роки, день у день, ми смакували засмаженого на рожні вепра й пили вино в новому будинку!

– О, так! – Корнелія була явно схвильована. – Ія запам'ятала твої слова: «Будинок, може, і дикуватий, але в Києві не знайдеться людини, котра оминула б його, не зупинившись поглядом». А чи відомо тобі, як називають у місті твій витвір?

– Не знаю, і знати не хочу, – похитав головою пан Владислав.

– Його називають «Будинком із химерами», – вела галі дружина. – І я вважаю, що це недобрый знак.

– Облиш, любя, – спокійно мовив Владислав. – Фігури на будинку, його інтер'єри – просто жарт, коли хочеш. Гра фантазії...

– Хворобливої фантазії! – догала Корнелія.

– Їх робив Еліа Сала...

– За твоїми, Лешеку, настановами! – спалахнула Корнелія. – Я ж бачила, як ти малював вугіллям на цупкому сірому картоні ескізи, шаблони, чи як вони там називаються, всього того чортовиння на будинку! Синьйор Сала лише майстерно творив «оздоби», які ти вигадав. А розписи на плафонах ти виконав власноруч!

– Я і плафон у театрі Соловцова розписав... No to so? Що ж поганого в скульптурі й розпису? – знизав плечима Городецький. – Слони, носороги, олені, жаби...

– Із твоїх рідних Шолудьків і Жабокрича, – зітхнула безпорадно Корнелія. – Кого ти хочеш ввести в оману? На будинку ховаються ящірки, крокодил, дракон, змії! І не просто якісь вужі чи гадюки, а оті мало не біблійні гади, спокусники роду людського!

– Ну в тебе і фантазія, любя моя! – пан Владислав пильно дивився в бік Софії Київської. – Ходімо краще відпочивати. Вже пізно. А завтра наша корівка погарує молоко і вершки...

Жарт Городецького прозвучав непереконаливо. Корова (місце для неї він завбачливо запланував на нижньому поверсі химерного будинку) справді щодня давала їм свіже молоко

й вершки. Одначе... Тяжкий осад від розмови пригнічував і не віщував проти ночі нічого доброго.

– Лешеку, я тебе благаю, – озвалася Корнелія. – Ти втопився. І цей жадливий випадок на бугівництві... Хочу сказати... Я сізнавалася, у Шніцера, в його чудовому електро-світлолікувальному кабінеті творять сива...

– Ти вважаєш, що я ненормальний? – підозріло глянув на дружину Владислав. – Що мені час лікуватися у Шніцера, Лур'є, Нейштубе, Камінського чи кого там ще?! А може, – взагалі у Ліхтермана, в його шпиталі для божевільних і алкоголіків?!

Чоловік гарячково й наполегливо потяг Корнелію до кабінету.

– Ось довідник! – він швидко гортав сторінки. – Телефонуй на Лук'янівку: номер 1596!

– Облиш! – Корнелія вирвалася з рук Владислава. – Мені боляче!

– Вибач, вибач, я тебе дуже прошу! – схаменувся Городецький. – Пробач мені, любя... Це справді перевтома... Дві шалені гоби...

Владислав ніжно пестив плечі й руки дружини. Потім, пригорнувши до себе, поцілував кожен її пальчик – так, як умів тільки він.

– Ходімо спати, – зітхнула Корнелія. – Бог гасить, завтра все буде інакше...

*Мальовничим передгір'ям їхав вершник. Експедиційна валка трохи відстала від нього. Десь далеко позаду лишилася річка Теджен, а за кілька денних переходів, подалі на схід, ніс води стрімкий Мургаб... Дивовижна в незвичайній, незайманій красі савана із заростями трав, вищих за людський*

*зріст – фірули, доремі – панувала на мальовничих полуденних пагорбах цього кутка Туркестанського краю. На південь, десь за ланцюгами гір і зубцями плоскогір'їв, починався Афганістан.*

*Ледь помітна стежка виляса, долаючи підйом за підйомом...*

*Трохи вище в горах зарості чагарників барбарису та глоду змінювалися ялівцевим рідколіссям. Поодинокі фісташкові дерева й цілі гаї, гірсько-степова колюча трава кузінія, а де-не-де й тюльпани з ірисами, що відцвітали, голі червонясто-коричневі осипи – все довкола завмерло під нестримним південним сонцем.*

*Вершник зупинився. Тут слід бути напоготові... Адже ця місцина – просто рай для мисливця. І справді – невдовзі промчала зграйка куланів, потім, трохи повільніше, пробігли джейрани. Від кого тікали ці антилопи? За мить стало зрозуміло: легконогих красенів переслідував гепард. Копитні бачили його, і то швидше, то повільніше, відбігали від хижака, тримаючи безпечну відстань. Гепард був так захоплений полюванням, що не завважив мисливця в тіні дерева. Ось плямиста кішка, граціозно вигинаючи спину, кинулася до найближчого джейрана, вкладаючи всі сили в останній кидок до здобичі. Цей не просто біг, а мало не лет, обірвав влучний постріл вершника. Гепард перевернувся в повітрі через голову й упав.*

*«Так, час їхати до Африки, на справжнє сафарі», – замріяно подумав Городецький. Саме він і поклав прудкононогого звіра.*

*Тим часом краєвид довкола дивно змінювався, неначе брався брижами, ставав не барвистим, а зеленкувато-синім. Трави колихалися, мов хвилі на морі, вигдовжувалися, росли, наливалися соками; вони кликали лягти в них, охопити їх руками, вдивлятися в кожную стеблину окремо, або підняти голову й поглянути в небо, яке відсвічувало зеленим...*

Туркестанський край зник, і перед Городецьким постали пагорби над широкою рікою. Густа зелень дерев і трав відсвічувала то червонясто-фіолетовими, то синіми полісками. Листя, немов лаковане, не тріпотіло, не шемрало під вітерцем, який віяв дужче й дужче... Струмені повітря витискали сльози з очей, примушували відвертатися, шукати затишку, думати про укриття, здатне захистити тіло й зір від усепроникного й невідворотного повію.

Городецький втягував голову в плечі, відвертався від вітру і водночас завважував якийсь рух між пагорбами – немов сіро-зелена ріка текла попід ними, несучи свої води до того місця, де самотньо стояв він.

Сльозаві очі деякий час не могли бачити, що саме тече до ніг Владислава. Аж ось зір людини здолав пелену й усвідомив прямий, невідпорний погляд. Погляд червонясто-жовтих очей, великих, грізних і уважних.

Так, перед Городецьким не ріка, а велетенський сіро-зелений Змій. Він як господар оглядає людину. Владислав стискає в руках рушницю, та вона чомусь зникає, як зникають і кінь, і валка з друзями, провідниками, слугами...

Змій не розтуляє пащі, але пан Владислав немов чує його слова, точніше – думки. Так, Змій хоче від нього покори, хоче, щоб Городецький виконав його наказ, настанову... І заперечити Змієві неможливо – жодна світська людина неспроможна опиратися волі Темряви.

Змій воліє, щоб архітектор продовжив творити власне Змієве Місто, яке з давніх-давен належало йому, його порігдю... Змій незнищенний, тому він і досі володар незліченних, немірних ходів, нір, печер, підземних лабіринтів Вічного Міста над Дніпром. І скільки б не називали те Місто святим, оухот-

вореним, Єрусалимом землі Руської, однак – воно належало і належатиме Змієві! Жодний жалюгідний кожум'яка чи змієборець вівек не здолає Володаря пагорбів і підземель.

Заважають тільки храми на цих горах. Так, не люди, а храми. Надто багато таких споруд з'явилося за останню тисячу років. Одначе постали вони лише на деякий час... Скоро, скоро їх не буде, – так велить Змій.

А пан архітектор має своє призначення в цьому Місті, призначення, висловлене-продумане Змієм. Інші будівничі теж виконують його волю... Проте не все відразу: пан архітектор згодом дізнається, що мусить здійснити. Поки що він отримує гроші, багато грошей! Владислав робитиме таке миле й приємне для Змія: він ритиме землю, будуватиме каналізацію, сортири – на Подолі та в інших районах Міста. Все матиме абсолютно природній вигляд – чистота для міщан і гроші для будівничого! І люди радитимуть, не знаючи, що це просто початок їхнього кінця й кінця їхніх храмів. Городяни платитимуть архітектору за будівництво підземних ходів із нечистотами, де так добре почуватиться Змій. О, то чудовий задум! Хіба ж пан Владислав не хоче мати кошти, щоб витратити їх на свою улюблену забавку – вбивство? Убивство звірів, птахів... Адже це так приємно – вбивати їх сотнями! Хіба не в цьому також місія Городецького – вже поза містом? Змій допоможе йому: будуть і далекі мандрівки, і влучні постріли, і десятки визначних трофеїв! Трофеїв на заздрість іншим мисливцям Міста, імперії, інших країн... Адже найшляхетніша розвага – то вбивства різними способами, відчуття свіжої крові, смак гарячого смаженого м'яса! Чи не так?

Усе це буде! Проте поки що... Владислав має скоритися й виконувати накази. Потім він будуватиме Головну Споруду, яка уславить його і стане Престолом Змія над цим Містом!

*Частину задуму великого Змія він уже знає. Повністю на втілення мети Незнищеного-з-підземель працюватиме багато міщан. І Городецький побачить неймовірний, чудовий задум Змія. А поки що слід працювати, виконувати накази, коритися – і... отримувати бажане: золото від живих і кров від убійних.*

*Змій наблизив голову до Владислава. Той відсахнувся, але плазун тягнув до нього шию, розкручуючи велетенські кільця... Серце Владислава калатало так, неначе хотіло вилетіти геть із тіла й заспокоїтися деінде... Він на мить утратив самовладання і несамохіть прикрив очі долонею. Стало темно, проте гаряче дихання Звіра відчувалося зовсім поруч...*

У темряві, яка робила зір безпорадним і відтак непотрібним, Городецький відчував жар, справжню спеку. Серце шалено калатало, сухі губи і язик, здавалося, мають от-от розтріскатися... Нарешті пан Владислав розплющив очі й згадав страшний сон, видиво про Змія – геть увесь, від початку до кінця.

Боже, чому цей жах постійно приходиться до нього? Що відбувається? Можливо, Корнелія має рацію, і варто звернутися до лікарів? Корнелія... Де вона?! Городецький озирнувся. Дружина спала спокійно і, здається, зовсім не відчувала хвиль страху, які линули від чоловіка.

Жар, справді жар. Голова гаряча, мов у лихоманці. Думки переплітаються, зникають... Може, він захворів? Може, це інфлюенца? Та ні – в таку пору року... А якщо й справді... божевілля? І він поки що усвідомлює його... Але невдовзі, коли самоконтроль зникне? Що тоді? Ні, такі розмисли геть! Лише робота може врятувати, зробити думки прозорими,

ясними... А якщо й справді ця робота – на користь сил темряви?! Ні, то вже маячня!

Городецький спустив ноги з громіздкого різьбленого ліжка, ще раз глянув на Корнелію, що мирно спала, рівно дихаючи у сні... Подивився на хрест над ліжком, на стіні, перехрестився, тихенько вислизнув зі спальної кімнати й пішов до кабінету.

Там пан Владислав сів у фотель і замислився. За вікном, на Банкіській, було тихо... Він згадував ті декілька років, котрі справді принесли йому гроші й водночас передували його архітектурному злету в Києві – перед побудовою міського музею, кенаси, зрештою, цього химерного будинку...

Дивною тепер видавалася очевидна, банальна річ: він таки створив міську каналізацію, тобто рив передбачені потворою і бажані для неї підземні ходи... Але ж яку користь архітектор, інженер приніс місту та людям! Він згадував вдячних мешканців Поголу, в чиїх будинках з'явилися справжні теплі туалети, а у дворах – ошатні будиночки вбиралень. Господарі садиб, великих будинків, не користувалися туалетами поза домом. «Хатинки» – зазвичай на два «кочка» – призначалися для наймачів кімнат і квартир у флігелях та прибудовах. А квартирантів вистачало...

Городецький продумав усе надзвичайно ретельно: ті споруди у дворах слугували водночас і для зливання помиїв – до спеціальних широких каналізаційних отворів, вкритих чавунними ґратками (криворізькі вироби!), що затримували тверді, великі частки. Рештки прибирали двірники, а оті возики, «каламашки», забирали сміття... Весь же рідкий непотріб разом із людськими випороженнями йшов під землю через раціонально, мудро створену систему рур і ходів до полів аерації

неподалік району Дача Кульженка, де й знешкоджувався природним шляхом... Хто б міг сказати, що це погано? Не корисно для міста й людей? І хіба за таку роботу, за таке детальне проектування не гріх було брати гроші? Отож нічні марення не мають жодних підстав! Він чинив усе по-людськи, авжеж...

Ніколи шляхтич Городецький не зізнається в нищій жадобі золота! Хоча б тому, що це неправда. Гроші для нього – не мета, а засіб. Засіб зробити дружину й дітей щасливими, побудувати неймовірний будинок на крутосхилі, офірувати кошти нужденним, піднятися з літунами на їхніх чугернацьких машинах у повітря, їздити в далекі краї на полювання... А чом би й ні? Що в полюванні є гріховного чи непристойного? Ну так, є от граф Толстой зі своїми чудасіями: сім'ю замучив, а тваринок жаліє... Але то вже межові прояви людського розуму. Талантові дозволено більше, ніж пересічному обивателю. А йому, Городецькому, теж дозволено більше? Чи ні? Полювання – не вбивство. Хіба щоденне споживання м'яса – різновид убивства? Хіба благородні ікласті хижакі в природі – вбивці? Ні, вони просто народилися такими; ба більше: вони створені для такого життя. То чому ж *той*, зі снів, каже про пристрасть пана архітектора до золота й крові? Невже страшні слова – правда?!

Е, ні... Навіть коли припустити, лише уявити на хвилю, що сні є не зовсім снами... Це неймовірно, проте... Вігтак доведеться гіяти не прямо, а ошукати темряву та заспокоїти свій дух.

Він, Владислав Городецький, знає, як протигіяти задумам гада – задумам вигаданим, вистражаним, породженим занадто рухливою уявою архітектора, чи... справжнім задумом Змія?!

Спокійно. Городецький – чудовий, досвідчений мисливець і стрілець, людина-гравець, він не буде так просто виконувати чиїсь накази, чиюсь злу волю. Можна навіть зробити все, як хоче *той*, із темряви... Проте зробити так, щоб утілювався задум не його, а людини, фахівця, християнина зрештою.

О, так! Тепер зодчий збагнув: треба спробувати пограти з нічними потворами, які б вони не були – уявні чи справжні. Боротися – і перемогти!





## ПАПЕРИ ПАНІ ІРЕНИ

Піг невиразним лютневим небом будинок за номером десять на вулиці Банковій мав доволі похмурий вигляд. Сірий колір його фасаду немов зливався з мінливими барвами неба, які влаштували показ усіх відтінків сталевих, свинцевих, грифельних, просто тьмяних кольорів. Химери на фасаді наче поривалися навздогін летючим хмарам, плакали вологою, що стікала з їхніх очей, пащ, рогів...

– Кажуть, що «Будинок із химерами» Городецький оздобив дивними головами слонів і носорогів, фігурами орлів і змії під враженнями від мандрів до Африки, – натхненно говорив один юнак іншому, стоячи біля відомого київського будинку. – Але це не так. Городецький побував у Африці лише через кілька років по закінченні зведення цієї споруди.

– Слухай, Владе, а звідки ти це знаєш? – запитав оповідача його друг Артем. – Може, і не так усе було?

– Книжки читати слід, а не за компом ночами сидіти! Я читав класну книжку про архітектора Городецького, яку написав киевознавець Дмитро Малаков. Це по-перше, – усміхаючись, відповів Влад. – А по-друге, мені гід розповідав...

– Він що, знав Городецького? – іронічно примружився Артем.

– Не він, а його батько, – спокійно відповів Влад. – Тобто мій прагід!

– Ну ти ботан... – здивувався Артем. – Правда?

– Та правда ж! – Влад не любив, коли йому не вірили. – Прагід, його звали Давидом, працював майстром на заводі, який належав сім'ї Городецьких! Точно.

– І що, Городецький з ним приятелював, мало не в покер грав? – не міг повірити Артем.



– Ну до чого тут карти? – знизав плечима Влад. – Просто Городецький, природно, бував на заводі... І бачив гіга. Я ж не кажу, що вони приятелювали. Просто цікаво, як усе переплетено...

– І ти Владислав, і Городецький – Владислав... – усміхнувся Артем. – Прикольно!

– І от я гумая, – вів далі Влад, – навіть Городецький звів такий дивний будинок?

– Та що тут гумати? – знизав плечима Артем. – По приколу, щоб усі сказали: «Йо-майо!».

– Мабуть, так, – гумав про щось Влад, – але все ж... От пишуть, що це була своєрідна наочна реклама цементу й залізобетону...

– Точно! – вигукнув Артем. – Краще й не вигадася! Спереду цей будинок – сірий особняк, а ззаду, якщо дивитися трохи віддала, – наче фортеця над урвищем із зубчастим верхом. Фігури ж на даху з великої відстані мають вигляд нерівних зубців на вежі. Я помітив.

– Артеме, ти геній! – раптом збуджено вигукнув Влад. – Я відчував, що цей будинок – не просто так, не така собі забавка Городецького. Тут прихована якась таємниця. Точно... Я відчуваю. Вежа... Ти вгадав. Вежа над містом. У ті часи Київ же був інакший! Усі будинки невисокі, а «Будинок із химерами» немов вивищувався над ними. Хіба що храми згіймали бані до неба...

– І що це означає? – не зрозумів Артем.

– Ну... – завагався Влад. – Що саме – не знаю, та переконаний: Городецький усе робив не просто так. І Будинок актора у східному стилі, й Національний музей як античний храм, і готичний Миколаївський костел, і цей гім... Я відчуваю між ними таємничий зв'язок.

– Що ж тут таємничого? – Артем уважно подивився на фігуру змія, який спускався по рогу «Будинку з химерами». – Всі ці споруди робила огна людина – ось тобі й зв'язок.

– Ні, тут є щось, крім цього... – потер чоло Влад. – Я вірю...

– Тобі б пригодицькі романи писати, – відмахнувся Артем. – Уява в тебе...

Артем розповів в економічному університеті, де вони разом навчалися, що Влад захопився своїм тезком – архітектором Городецьким. Їхні грузі, першокурсники, і переважно не кияни, лише знизували плечима. Дехто почав посміюватися над хлопцем. Але Влад не зважав. Його дегалі більше захоплювала не тільки творчість, а й сама постать Городецького, страшенно зацікавили незвичайні бугівлі, створені ним у Києві. І скільки б однокласники і просто знайомі не іронізували, хлопець уперто вважав, що життя цього киянина – архітектора, мисливця й великого оригінала – неодмінно приховує якусь таємницю...

Владові спало на думку, що Городецький міг десь заховати скарб. Адже хлопець чув, що іноді під час розкопок у старій частині Києва – в межах тодішніх міст князів Кия, Володимира Великого чи Ярослава Мудрого – часом знаходили закопані скарби. То були римські й арабські монети, срібні гривни княжої доби... А при знесенні (чи при «варварському знищенні», як такі реконструкції в місті називав тато Влада) старих будинків робітники іноді виявляли тайники в стінах чи печях – із золотими червінцями, захованими наприкінці XIX або на початку XX ст. – тобто саме тоді, коли в Києві жив і працював Владислав Городецький.

Влад зовсім по-дитячому подумки малював якісь старовинні скрині чи сїжки із золотом під склепіннями похмурих підвалів костелу на Великій Васильківській, або ж у підземеллях кенаси на вулиці Ярославів Вал, колишній Великій Підвальній... Влад сам посміювався з себе і нагадував сам собі – що дитинство закінчилося давно, і, мабуть, разом із міфічними скарбами... Але, але... Якийсь неспокій огортав його при згадках про архітектора Городецького. Можливо, скарби заховано в самому «Будинку з химерами»? Юнак ладен був хоч зараз зірватися й бігти на пошуки скарбів Городецького, проте... Внутрішній голос запитував: а навіщо Городецькому ховати той уявний скарб? Невже свої кошти він не зберігав в одному з численних київських банків? Чи навіть у кількох із них? І якби уявити, що скарб той реальний, чи ховав би Городецький його у своїх надто помітних спорудах? Та й за стільки років воєн, революцій, руйнацій Києва хіба не знайшов би хто-небудь скарб архітектора?

Влад губився в роздумах, розуміючи, що його дитячі пошуки скарбу десь у парку Шевченка чи в старому ботанічному саду, де він колись часто гуляв із батьками, давно минули. А він таки в дитинстві шукав скарби за картою, ретельно скопійованою з піратської мапи в книжці «Острів скарбів».

Хлопець відчував – Городецький немов уважно дивився на нього з минулого століття й казав: «Не про те думаєш, юначе...». А про що? Що хотів висловити зодчий своїми спорудами? Нічого? В таке Влад не міг повірити.

Дні минали за днями. Влад, дивуючись сам собі, почав більше читати книг про старий Київ, менше «шпилити» за компом, викликаючи непідробний подив батьків і розмови про свою персону серед друзів та однокурсників.

Одного вечора Влад із цікавістю роздивлявся карту Києва за 1911 рік, точніше, її копію. Мережа вулиць у центрі міста лишилася цілком упізнаваною. Змінилися їхні назви, зникли деякі досить виразно намальовані, позначені споруди. В сучасному місті не було Георгіївської церкви, Військово-Миколаївського собору, інших храмів; університет носив ім'я Святого Володимира; і важко було повірити, що на сучасному Майдані Незалежності (тоді – Думській площі) стояла ота міська дума.

Батько Влада, ледь помітно усміхаючись, поглядав, як його син сопе над великою мапою, розкладеною на підлозі. Нарешті не витримав і сказав:

– Гадаю, пане студенте, час показати тобі щещо цікаве.

– Цікаве? – насторожився Влад.

– Цікаве щого твоїх пошуків, – кивнув батько на копію старої карти. – Стосовно київської старовини, Городецького і всього іншого...

Тато вийшов із кімнати і приніс Владові велику коричневу папку з гарними червоними стрічками, що слугували як зав'язки. Хлопець відкрив папку. Спочатку він побачив добрячий стос паперів – креслення, нотатки, аркуші без жодних поміток чи написів, старовинне фото якихось двох елегантних панів, а під усім цим – гарну книжку, на обкладинці якої вишикувалися великі, красиві й незвичні літери: «В.В. Городецькій. Въ джунгляхъ Африки. Дневникъ охотника. Съ 114-тью фотографіями, рисунками въ тексте и 2-мя географическими картами». І внизу: «Главный складъ у Л.Игзиковского въ Кіеве. 1914 г. Польская типографія. – Кіевъ, Крещатикъ, 38. Клише для иллюстрацій изготовлены въ заведении «Графикъ» – Кіевъ».

– Звідки це все?! – ошелешений Влад не міг отямитися. – Де ти взяв книжку і папери?!

– Пригадуєш, я тобі розповідав, – почав батько, – про будинок мого діда, твого прадіда Давида і баби Євдокії на Курнівці, поблизу Подолу?

– Так, то був їхній власний будинок... – згадав Влад батькові розповіді. – Ти ще казав про велику мідну ванну на «лев'ячих лапах» і білі настінні кахлі з опуклими зображеннями ірисів і тюльпанів на них.

– То ти напевно пам'ятаєш! – усміхнувся тато. – Так от, цю книгу Городецького мої діди і батько іноді читали в тому домі. І я малим полюбляв уявляти себе мисливцем в Африці, дивлячись на фото пана Городецького із впольованими левицею чи жирафом. Із 1943-го року, коли німців під час Другої світової війни вже витурили з Києва, мій батько Григорій, тобто твій діди, перебрався жити на вулицю Некрасовську, в будинок номер шість, у сьому квартиру. Аж він одружився з моєю мамою, твоєю бабусею Діаною. Ігучи від батьків в іншу сім'ю, він узав із собою деякі речі, серед них і книжку Городецького про Африку. Сім'я його тєстєя й тєстї, діда Захара і баби Марії, була велика. У тому старому будинку на Некрасовській квартиру номер сім прикрашали чудові кахляні печі, ліпнина на стелях, гарні мідні ручки на дєверях і вікнах... Так, все це було... А ще – в будинку жили літні люди, що пам'ятали багато цікавого. Серед наших сусідів, у квартирі на останньому поверсі, мешкала вельми дивна бабця Ірена на прізвище Левицька, чи Лівіцька – полька. Якось та бабця зайшла в гості до моєї баби Марії і побачила мене, зовсім ще малого. Читати я не вмів, одначе з цікавістю розглядав фотографії в книзі

Городецького. Принаймні, так ту сцену переповідала потім мені моя мама, Діана. Старезна, «гревня» бабця Левицька, побачивши книгу Лєшека, як вона назвала Городецького, несподівано заплакала. А потім зізналася, що була страшенно закохана у пана Владислава... Про Городецького в ті часи мало хто згадував... Але історія кохання юної Ірени Левицької (зазвичай її всі називали бабою Ірою) до «пана архітекта», як вона казала, чомусь схвилювала нашу сім'ю. Левицька жила самотньо в комунальній квартирі, рідних у неї не було. І от невдовзі після того, як вона побачила книгу «В джунглях Африки», пані Ірена принесла до нас цю коричневу папку. Вона просила зберегти папери. Левицька казала, що відчуває скору смерть, і висловлювала жаль: ажє нетєямущі сусіди могли б викинути папери... Мої батьки заховали папку серед інших речей у теплій кладовці, як вони називали ту кімнату (колись вона слугувала за житлову для кухарки у величезній «панській» квартирі). Була, до речі, й холодна комірчина для продуктів – біля чорних схогів, що вели до кухні. Отак та папка і зберігалася, переживши й Левицьку, котра справді невдовзі померла, і переїзди нашої сім'ї до інших помешкань...

– А що ж це за папери? – Влад ще не міг оговтатися від усього почутого. – Вони пов'язані з Городецьким? І чому ти досі нічого мені не розповідав?

– Не розповідав, бо аж тепер побачив: настав час... І ти, власне, вже дорослий хлоп! – усміхався батько. – Ти серйозно зацікавився Городецьким, старим Києвом, тією добою... А папери, мабуть, і справді пов'язані з творчістю цього архітектора. За щогенною біганиною та суетою я так і не встиг розібратися в них... Можливо, це зробиш ти.

Влад поніс коричневу папку Левицької до себе в кімнату. Він трохи ображався на батька, що той досі не дав йому прочитати книгу «В джунглях Африки». Проте... Чи зрозуміли би він школярем, про що йдеться в книзі Городецького, крім опису мандрівки, полювань, чи як архітектор сам називав ті лови новим на той час словом «safagі»? Передусім увагу Влада привернуло фото двох чоловіків. Хто вони? Може, один із них – Городецький? На звороті фотки написано: «Фотографія «ЛЮКСЬ» С. И. Раковского. Київ, Межигорская, №7». Приватна фотомайстерня якогось Раковського... Влад із подивом розглядав далі – й книжку, й аркуші з папки – креслення архітектурних споруд на тонкому, напівпрозорому, немов натертому воском, папері. Деякі плани будівель хлопець упізнав огразу: костел, який і нині височіє на Великій Васильківській, фасад Національного музею на вулиці Грушевського... Впізнав хлопець і Будинок актора – колишню караїмську кенасу на Ярославовому валу. Але нині вона стоїть без гарної бані в східному стилі й без вишуканої огорожі... А на кресленнях і малюнках видно ці чудові деталі. Лише креслення на останніх аркушах Влад не впізнавав, не розумів: на них зображено поверхи якогось будинку; з кімнатами, балконами, вікнами, виходами, сходами – звичайними і гвинтовими. Один поверх, другий, третій... Що це за будинок? Мабуть, він теж створений Городецьким... Тут Влад ахнув: ну, звісно ж! То «Будинок із химерами» – плани кожного його поверху! Тільки бракує малюнків переднього й заднього фасадів – тому Влад не відразу впізнав знамениту споруду.

Проте було дещо дивне на кресленнях «Будинку з химерами»: на зображенні кімнат, певно, найнижчого поверху, пунктиром

позначено майже прямий шлях, дорозу чи прохід до споруди у вигляді перевернутої букви Г. Влад ще раз поглянув на споруду, до якої він хід (підземний?! – намагався вгадати юнак), і збагнув, що колишній Міський музей, який нині називається Національним, і нагадує латинську букву L. І це не дивно: адже Городецький запланував його в такій формі. Вже набагато пізніше, як пригадав Влад прочитане з книжок про Київ і путівників містом, музей добудували так, що той став на плані подібним до квадрату. Чому буква L? Та це ж не латинська, а польська буква першого імені Городецького: Лешек! Лешек Дезигерій Владислав Городецький! Свою першу значну споруду в Києві архітектор спроектував у вигляді першої літери свого першого імені! Оце так жарт!

Влад аж спітнів від такого маленького відкриття. Навіщо цей підземний хід, якщо він є, звісно? Чому з'єднані саме музей і житловий будинок? Чи є той хід і досі? Влад міг би легше, більш природно сприйняти сполучення, скажімо, костелу і кенаси – двох храмів, аніж таємничий хід між музеєм і «Будинок із химерами». Утім, чекайте... Музей – то теж храм, храм мистецтва, а гім із химерами недарма вирізняється з усіх інших київських будівель... Виходить, що він не просто житловий будинок, а щось більше за таку просту споруду.

Голова Влада паморочилася від думок. Хлопець відчував, що він крок за кроком наближається до якоїсь таємниці. Звісно, якщо його міркування слухні...

## ПРОРОЦТВО ШАМАНА

Двадцятого жовтня 1904 року в київському домі Косачів на Маріїнсько-Благовіщенській було незвично шумно: господар, Петро Антонович, щойно повернувся з Волині, де пробув три тижні поспіль. Ольга Петрівна, дружина пана Косача, і Лариса, огна з його гочок, яку всі називали Лесею, не могли наговоритися з чоловіком і батьком. Він укоотре переповідав дрібні волинські новини, дуже жваво описував справи в маєтку, а Леся мимоволі згадувала той чарівний край... Хатня прислуга закінчила готувати обід і накривала в їдальні.

Нарешті запросили до столу.

– Ну, мої любі, а тепер ви розповідайте про все! – Петро Антонович уважно сивився на дружину і доньку. – Як ви і що з вами? Леся? Ти кашляєш?

– Ну, папа, тепер уже нічого, покашлюю, але мало, і нерви вляглися, я їх в руки забрала, – спробувала усміхнутися Леся.

– Леся по ночах мало що спала, – зітхнула Ольга Петрівна. – Були такі напади кашлю, що насилу їх морфієм затамовувала...

– А лікар Яновський подався на професуру в Одесу, – міркуючи про щось, спохмурнів Петро Антонович.

– Мої клопоти, принаймні важніші, вже скінчилися, – твердо мовила Леся, явно бажаючи змінити тему розмови. – Тепер і здоров'я налагодиться.

– Так, Бог гасьть, – провів рукою по чолу батько. – Проте до Тифлісу слід їхати неодмінно. Той клімат...

– Так, – погодилася Леся. – В Одесі пробуду недовго, а там... Скорий пароход, Севастополь, Ялта, Батум, і я вже в Тифлісі. Як не буде готова нова книжка, то й так поїду...

– А вона ще не готова? – здивувався Петро Антонович. – Що ж Петро Барський зі своєю друкарнею? І досі не впоралися?



А я вже «На крилах пісень» твоїх зібрався полинути... Чи цензура знову?

– Я майже місяць у Києві, – невдоволено мовила Леся, – часу немало, а роботи і взагалі толку від мого пробування тут небагато. Ся київська сутолока обертає людину на якусь білку в колесі.

– Справді, тут усе так марудно, довго йде, що цур йому! – годала Ольга Петрівна.

– Моя злополучна книжка, – вела далі Леся, – госі ще не вийшла з друкарні, хоч її зосталось тільки зброшурувати. Та після того, як вигрукування обложки зайняло два тижні, можна сподіватися, що й брошуровка займе стільки ж.

– Не забувай ще про «выпускной билет» від цензора... – годала мати.

– Гм! – скривився Петро Антонович і несподівано годав: – А чи не піти нам хоч завтра в Міський музей? Пригадую, Микола Федотович Біляшівський запрошував нас усіх...

– Хіба пан директор покаже щось нове? – здивувалася Ольга Петрівна.

– Микола Федотович уміє здивувати, – лукаво примружився батько. – А музей імені Миколи II таки потроху перетворюється на справжешній український заклад...

– Коли не ми, то, може, сильніші від нас вигодудуть правду зо гна... – мовила Леся, дивлячись просто перед собою. – Бачте, і народне мистецтво може бути в музейному храмі, не лише азійське та європейське, як у пана Ханенка, чи москальське, як у Терещенків... Ідемо ж завтра!

– Чудово, доню, я радий! – обличчя Петра Антоновича посвітлішало: адже він хотів відволікати Лесю від думок про лікарів та писання. – А що ж там на десерт?

У музеї відвідувачів зібралось небагато. Директор, пан Біляшівський, радо зустрів сім'ю Косачів і показав нові надбання колекції українських старожитностей. Трохи згодом директор пішов у справах, а Леся, Ольга Петрівна і Петро Антонович самі оглядали експонати. Леся звернула увагу на доволі екстравагантного пана, який не дивився експозицію, а просто когось шукав у музеї. Батько сказав Лесі, що цей пан у шкіряному вбранні шофера – той самий Владислав Городецький, будинок якого на крутосхилі за театром Соловцова став київським дивом, об'єктом пліток, чуток, різних неймовірних оповідок. Петро Антонович нагадав Лесі й про страшний випадок, смерть робітника на будівництві нового костелу. Про той жах і госі говорили київські міщани.

Нарешті Городецький знайшов того, кого шукав – директора Біляшівського. Двоє чоловіків швидким кроком пройшли через залу музею й зникли в службовому приміщенні.

– Оригінальний пан! – торкнувши вуса, завважив Петро Антонович. – Він іноді носить на плечі мавпу!

– Це не дивно, – мовила Ольга Петрівна. – Людина, котра зводить такі страшні будинки, не тільки мавпу, а й чорта за плечима носитиме!

– Не іритуйтеся так, мамо, – усміхнулася Леся. – Кожен має право на свій еґоїзм... Але нехай же і чужий еґоїзм поважає.

– Отож і я про те! – невдоволено стулила вуста Ольга Петрівна. – Такі химерні споруди псують поетичний вигляд нашого затишного золотоговерхого Києва.

– Не пана Городецького вина в тому, що він спорудив отакий будинок – Леся замислено глянула кудись у простір. – То його тягар, нездоланий примус...



– У чому ж той примус полягає? Я не розумію, про що ти... – не здавалася мати. – Лякати городян отими декагентськими будівлями? Міг же він створити і пристойний музей, і кенасу... Не знати, який буде костел, та, сподіваюся, ксьондзи не дадуть йому робити жахи на кшталт паризького Нотр-Даму...

– Можливо, його будинок – просто своєрідний погляд щирого декагента, – низав плечима батько.

– Переконані декагенти вважають, що світ неминуче йде до виродження, – міркувала Леся. – І що мудрий той, хто не змагається з неминучим, а утилізує його богай для поезії. Утім, декагентство і символізм останнім часом уже вийшли з моди... Метерлінк навіть цілком змінив манеру писати, Раньє кинувся в класицизм, Верхарн – у демократичний ідеалізм, а решта не знає, на яку ступить... А наш пан Городецький про щось таки добре відає; він не хитається, а пручається, бореться з якоюсь силою... Біжить від своєї ж думки... Але що чи хто його переслідує? І чому?

– Його переслідує і гнітить водночас власний гонор! – підсумувала Ольга Петрівна. – Пан Владислав нагто модерний, модний, затятий і гоноровий.

– Ні, чогось важливого ми таки про нього не знаємо, – похитала головою Леся.

Нарешті настав день, коли друга, професійна експертиза у складі цивільного інженера й архітектора Безсмертного, професора політехнічного інституту Кобелева й міського архітектора Брагтмана встановила, що Владислав Городецький зовсім не причетний до нещасного випадку, що стався на будівництві Миколаївського костелу. Підписку про невиїзд із

Городецького зняли і карну справу закрили. Сім'я архітектора зітхнула з полегкістю, а сам Городецький несподівано чітко усвідомив, що смерть молодого робітника не випадкова...

Ні, вигадкою, уявою перевтомленого розуму Городецького такий висновок аж ніяк не був. Архітектор відчував правдивість цього твердження кожною клітиною. Неспішне зведення собору на Великій Васильківській після смерті Юхима Кевліча геть уповільнилося. Кошти на спорудження наче й надходили, та справа незрозуміло чому просувалася ледь-ледь.

Власне, такі темпи будівництва лише на сторонній погляд могли видатися незрозумілими. Городецький бачив усе, що відбувалося з ним і довкола нього, в зовсім іншому світлі. Науковці міста обговорювали нововідкриті Європою таємничі ікс-промені, котрі роблять невидиме видимим, можуть проходити крізь стіни і навіть показувати кісткяк живої людини, не зачіпаючи її тканин. Чистий сінематограф від науки, якась чудернацька фільма! Владислав мало розумівся на фізиці... До речі, він навіть, свого часу навчаючись у славетній Санкт-Петербурзькій академії мистецтв, отримав оцінку «задовільно» за знання архітектурних стилів! Смішно те згадувати нині, коли будь-який відомий світові стиль споруд він може підкорити собі, перетворити на власний, зберігаючи водночас його упізнаваність, питомі риси... Проте деякі речі довкруг останніми роками він бачив ніби завдяки отим дивовижним ікс-променям. Він бачив, а інші – ні...

Городецький розумів, що гість із його снів робить усе, щоб загальмувати зведення храму. Вбивство (так, пане Владиславе, вбивство... зізнайся принаймні собі... вбивство не тобою, а через тебе і для залякування тебе), нерегулярне

надходження начебто повністю зібраних для будівництва костелу коштів... А відепер і лінощі... ні, не лінощі, а така робота будівельників, про яку кажуть: «як мокре горить»... То все ланки одного ланцюга.

Городецький усвідомлював себе як запальну й рішучу людину. Митець, будівничий, мисливець, авантюрист, гравець, зрештою... Він як міг чинив спротив тяжкій, невідворотній волі, незримому впливові господаря темряви, прибульця зі снів, з *іншого* світу київських підземель, печер, ходів...

Зодчий як міг викривив, перекрутив задум зловісного та похмурого будинку-замку на крутосхилі й створив просто химерний гім. Так, він змушений був, підкоряючись невідворотній силі, зобразити на своєму шедеврї довгого змія на одному розі, а гидкого дракона, якого терзає благородний орел – на іншому... Тоді Городецький міркував, що дотепно, віддавши данину нечисті, увічнити дракона і водночас натякнути на його смерть від орла... Однак він змушений був, усупереч власній волі, показати, як до орла наближається не помічений ним ще огин бридкий змії із роззявленою пащею та довгим отруйним язиком у ній...

Отже, повністю протигіяти наказам чи то своєї хворобливої фантазії, чи справдешнього господаря темряви пан Владислав не зміг. І тому «Будинок із химерами» став компромісом між простою чудасією мисливця й натхненно-страшним витвором майстра, який не зі своєї волі побудував престол для *Нього*...

А як тяжко давалося будівництво на Банківській! Прибульці зі снів підганяли Городецького, ще й час для виконання умов парі спливав, а споруда на численних буронабивних палях (геніальний винахід колеги й партнера пана Владислава – київського гірничого інженера Антона Емільовича Страуса!)

росла настільки швидко, наскільки її творець міг позичати гроші в банку. Так, кожний новий поверх химерної будівлі архітектор заставляв у банку і зводив наступний поверх! Отак ріс будинок номер десять...

Під Миколаївський костел Антон Страус запланував і заклавав понад дві тисячі своїх неперевершених, надмірних паль! А вже ґрунти в тому районі малопродатні для висотного будівництва... Тут Городецький відчував теж якусь іронію долі – що більше паль, що міцніший фундамент, то повільніше росте нова споруда.

Але диво на Банківській він таки зробив! І, всупереч своїй інтуїції й передчуттям, сам оселився в ньому.

Щоправда, перебування в такому будинку виявилось тривожним для нього і дружини...

Жінки відчують усе дуже тонко й гостро – навіть те, чого не скажеш словами. Вони наче бачать краще за чоловіків...

Городецький згадав пильний погляд однієї панянки в Міському музеї, коли він шукав директора Біляшівського. О, нагто пронизливий, гострий, усепроникний погляд! Архітекторові навіть здалося: та панна щось таки знає про його ґруте, приховане життя! Владислав пам'ятав, як зривнувся, стривожився тоді й лаген був запанікувати.

Потім, трохи заспокоївшись, він згадав батька тієї панянки, котрий стояв поруч із нею, – Петра Антоновича Косача. Він зустрічав того імпозантного чоловіка в Дворянському зібранні на Думській площі, декілька разів бесідував із ним. Відтак нескладно було з'ясувати: то одна з його доньок, Лариса Петрівна, горда, гонорова панянка. Вона, кажуть, хворіє на щось... І навіть пише вірші, здається. Так, йому ж показали її

нову книжку, підписану псевдонімом Леся Українка. Зрозуміло, родина українофілів! Малоросійське дворянство змінюється, і дуже швидко, це очевидно... І воно буде, подумав Городецький, силою чи не потужнішою за нашу стару, спорохнявілу і розвіяну росіянами шляхту... Хоча... Скільки тих українофілів у Києві? Всі їх знають: Косачі, Лисенки, Старицькі... Ще Біляшівський, Чикаленко, Симиренко, Стефан Кульженко із сином Василем... Так, погоди вони поки що не роблять.

Пам'ять зодного нагадала йому й іншу сівчину, інше неординарне обличчя... Воно так само вразило його, як і надзвичайна, сказати б, королівська постава тієї молодої панянки, котру він кілька разів бачив неподалік від свого помешкання, на Мерингівській вулиці. Навіть одного разу чув, як прилизаний молодик звернувся до неї: «Панно Горенко!» Хто вона, цікаво? Київ загалом – місто вродливих жінок, гарних інакшою, нетривіальною вродою... До речі, і претендентка на місце їхньої старої гувернантки, молода, з бісиками в очах, полька... Ірена Левицька, наскільки він пам'ятає... Вродлива і, здається, навіть розумна, але нагто молода. Що з нею робити? Рекомендації пристойні, до того ж їхня літня гувернантка просить її відпустити. Вона мріє переїхати до сина, в іншу губернію. Мабуть, доведеться, взяти ту... Корнелія, мабуть, ревнуватиме!

Така думка трохи розважила Городецького, і він усміхнувся. Корнелія! Ах, Корнелія... Кохання приходять і відходять, а дружина лишається, як каже один його партнер із лаун-тенісу, цинік і бонвіван. Утім, пристрасть Городецького – не жінки, а мандрівки, мисливські мандрівки. І про це всім відомо. Похідні умови, зброя в руках, хвилювання на початку кожного полювання, а потім цілковитий спокій перед вирі-

шальним пострілом... Хіба за інших умов можна відчувати себе справжнім чоловіком?

Минулого, 1903 року, після мандрівки на Алтай, Городецький став почесним членом Київського відгілення Імператорського товариства правильного полювання. Вігтак він тепер зустрічався з тестем, поважним купцем, давнім членом Товариства, не тільки в нього чи в себе вдома, а й у цьому вельми почесному клубі... Панові Владиславу приємно, що і його добрий приятель, відомий київський лікар Євген Федорович Гарнич-Гарницький вігтепер був його «колегою» не лише як товариш голови Київського клубу автомобілістів, а ще і як член Товариства правильного полювання... Що казати, Київ – велике село. Іноді це добре, але іноді...

Навряд чи колеги-мисливці могли уявити те, що трапилось з Городецьким на Алтай... Спогади про ті події архітектор гнав від себе. Іноді йому здавалося: то марення, сон, один із його чужернацьких снів... Пан Владислав переконував себе: було просто полювання. Нехай і небезпечно, але *просто* полювання. І крапка. Так, він мало не загинув, переслідуючи розкішного хижака – снігового барса, ірбіса... Хіба це головне? Він таки зобув барса, іншого, не згіршого, ніж той, який буквально заманив його на край засніженого льодовика. А те, що під крихким снігом раптом виявився не вічний лід, а стрімка, глибока, чорна щілина... То просто страшна випадковість... А може – ні?!

Городецький дивом втримався на краєчку твердого льоду. Він зумів вибратися. Сам. І нікому в Києві не казав про це. Тут мають знати його як переможця, лідера в усьому. В будівництві, стрілецтві, полюванні, навіть у розробці моделей ширм для милих київських дам!

А про такі випадки не слід говорити. Як не слід і згадувати про одну зустріч на тому дивному, таємничому Алтаї...

Городецький із провідником-алтайцем спускався з гірського перевалу до затишної долини, де, стриножені, паслися їхні коні. Провідник зумів дістатися до мисливця, коли він самотужки вже вибрався на тверду поверхню льодовика. Пан Владислав цієї миті не до кінця усвідомив, що могло трапитися, якби він зробив ще один крок, підкрадаючись до ірбіса, або ж був менш спритним, коли відчув під ногою не тверду кригу, а сухий, сипкий сніг... Алтайць Сагалай майже вчасно кинувся на допомогу мисливцеві, який прибув із далекого західного міста імперії. Навряд чи тубілець навіть чув про Київ. Білий мисливець, на подив нажаханого алтайця, зумів врятуватися сам. А якби загинув... Про таке Сагалай і думати не хотів. Що було б із ним і його родиною? Поліція всюди однакова, але і йаман-усути, злі духи Нижнього світу, не залишили б його душу в спокої... Вочевидь, вологар Нижнього світу Ерлік Кан не захотів забрати білого пана... Не захотів, і той залишився жити. Зараз вони сядуть на коней і повернуться ночувати на свій бівак поблизу чистого струмка.

Коні, що чекали на них, форкали, пручалися; вони були чимось налякані. Сагалай лише трохи знав російську, тому жестами пояснив панові мисливцю: слід поспішати. В горах темніє швидко, а до місця, де перебували грузі Городецького разом із місцевими мисливцями, провідниками і тлумачем, ще їхати і їхати...

Завтра вони підуть на марала. Розкішні роги цього оленя – бажаний трофей для кожного вправного стрільця... А поки що варто рушати не гаючись.

У таборі вже турбувалися: немов відчували, що з Городецьким легь не скоїлася біда. Але він безжурно розповів, як мало не здобув величезного барса, і тільки прикра випадковість завалила йому це зробити. Та експедиція ще не завершена... Ірбіс неодмінно буде серед трофеїв пана Владислава!

Побачивши вогонь вапни і вдихнувши запах смаженого на роженні м'яса, Городецький усвідомив, наскільки стомився і зголоднів. Він умівся в гірському потічку, що невтомно шумів за біваком, і хотів уже сідати їсти, та Сагалай знаками запросив його до стежини, де у вигляді пірамідки стояла викладена купа каміння. Він щось пояснював ламаною мовою, весь час повторюючи слова «обоо» і «камінь», огначе Городецький не міг второпати, що він хоче від нього. Нарешті перекладач, уважно вислухавши Сагалаю, пояснив мисливцеві: після пережитої, або навпаки, перед очікуваною небезпекою (так може бути під час важкого гірського переходу або, скажімо, при переправі через норовливі й підступні гірські річки) мандрівник, за стародавнім алтайським звичаєм, має віддати шану, подякувати божеству місця, де перебуває. Подяка проста: покласти камінь на спеціальну купу каміння – обоо, складену з таких підношень божку. Можна (і навіть треба!) також прив'язати нитку, стрічку, мотуз до священного дерева, яке вони минатимуть завтра. Такий звичай і закон тутешніх місць. Духи, боги мають бути задоволені.

Городецький кивнув на знак згоди й елегантно, як тільки він умів, поклав округлий камінець на обоо. Сагалай, усміхнувшись, дав зрозуміти, що тепер усе гаразд і можна приступати до вечері.

Уранці мисливська валка вирушила в долини, до поясу лісів. Провідники сподівалися вполювати красенів-маралів на солонцях. Тварини приходили до природних джерел солі, а тубільці чудово знали, де саме ті солоні плями... Коні везли людей, провіант, поклажу, здобуті трофеї – роги гірських козлів і шкуру ірбіса, впольованого колеєю Городецького...

Дорогою мандрівники справді проминули священне дерево із пов'язаними стрічками, про яке казав Сагалай. Городецький вирішив зупинитися і вшанувати місцевий звичай. Він думав про те, що подався з Києва на свої улюблені лови дуже далеко, так далеко, як ніколи... Просто хотів подихати повітрям волі, прадавнім повітрям незаїманого цивілізацією краю, містичним повітрям нічних багать і розважитися розмовами біля них. Пан Владислав, зрештою, хотів відпочити від химер своїх снів, химер буття в Києві, химер на будинку, котрі – він відчував це – з кожним днем усе впевненіше владарювали над ним.

Він пригадував свої мандрівки: 1895 рік – до Бакінської губернії, 1897 – у Закаспійський край та прикордонні райони Персії... В 1899 році – Туркестанський край і північ Афганістану... І от нарешті – Алтай. Дивовижна в неповторній красі й таємничості область Азії. грошей він заробляв усе більше, і мандрівки його ставали дуже віддаленими, тривалими... Огнече й на Алтаї на нього чатувала небезпека. Той барс, наче потойбічний дух, перевертень у погобі граціозного дикого kota, заманив його туди, де архітектор міг залишитися назавжди... Чи це випадковість? Городецький вважав, що ні.

Та відмовитися від мандрівок, подорожей із неогмінним полюванням він, як відчував, не міг. До того ж пан Владислав ще не здійснив найзаповітнішої своєї мрії – справжнього

сафарі в Африці! Це дорого, дуже дорого коштує, але варте того! Добре волинському магнату Юзефу Потоцькому, його давньому знайомому... Такі статки... Живе на широку ногу: бали в Петербурзі, полювання в Африці... А проте... Городецького вела таємнича сила, і він їй корився. Шукав пригод, ризикованих пригод! Тільки так можна протигіяти тому, що тягарем нависало над ним. Подалі від тяжких дум, які огортали архітектора вдома, у Києві! Ближче до справжнього, первісного життя в природі! Київ – просто розкішна сцена для виходу майстра, для демонстрації його шедеврів. Та справжнє життя – тут, вдалині від кону та захоплених глядачів.

Городецький спинив коня, виїняв хустинку й прив'язав до гілки невисокого дерева, що вже стало схожим на скупчення прапорців, стрічок, короговок, які тріпотіли під вітром і милували зір місцевих богів.

Слідопит Сагалай через тлумача сказав, що невдовзі, перед тим, як мандрівники розіб'ють новий табір для полювання в наступні дні, вони проїжджатимуть неподалік літнього місцеперебування видатної, дуже шанованої людини цих країв, і панові Городецькому варто спробувати з нею поспілкуватися... Владислав поцікавився, хто ж той чоловік? Перекладач сам, без Сагалай, пояснив, що йдеться про всевидячого та всезнаючого *кама*, шамана. А ім'я кама чужоземцям знати не слід...

Зодчий схилив голову, подумав і вирішив: йому справді треба поговорити з тим шаманом. Чому? Він не зміг би це пояснити. Просто відчував потребу дізнатися від ясновидця про деякі речі.

На пропозицію трохи змінити маршрут і заночувати поблизу юрти кама ніхто не заперечував. Лише один мисливець



відмахнувся від цієї ідеї як від нісенітниці, а інший поблажливо усміхнувся... Зрештою, всі нагто стомилися, аби завтра продовжувати полювання. Одну добу можна було б і перепочити.

Нарешті мисливці й провідники побачили велику юрту на пагорбі. Алтайці попередили білих людей, що нагто наблизитися до місцеперебування кама не можна. Його помічник, учень, подивиться на прибульців, оцінить їх, переповість усе бачене шаману. А той вирішить, чи варто йому спілкуватися з мандрівниками, й говорити з усіма чи з кимось одним.

Валка зупинилася подалі від юрти. Довкола і в ній було тихо. До гдзвінкої тиші в горах важко звикнути. Після гамірних міст незаймана природа охоплювала людину пахощами, просякала відчуттям волі, вражала неймовірної краси декораціями хмар у променях призахідного сонця...

Городецькому здалося, що в пересувному житлі тубільців немає жодної людини. Та невдовзі з юрти вийшов юнак і зробив декілька кроків назустріч несподіваним гостям. Своєю чергою Сагалай, тлумач і один із провідників, вирішивши, що кроки назустріч мандрівникам – добрий знак, і самі підійшли ближче до учня шамана. Тиха розмова ледь долинала до зодного. Невдовзі стало зрозуміло: юнак вирішив розповісти камі про незвичайних людей. Учень зник у юрті.

Минув якийсь час... Городецький із подивом відзначив, що він нетерпляче чекає на появу таємничого шамана. Весь скептицизм архітектора, його гоноровість, задержуватість зникли.

І тут, судячи з тихих вигуків здивування і шаноби провідників-алтайців, сталося маленьке диво: до мандрівників з юрти вийшов сам кама. Негарний гідок із виразними азійськими рисами обличчя мав на диво величну поставу і по-

гляд, котрий пронизував усіх. Шаман уважно оглянув кожного прибулого і щось коротко сказав учневі. Той докладніше переказав слова шамана тлумачеві. Тлумач озирнувся до білих мисливців і, помітно хвилюючись, повідомив чи прохання, чи повеління ками: той волів під час вечірнього камлання – спілкуванням із духами – бачити поруч із собою одного з білих людей, а саме (тлумач захоплено показав на Городецького) цього незвичайного *сомо*, чоловіка. Йшлося про те, що саме обраний шаманом може через нього запитати богів верхнього світу й духів темряви. Лише два запитання...

Пана Владислава враз пройняв мороз, та він миттєво опанував себе й чемно прийняв запрошення.

Зосталося чекати заходу сонця...

Навечір кама вийшов із юрти і піднявся вище, на вершок пагорба, аби набратися сил від великого червоного сонця, що вже торкалося гір, від свіжого вітру та перших зірок. Учень тим часом розкладав величезне вогнище. Він дозволив зазирнути в юрту білим людям і пояснив значення зображень на великій, чисто виправленій шкурі, що там висіла.

Небо на символічному малюнку складалося з сімнадцяти шарів, поверхів, як подумки назвав їх Городецький. На кожному з небес був свій бог. Дев'ятеро духів предків охороняли кожну людину... А підземний світ складався з дев'яти поверхів, які осявало страшне сонце того пекла. У Нижньому Світі – Тумангі Туе – й були всі злі духи. Володар того світу Ерлік Кан мешкав над страшною безоднею Казирган, місцем перебування усіх проклятих...

Чимось незатишним повіяло на гостей від такої розповіді, й вони поспішили вийти з юрти.



Кама вже повернувся, узяв поданий учнем бубон з оленьчої шкури і почав, наспівуючи та пританцьовуючи, вдвляючись у велике багаття, вводити себе в транс.

Усі відійшли подалі, щоб спостерігати за шаманом на належній відстані. Тільки троє – учень ками, тлумач і архітектор – лишилися поруч із всевидцем.

А кама співав – вищим, нижчим голосом, швидко, а потім повільно, майстерно допомагаючи собі ритмічним стуком у бубон. Тлумач упівголоса пояснив Городецькому, що шаман згадує великого Ульгєня, який створив Землю, він співає про Ак-Ене, Білу Матір, яка навчила Ульгєня всьому... То була така розлога оповідь, такі хитросплетіння міфів, що їм позазрили б давні греки зі своїм сонмом богів, героїв і їхніх діянь.

Вігтак шаман почав дикий танок, слова його екзотичної мови зникали, і натомість всі добре чули від нього голоси звірів і птахів, іржання коня. Кама вигукнув щось на кшталт «Алдинда-тут!», і тлумач схвилювано сказав Городецькому: слова «хапай перед собою!» означають запрошення обраного гостя до запитань. Він може звертатися через каму до потойбічних сил.

Владислав заздальгідь вирішив, які два запитання поставити шаману. Тому, не вагаючись, звернувся до богів вищого, небесного світу. Зодчий запитував, чи він здійснив те, що йому належало втілити за життя?

Кама мовив зовсім не голосом шамана. То був грізний і величний голос бога. Тлумач пояснював: «На твою думку, ти завершуєш четвірку кращого. Але вона такою не є. Ажже одна ланка з цієї четвірки стоїть над страшним Казирганом, оскільки ти створив її, ту ланку, на догоду Ерлік Кану та його духам. Насправді тобі слід завершити іншу, благо-

гатну четвірку, в якій прихована триєдність твого світу. Тоді ти допоможеш світлу й пізнаєш спокій! Тобі слід думати про велетенську рибу Кербалик, котра тримає світ на собі».

Городецький судомно зітхнув. Він не розумів відповіді – нагто вона була розпливчата, метафорична...

А кама вигукував: «Ель-тим, п'ютьми-деп!» Тлумач, зі слів учня, пояснив: «Він сказав – «Звершилося, так і буде!» Це означає, що боги задоволені, й можна тепер запитувати духів темряви...»

Городецький не вагався. Він хотів знати від духів нижнього світу, коли і де він помре.

«Е! Пютсін!» – завив шаман, і заговорив раптом швидким писклявим голосом. «О, сотвори...» – перекладав тлумач, і вів далі: гість Алтаю помре нескоро; його не стане в спекотній південній країні, де він житиме. А рік смерті білого чоловіка вказаний у поточному році його літочислення. Варто лише переставити дві цифри...

Після сказаного жодне слово шамана не можна було зрозуміти. Кама крутився, мов дзиґа, з його рота йшла піна, очі закоотилися. Нарешті він, знесилений, упав на землю.

Всі шанобливо наблизилися до пророка. А його помічник, учень, відніс старого до юрти. Той мав відпочивати до ранку...

Після всього почутого й побаченого пан Владислав довго не міг заснути. Попри свій скептицизм, він чомусь повірив у прихований сенс дивних слів старого чаклуна і тепер намагався зрозуміти їхнє значення. Городецький крутився з боку на бік на жорсткій постелі мисливця. З роком смерті було найпростіше. Як цифри не переставляй, а логічним буде

тільки рік 1930-й. Не нагто довге життя, але попереду ще 27 років... Мало не вічність...

А що ж означають ті дві четвірки? Як він казав? Краща і благодатна. Тобто та, котра несе добро, справжня... Що за таємнича нумерологія? І чому слід думати про якусь рибу? Вона тримає світ на собі... Мов міфічна черепаха земну кулю на старовинних зображеннях... Риба Кербалік. Якась назва з ресторанного меню, їй-богу... Городецький укотре повернувся на інший бік. Досить. Обміркуємо це завтра. А завтра рано вставати... О, Єзус-Марія! Хотів знайти спокій подалі від Києва, а насправді...

Городецький зривнувся. Виявляється, він просто сидів за столом у своєму кабінеті, вікна якого виходили на затишну Банківську. Не дивився на гори Алтаю, не слухав шамана, не вдихав вечірні пахощі трав і дерев... Так, нагто далеко полинув у спогадах, мріях, думках.

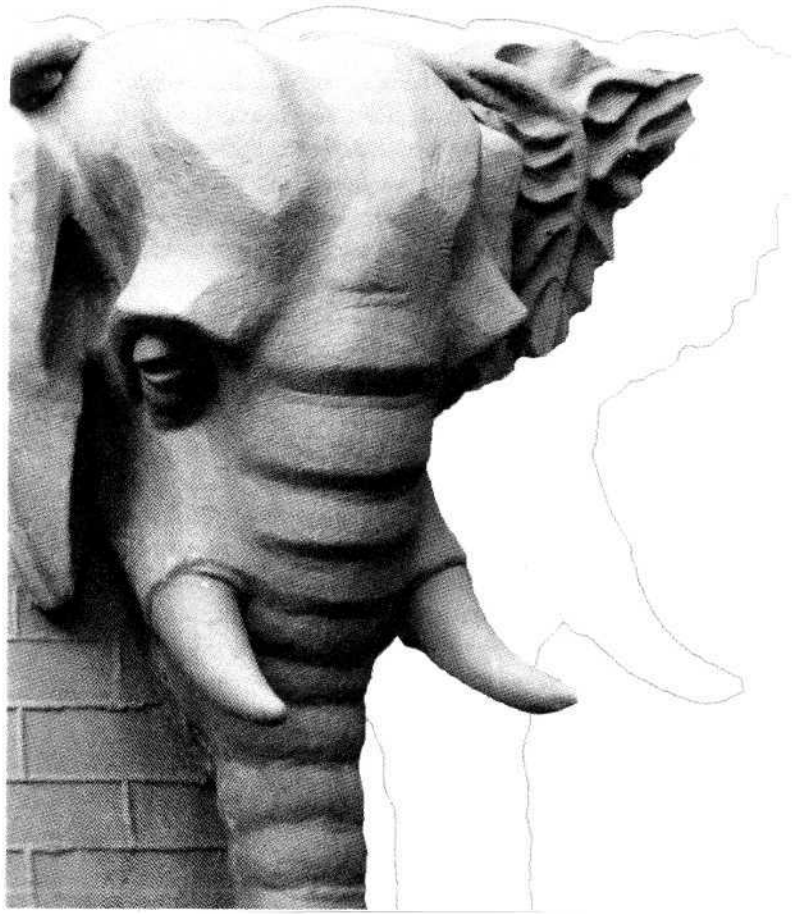
Папери, креслення перед архітектором нагадували: слід працювати... Адже потрібно утримувати сім'ю, та й свою головну пристрасть – полювання – він обличити не в силах... Отож візьмемося, допоки немає значних замовлень, – таких як музей, кенаса, костел, та й оцей будинок, – до спорудження склепів, надмогильних пам'яток і мавзолеїв... Вони будуть на Байковому кладовищі, на некрополі біля Видубецького монастиря... Граф Вітте, вчений Лелявський, шляхтяни Потоцькі – всім їм він створив гідні їхньої пам'яті споруди на цвинтарях. Такі роботи для зодчого не новина. Він згадав, як робив ріднину усипальницю баронів Штейнгейлів на Аскольдовій могилі. Що ж, нехай гості його снів порадіють – тема потойбіччя цілком їхня. Це презент для вас, не шановні!

Пан Владислав передивився креслення майбутніх споруд. Дещо треба буде підправити...

Поруч, у великій коричневій папці, лежали начерки, малюнки, креслення до втілених архітектурних проектів. Він чомусь відкрив ту папку і, не поспішаючи, погортав знайомі аркуші... Київ таки надихає на творчість, попри всі його дива й таємниці... Майстер пригадав свою віллу в Євпаторії, спроектовані й побудовані ним церкву, гімназію і торговельний зал у Черкасах... Але, попри все, коли нарешті підрядники завершать зведення костелу, то чотири київські споруди (тільки чотири, навіть не рахуючи інших, які стоять у цьому і поза цим містом) таки уславлять його ім'я. Жодного сумніву. Ви, пане Городецький, можете пишатися своїми витворами із сірого бетону!

Чекайте, чекайте, – схаменувся архітектор... «Четвірка найкращих, якими вони не є, бо одна ланка»... Пана Владислава кинуло в жар. Звідки кама міг про це знати? Три храми – храм мистецтва, тобто Міський музей, не завершений ще костел і кенаса караїмів, а на годачу – ось цей «Будинок із химерами», який, як не крути, не вписується в славу четвірку кращих його споруд, бо є антихрамом і стоїть... над прірвою Казирган?! Огначе, котра четвірка справдешня? Це про неї, невідому, як виявляється, треба думати і втілювати саме її... Але як? І на яке триєдине невідома четвірка має вказувати? Зодчий гарячково взяв аркуш зі старих креслень і захопився малювати на ньому якісь схеми й щось занотовувати...

## СХОВАНКА НА СТАРОМУ МОСТІ



Влад, звісно, не втримався і розповів про свої згоди-знахідки, книгу Городецького, про коричневу папку із кресленнями деяким друзям і однокурсникам... Він не міг вмістити в собі стільки нової й таємничої інформації. Розголос поширився по всьому першому курсу, серед знайомих Влада. Декому були зовсім не цікаві якісь незрозумілі історії про архітектора, що давно помер; дехто не міг збагнути, про що взагалі йдеться... Але друг Влада Артем несподівано для себе також зацікавився загадковим паном Владиславом – оскільки ще зі шкільних років полюбляв таємниці, дивні оповіді, котрі ді-йшли з давнини, та сучасні неймовірності – згадки про НЛО, розповіді про надприродні згібності екстрасенсів...

– Нам потрібно скласти план дій! – заявив Артем Влагові, коли вони одного вечора зустрілися у Влада й знову розглядали книжку «В джунглях Африки» і папери з папки для креслень.

– План? Яких дій? – не зовсім зрозумів Влад.

– Ну як? Ми ж маємо збагнути, що зашифрував у цих паперах Городецький! – нетерпляче пояснив Артем.

– А чому ти гадаєш, що він тут щось зашифрував? – стелнув плечима Влад. – Може, ця папка просто залишилася від нього і то – випадково.

– І бабця Левицька берегла її стільки років просто так? – примружився Артем.

– Не просто так, – пояснив Влад. – Вона ж була закохана у пана Лешека, як називала його. Зберігала папери, пов'язані з ним, як пам'ять!

– Ні, в них щось приховано, – накручував сам себе Артем. – У такого крутого чувака, як той архітектор, мала бути таємниця. Ти ж бачиш, що він наваяв на Банковій?

Капець повний! Може, навіть той будинок – зашифровано послання нащадкам!

– Ну, ти це вже загнув... – не повірив Влад. – До речі, про «Будинок із химерами». Я помітив, що всі зображення на ньому можна поділити на дві групи. Перші – цілком реальні зображення ящірок, жаб, голів косуль, носорогів, слонів... До речі, там слонових голів рівно десять, я полічив! І номер будинку десятий!

– Ну от!!! – зрадів Артем. – Я ж і кажу!

– Цей збіг ні про що не свідчить, – мовив Влад. – Поки що. Та слухай галі. Друга група зображень – абсолютно фантастичні істоти. Це якісь русалки й дивні морські потвори, такі собі дельфіни, як їх малювали і творили скульптори в середньовічній Європі. Потім – найдивніше: отой довжелезний змії, що повзе по лівому рогу фасаду, якщо дивитися з Банкової. І не нагто він схожий на справжніх пітонів чи угавів. А праворуч на фасаді, там, де невелика округла банька, – зовсім дивовижний, страшний, і аж ніяк не пазітіфний дракон. Його поборює орел. Але за орлом – огидний змії, що підкрадається до нього із роззявленою пащею. Язик у змія просто потворний. От я і міркую, що ці дві групи означають? Чому так різко відрізняються мисливські мотиви – ті голови звірів, трофеї, яких було повно в будинку Городецького (черепи, роги тощо). І тут-таки – вигадані істоти, потворні на вигляд. Навіщо прикрашати свій будинок таким?

– Ну, знаєш, з іншого погляду, той архітектор був приколіст. Драйвовий хлопець! – усміхнувся Артем. – Ходив із мавпою на плечах, перший приватний автомобіль у Києві водив, на далекі полювання їздив, на літаку із самим Сікорським літав – ти ж

розповідав. Такий він був креативний! Любив, щоб у всіх щелепи одвисали від його споруд і поведінки. Наш чувак! Хоча ти маєш рацію. Я відчуваю, що все це неспроста. Нам треба уважно вивчити, ще раз переглянути його папери. А чому тут є просто чисті аркуші, без жодних малюнків чи написів?

– Не знаю, – стелнув плечима Влад. – Може, потрапили до папки випадково?

– Не гумаю, – очі в Артема палали. – Тут нічого випадкового бути не може!

Артем узяв чистий аркуш і почав дивитися крізь нього на світло – чи немає там часом водяних знаків, невидимих незброєному оку. Проте на папері нічого не виявилось. Друзі вирішили уважно переглянути всі креслення, нотатки на них і на аркушах із розрахунками, колонками цифр, написаними тонким чорнильним пером. Чорнило від часу стало не синім чи фіолетовим, а коричнево-рудуватим. Дивно було читати слова, що закінчувалися російським «твердим знаком» і вогночас мали в собі справжнісіньке українське «і», як сприймали ту букву Влад і Артем.

Хлопці розклали папери на підлозі, дивані, письмовому столі під увімкненою лампою, аби краще бачити срібний почерк, вицвілі букви та цифри.

Деякі креслення вигадалися цілком закінченими, із гарними каліграфічними підписами, як скажімо: «Плань больниці вь Мошнахь на 10 кроватей». Інші були радше начерками, просто малюнками. Нічого особливо загадкового на кресленнях і аркушах із цифрами та малюнками хлопці не побачили.

Юнаки зібралися скласти всі папери назад у папку, коли Артем вказав Владові на чистий аркуш, що потрапив під са-

місіньку лампу, котра стояла на столі. На жовтуватому аркуші несподівано з'явилися ледь помітні слова. Хлопці вражено дивилися на літери, що невідь-звіжки виникли на папері.

– Я знаю, що робити! – чомусь прошепотів Влад і пігні аркуш ближче до вже добряче розжареної лампи.

Папір нагрівався, літери ставали все чіткішими, вони темнішали, і невдовзі хлопці легко читали тайнопис, виведений гарним жіночим почерком: «Петровская, на выступе опоры моста. Ключъ въ свинцовой гильзе».

– Ось воно! – затремтів Артем. – Я ж казав! Тепер відшукаємо ключ і відімкнемо потайні двері!

– Може, йдеться про підземний хід?! – збуджено говорив Влад.

– Тільки треба з'ясувати, де той міст і що таке Петровська! – вигукнув Артем.

Розмірковування над загадкою назви Петровська і наявності якогось мосту тривали не так довго, як спочатку вигалося Владові й Артему. Владів тато згадав, що Паркова алея довгий час називалася Петровською, а над нею і досі є гарний ажурний місток Євгена Патона, створений цим інженером у 1912 році, – одна з відомих, сказати б, знакових київських споруд.

– А що ви маєте знайти – на пішохідному містку? – запитав тато.

– Ми ще не знаємо, – щиро відповів Влад. – Гагаю, гецо цікаве!

– Глядіть там, спудеї! – зітхнув батько, трохи картаючи себе за те, що так несподівано підігрів інтерес сина і його друга до київської старовини, пов'язаних із нею, можливо, небезпечних і не потрібних хлопцям таємниць...

Влад із Артемом укотре проходили ажурним пішохідним містком над Парковою алеєю, яка вилася від стагіону «Динамо» імені Валерія Лобановського уздовж Печерських пагорбів до Аскольдової могили. Вони уважно розглядали його сталеві сплетіння, зазирали на опори, перехилиючись через бильця. Навіть якась бабуся застерегла їх: молодим людям слід бути обережними, щоб не впасти з мосту! Артем був дуже розчарований. Адже нічого схожого на якусь свинцеву гільзу там не виявилось. Хіба десь на опорах, але як на них залізити? Влад зупинився, зітхнув і несподівано сказав:

– Міст пофарбовано.

– Ну? – не зрозумів Артем.

– Якщо міст фарбували не дуже давно, а так воно і є, то що ж на ньому могло зберегтися? – сумно пояснив Влад. – Навіть коли й була якась капсула, гільза з ключем, то її стопудово знайшли. І забрали.

– Що нам тепер діяти? – спохмурнів Артем.

– Не знаю, – Влад дивився під ноги, на дерев'яний настил містка. – Ходімо до мене. Посидимо, подумаємо.

І хлопці посунули до філармонії, щоб потім, проминувши Український гім, піднятися Трьохсвятительською вулицею, вийти на Десятинну, а тоді Пейзажною алеєю дійти до Львівської площі, звідки було вже й недалеко до Владової домівки.

Почаювавши, Артем і Влад знову взялися читати й розглядати таємничий напис, який з'явився на аркуші старого паперу.

– Слухай, старий, – міркував уголос Артем. – А може, ми не там шукаємо?



– Тобто? – глянув на друга Влад.

– На іншому мосту захований наш «скарб»!

– Але більше старих мостів, тих, що були за часів Городецького, в Києві немає, – зітхнув Влад. – Знаменитий Ланцюговий міст через Дніпро було дуже пошкоджено в 1920-му році, коли польська армія відступала з Києва... До річі, Городецький саме того року покинув місто й Україну назавжди. А під час Другої світової війни красивий міст загинув... І в тайнописі сказано: «Петровська». До чого тут Ланцюговий міст?

– Але вулицю чи щось із назвою Петровська могли переіменувати, – слушно зауважив Артем. – І ми шукаємо не там!

– Там чи не там, а старих мостів у Києві немає, – стенив плечима Влад. – Хоча... погляньмо на стару карту Києва з папки бабці Ірени. Там же всі назви – як за часів Городецького.

Хлопці розіслали на підлозі мапу й почали вивчати її – район за районом, вулиця за вулицею... Несподівано Артем тицьнув пальцем у звивисту лінію, що починалася від Вознесенського узвозу, який, разом із Іларіонівським узвозом, також показаним на мапі як продовження Вознесенського, кілька новітніх десятиліть називався вулицею Смирнова-Ласточкина. Ким був той Ласточкин, хлопці не знали, та й, власне, він їх не цікавив. Цікавим було те, що звивиста вулиця на старій мапі мала назву Петровська!

– Цього не може бути! – вигукнув Влад.

– Як не може? – усміхався Артем. – От же ясно написано: Петровська!

– Так, але я не зовсім про назву! – розхвилювався Влад. – На цій вулиці є міст!

– Ти що?! Ні фіга собі! – Артем був приголомшений.

– Я згадав: як іти до греко-католицької церкви святого Василія... – швидко говорив Влад, – до річі, красуня Софійка з паралельного курсу постійно ходить до неї разом із мамою; так от: ліворуч, перед храмом, буде невеликий міст – над вулицею Петровською! Правда, він на вигляд новий...

– Новий, не новий, – горячково мовив Артем, – але ж усе збігається! Слід обстежити міст!

– Оп-перний театр! – хитав головою Влад. – Як я міг забути про цей міст? Навіть одного разу, дуже давно, ходив по ньому: ішов з бабусяю в «собез», чи як та контора називається, де старим пенсії нараховують...

– Чекай, а давай в Інтернеті подивимося про цей міст, – запропонував Артем. – В Інтернеті є все.

Влад із другом припали до комп'ютера, набравши в пошуковій системі Google слова «міст» і «вулиця Петровська». На превеликий їхній подив з'ясувалося, що міст над Парковою чи пак Петровською алеєю років з тридцять тому було замінено на точну копію, і таким чином жодної гільзи вони б і не змогли знайти. Проте міст над вулицею Петровською, поблизу Львівської площі, споруджено наприкінці XIX століття київським архітектором Володимиром Агріановичем Безсмертним. Подивувавшись трохи з такого прізвища будівничого, хлопці довідалися з того ж таки Інтернету, що брат Володимира Безсмертного був директором Першої київської гімназії, а сам він ще спорудив, точніше, за його проектами були зведені такі гарні будинки, як особняк на вулиці Мельникова, 8, гім із кутовою вежею на розі вулиці Січових Стрільців (Артема) і Бехтерівського провулку, а також добре відомий «Будинок із котами» на вулиці Гоголівській, 23. Хлопці згадали пофарбо-

ваний у зелене примхливий будинок на рідній вулиці Влада – і двома котами, двійкою сов і якоюсь фігурою біля даху.

Головне – з тих часів міст, хоча й укритий шарами асфальту, ніхто не міняв, не чіпав! Хлопці поглянули один на одного і зрозуміли, що слід негайно йти на цей міст. Адже він був просто за кілька кварталів від будинку, в якому жив Влад!

Проте надходив вечір, і як не прикро, хлопцям довелося відкласти «експедицію» на ранок наступного дня.

Уночі Влад бачив дивні сни: якогось велетенського Змія, котрий уміє розмовляти людською мовою; хвацького чоловіка із мавпочкою на плечі... Він їздив незнайомим містом у відкритому авто... Бачив і старовинний ключ, яким можна відчинити скриню. Що було в скрині, Влад не запам'ятав, бо прокинувся і рвучко сів у ліжку. До біса лекції! Артем мав його чекати на троллейбусній зупинці біля Будинку художника, що на Львівській площі. Влад, намагаючись утримати в пам'яті рештки сновидінь, швидко пішов до ванної кімнати чистити зуби, умиватися і мерщій вирушати на пошуки чогось звабливо-невідомого!

Артем уже чекав на Влада в умовленому місці. Коротко кинувши один одному: «Привіт!», хлопці перейшли вулицю і швидко пішли в напрямку храму на Вознесенському узвозі.

Перед церквою починалася Петровська вулиця і одразу ж пірнала під невеликий міст. Непоказний місток був загорожений бетонними блоками, шинами і шлакбаумом, щоб автомобілі не могли проїхати по ньому. Напис попереджав, що міст аварійний і призначений лише для пішоходів. Це могло означати, що споруда дуже стара й тому перебуває в тако-

му занедбано-небезпечному стані. Та зовні, на розчарування Влада й Артема, міст аж ніяк не скидався на такий, що пам'ятає часи Городецького.

Юнаки походили містком, подивилися на вулицю Петровську, яка перетворилася на вузьку стежку серед чагарів і дерев. Важко уявити – ще сорок-п'ятдесят років тому це була звичайна київська вулиця, досить крутий узвіз, де стояли цегляні й дерев'яні будинки, жили люди, поспішали у справах... Нині Петровська стала досить засміченим, диким кутком у центральній частині міста.

– Ти віриш, що цей міст побудовано наприкінці XIX століття? – скептично запитав Артем у Влада.

– Навіть не знаю... – і сам засумнівався Влад. – Але ж в Інтернеті немає даних, що його перебудовували чи він був коли-небудь висаджений у повітря...

– Звичайний асфальтовий міст... – замислився Артем. – Давай-но спустімося, глянемо знизу.

Друзі збігли під міст і задерли голови. Тут на них чекав приємний сюрприз: під спорудою було добре видно металеві клепані балки, каркас, що тримав щільно викладену жовту київську цеглу, котра й несла на собі новітні нашарування асфальту. Вигляд старих конструкцій невеликого містка-акведуку не викликав жодних сумнівів щодо його віку.

Приятелі задоволено перезирнулися: можливо, у пошуках їм щаститиме й далі? Вони почали уважно вдивлятися в кожен вигин, у кожную балку й опору мосту. Проте нічого незвичайного не помічали. Влад і Артем уперто вивчали поглядами старі конструкції. Марно. Голий метал і цегла. Нічого, що нагадувало б якусь гільзу, не видно. Втім, висота мосту над горогою

чимала – метрів шість-сім. Стоячи внизу, можна й не помітити щось цікаве. І хлопці знову вирішили піднятися на міст.

Перехилившись через бильця, як нещодавно на Парковому містку, вони намагалися вглядіти... Що? Їм і самим те було невідомо. Можливо, через стільки літ усі криївки, закапелки на мосту перевірені, досліджені іншими, і з потаємних місць виїнято все, що могло там приховуватися. Одне грузі вперто роздивлялися кожну стару деталь містка. Де, в якій шпарні може бути згадана свинцева гільза? Якого вона розміру, кольору? Але цілин на мосту не так багато... Ніде щось заховати.

Влад зупинився й почав придивлятися до огнієї з металевих підпорних балок, виступ-боковину якої було добре видно, коли перехилитися через перила.

– Що там? – поцікавився Артем.

– Глянь, ця балка відрізняється від інших, – вдивлявся вниз Влад.

– Не бачу... – вдивлявся Артем. – Чим саме?

– На ній наче якийсь горбик, – пояснив Влад. – А на інших такого немає.

– Наче купа бруду, – зауважив Артем. – Ану зачекай, зараз я його...

Артем узяв довгий арматурний прут, що валявся при вході на міст, прилаштував його й почав тиснути в «бурулю» на балці, намагаючись зрушити її з місця. Після кількох спроб Артема хлопці зауважили, що горбик, здається, трохи посунувся... Тепер, охоплений азартом, уже Влад, узявши арматуру в Артема, з усієї сили штурхав, намагаючись розширити невеличку щілинку між брудним горбочком і власне балкою. І справді – грузям не привиділося – горбок помітно зрушив

з місця. Артем знову взяв арматурний прут і наліг на нього, щоб остаточно посунути дивний утвір. І в цей момент чийсь неприємний голос гаркнув за спинами приятелів:

– Хулігани! Що ж ви міст ламаєте! Він і так легве гише!

Якийсь літній чоловік стояв за Владом та Артемом і явно зібрався відвести гушу, покличавши на юнаків. Він хотів дати ще декілька слів про виховання й поведінку сучасної молоді, та Артем, замість слухати чоловіка, з усієї сили гахнув по балці, горбик зірвався і полетів униз, під міст.

– Хогу! – гукнув Артем.

Влада не треба було довго запрошувати, і хлопці помчали на Петровську, під міст, подалі від скандального дявка й ближче до предмета, що впав, дякувати Богу, не комусь на голову, а просто на дорогу.

Чоловік ще щось гукав їм услід, але грузі не слухали його. Вони підбігли до поржавілого уламка. Влад ухопив його, засунав у наплічник, і хлопці хутко погалися до Львівської площі.

Захекані, вони на квартирі у Владу витягли важку «бурулю» і почали розглядати її. Обережно оббивши з неї товстий шар бруду, сивого пилу, залишків фарби, грузі виявили циліндричний металевий предмет. Відмивши його, вони побачили: то олив'яна рурка, ретельно скручена з листка металу, із загнутими кінцями. Свинець був точнісінько такий, як на важках для риболовлі. Хлопці не могли повірити очам: невже це і є та сама свинцева гільза, про яку йшлося в шифрованій записці?! Влад і Артем обережно розкрутили плоскогубцями один кінець трубки, потім інший... М'який метал поволі піддавався, розкриваючи порожню середину... Але вона не була порожньою! В серцевині рурки лежав побитий цвіллю, скручений трубочкою

цупкий папірець! Артем акуратно витяг його й обережно, щоб той не розпався на частинки, поволі розгорнув.

– Владе, – стримуючи хвилювання, сказав Артем, – візьми цифровий фотик і клацни аркуш кілька разів... А то раптом...

Влад зрозумів побоювання друга, знайшов фотоапарат і зробив декілька знімків. Тільки після цього приятелі почали уважно роздивлятися папірець. На превеликий подив, вони побачили намальований на ньому більш-менш правильний трикутник. Над верхнім кутом трикутника стояла цифра 8, біля лівого – 23, біля правого – 10. У центрі трикутника чітко написані великі букви «ССК». Більше нічого на потемнілому, побитому пліснявою аркуші, не було видно. Принаймні неозброєним оком.

– І що це все означає? – глянув на друга Артем. – Якись цифри, котрі не мають зрозумілої системи, і букви... Що то за аббревіатура?

– Січові стрільці? – запропонував Влад.

– Якщо це та сама свинцева гільза, про яку йдеться в секретному папері Левицької, – міркував Артем, – то які січові стрільці? Це ж іще початок ХХ століття! І до чого тоді до стрільців «К»?

– «К» – київські? – спробував пояснити Влад.

– Ні, щось не те... – покрутив головою Артем.

– У зашифрованому посланні сказано, що це ключ... – розгубився Влад. – Але ключ до чого?

– Ключ має бути до шифру, а тут зашифрована записка веде до ключа! – почухав потилицю Артем. – Усе навпаки. А може, й не навпаки. Може, головний шифр сесь чекає на нас...

– Точно! – очі у Влада засяяли. – Тільки б збагнути, що зашифровано...

– I ge same! – додав Артем. – Треба знову уважно проглянути всі папери бабці Ірени...

– Так! Але невже ми таки знайшли гільзу?! – не міг повірити Влад.



## ПОСМІШКА ДИЯВОЛА

Городецький відчував, що йому варто поговорити про деякі речі, які його хвилювали, із фахівцем. Фахівцем іншим, ніж чудовий збирач і хранитель старовини пан Біляшівський. Микола Федотович був цікавою, непересічною людиною і надзвичайно ерудованим істориком, але, як згадалося Городецькому, істориком часів, сказати б, літописних. Принаймні Біляшівський вігав, що сіялося на Київській землі останні півтори-дві тисячі років. А панові Владиславу потрібен чоловік, котрий би знався на темних віках, які пам'ятали золоту, срібну і залізну добу людства, часах мітологічних, коли люди, мов звірі, вмели бачити, відчувати дещо, приховане від байдужого погляду сучасної цивілізованої людини. Йшлося про те, що залишилося в пам'яті далеких нащадків як легенда, переказ, мало не казка... Потрібен учений, здатний розповісти, пояснити панові Владиславу, як їхні пращури жили поруч з істотами потойбіччя, як відкрито боролися з потворами, в існування яких нині не вірить більшість людей. У правданні ж часці, на переконання Городецького, гості з темряви, з того страшного світу, про який казали на Алтаї, просто, не криючись, з'являлися серед нас – щоб показати свою могутність, повсякчасну присутність, владу та силу... Це тепер вони діють тонко, непомітно, часто опосередковано... Проте й донині так само впевнені у владарюванні над світом смертних – людей.

На думку Городецького, допомогти йому, чи принаймні щось пояснити, міг чудовий знавець сивої давнини, першовідкривач прадавніх культур Вікентій В'ячеславович Хвойка. Так, саме він! Бо хто ж іще? Це пан Хвойка виявив таємничі поганські капища на Старокиївській горі, невідомі зниклі ци-



вілізації на Подніпров'ї, старші за Шумер і Єгипет, про числення навіть не здогадувалися до розкопок археолога.

Городецький хотів запросити Вікентія В'ячеславовича до себе – в гарну каварню і цукерню «Кафе-Палас» на вулиці Лютеранській, 2. Однак археолог запропонував архітекторові зустрітися у своєму Музеї старовини, розташованому в Ігорівському провулку, в будинку номер дев'ять. І Городецький вирішив, що пропозиція пана Хвойки слухна: саме в музеї, серед предметів сивої давнини, їхня розмова буде більш горечною і змістовною.

– Про це, Владиславе Владиславовичу, можна говорити довго – пояснював Вікентій Хвойка, походжаючи перед експонатами. – Та ви маєте рацію. Образ змія, дракона, популярний у давньоруському світі, серед киян билинних часів і навіть раніше. До речі, кістяну пластинку із зображенням голови дракона знайдено просто в серці Києва, його історичному центрі – на Старокиївській горі. Уявіть, десяте століття!

– А чи не жив якийсь змії або дракон просто в Києві? – Городецький намагався говорити жартома.

– Атож! – начебто серйозно кивнув Хвойка. – Коли вірити легенді про богатиря Микиту Кожум'яку, то змії таки був... А згадайте ще так звані Змієві вали на Київській землі... Що то за споруди? Хто їхній творець? Чи не сам Змії спорудив їх? Нам і нашим нащадкам доведеться розв'язати ще багато загадок... А стосовно того, де міг жити той огин чи декілька загадкових зміїв... Ви ж, пане Владиславе, знаєте, що весь Київ буквально прошитий, пронизаний печерами, підземними ходами, таємничими й загадовими галереями... Всі Кирилів-

ські висоти, гори над Реп'яховим і Кмитовим ярами – суцільні «нори». Так що всякій нечисті в нас є де заховатися...

– Ви гадаєте, сили темряви й нині мешкають під землею, в київських печерах? – мовив вражений Городецький, не розуміючи: Хвойка жартує чи говорить серйозно.

– А ви знаєте, скільки нових видів тварин, і тварин великих, а не якихось дрібних і непомітних, відкривають учені щороку? – лукаво примружився Хвойка. – Пригадайте книгу сера Артура Конан Дойла «Закинутий світ».

– Справді, – розгублено відповів Городецький. – Але ж це місто, з його пагорбамц, на яких ходив святий Ангрії, називають Єрусалимом землі Руської...

– Проте погодьтеся, Владиславе Владиславовичу, – зітхнув Хвойка, – що дивна двоїстість загалом притаманна світові. Чорне і біле, інь і янь у китайців. Та, зрештою, згадайте дуалізм у «Фаусті» Гете. А щодо наших країв, то тут завжди відчувалося щось таке... Микола Гоголь добре відобразив і описав чортівню південних губерній. От вам і Єрусалим, і місто Змієве водночас.

– Це ви влучно сказали – про Змієве місто... – замислився Городецький.

– До речі, про змія, – пан Вікентій був радий звернути увагу гостя ще на деякі експонати музею. – Погляньте на ці теракотові писанки з поганських могил-курганів на київських горах. Писанка – прадавній культовий предмет, який виник ще за тисячі років до появи Спасителя у світі. Цікаво, що на київських писанках часто зображено плетиво жовтих і зелених смужок. З одного боку, як вважають учені, то дуже стилізоване зображення весняної травички, котру в народі називають сосонка. Адже яйце – символ весняного відродження сонця і всієї природи,

воно є символом плодючості. Але от у чому річ: травиця та є мотивом, знаковим зображенням містичного небесного Змія, який і запліднює це яйце! Так що змії несе не тільки негатив...

– Проте змії – створіння, що викликає здебільшого відразу, – не зовсім погодився із Хвойкою зодчий.

– Так, і те прадавнє, з часів верхнього палеоліту, сприйняття дуалістичної природи Змія із часом все ж поступається образіві переможеного Змієборцем змія-звіра, – тлумачив пан Вікентій. – У християн – святий Георгій, Юрій, який долає нечистого Змія. Добре, як на мене, що церква в ім'я саме цього святого, Старокиївська Георгіївська, стоїть поблизу нашого Софійського монастиря, чи не найдавнішого християнського сакрального центру Києва, духовного осердя нашого міста. Мудрість-Софія, підкріплена відвагою! А скажіть, пане Городецький, це ваші химери підштовхнули вас до зацікавлення... м-м-м... такими речами?

Питання про «ваші химери» прозвучало доволі гвозначно, й архітектор, котрий умить насторожився, мусив сказати, що, як мисливець, він має інтерес до всяких загадкових істот, нехай і мітологічних...

Далі Хвойка розповідав Городецькому, скільки ще треба зробити на ниві київської археології. Самих некрополів, могил-курганів раннього середньовіччя в Києві майже три сотні! І на Старокиївській горі, і на горах над Кирилівською вулицею, і над річкою Либідь, і в урочищі Китаєві... Всі вони, на переконання Хвойки, приховували неймовірно цікаві знахідки.

Городецький і Хвойка продовжували розмову, навіть, вийшовши із приміщення музею, на вулиці. Вони перекидали

ся словами, мов грали в пінг-понг у спортивному клубі. Якийсь панок підійшов до них і чемно зняв капелюха.

– Пане Хвойко... – почав він.

– А, пане Раковський! – зупинився археолог. – Як ваша справа, ваш заклад? Клієнтів багато? До речі – дозвольте представити: пан Городецький... пан Раковський...

– Пана Городецького я знаю; та хто ж у Києві не знає такого митця! – трохи пишномовно почав Раковський.

У відповідь пан Владислав усміхнувся. Чоловік мав трохи кумедний вигляд: занадто «прилизана» зачіска та кричущо новий костюм.

– Пан Раковський – фотографічний майстер, – пояснив Хвойка. – Хазяїн ательє «Люкс».

– А! – кивнув архітектор. – Тепер усе зрозуміло...

– Зрозуміло що? – поцікавився фотограф.

– Перепрошую, це я так... – настрій у Городецького змінився з філософського на легковажний: дрібний підприємець на правду мав вигляд героя якогось водевілю.

– Пане Хвойко, пане Городецький! – раптом засяяв широкою усмішкою фотограф. – Чи можу я вам запропонувати... І це була б для мене висока честь... Якби ви погодилися зробити фотографічний портрет у моєму ательє? Безкоштовно! Просто на згадку! Шановні панове, я подарую кожному з вас по вашому ж зображенню! Портрети видатних мешканців нашого міста!

– Як, просто зараз? – трохи розгубився Хвойка.

– Так! – радісно підтвердив Раковський. – Ательє, ви ж знаєте, Вікентію В'ячеславовичу, недалеко – Межигірська, сім.

– Ну, не так і близько... Але гаразд... Ми пристанемо на вашу пропозицію, пане Раковський, – раптом погодився Городецький. – Ви підтримуєте мене, Вікентію В'ячеславовичу?

– Ну... Якщо ви не поспішаєте, Владиславе Владиславовичу, то я готовий... – Хвойка був дещо здивований таким поворотом подій.

– Я вам дуже вдячний! – Раковський не приховував задоволення. – Велика честь! Велика честь!

– Ви, пане Раковський, приготуйте, будь ласка, що там належить для фотографування, – говорив зодчий, – а ми тим часом вип'ємо кави із Вікентієм В'ячеславовичем і за півгодини під'їдемо до вашого ательє. Мій автомобіль завжди напоготові...

– Чекайму! – вклонився Раковський.

Фотограф швидко пішов у напрямку майстерні, а Хвойка і Городецький рушили за риг, до найближчої каварні.

Після сеансу у фотоательє Городецький чемно розпрощався із Хвойкою та Раковським. Розмова з Вікентієм В'ячеславовичем справила на бугівничого двоїсте враження. Особливо збентежило пана Владислава амбівалентне ставлення видатного археолога і дослідника старовини до образу Змія. Теза про «зло, котре часом несе і благо» чомусь не дуже сподобалася Городецькому. Нічні вторгнення в його сні, у його душу різного гаддя не нагто надихали архітектора до такої толерантності.

Та головне – турбувала не розв'язана гості загадка: який ширший задум існував у непроханих гостей із його снів? Пан Владислав поза своєю волею і бажанням брав участь у напруженій

інтризі Змія: архітектор звів будинок на Банківській, огначе, на його думку, ця споруда мала стати лише частиною якогось диявольського плану. Городецький, як міг, притлумив відвертий образ «Будинку з химерами» як знакового, явного змієвого гнізда... Тільки що далі? Що він буде змушений створювати? Нагробки? Мавзолеї? Каплички? Не нагто вражає за розмахом... Костел потроху будується, але то радше антитеза задумам сил темряви. Який виклик доведеться прийняти архітекторові? Яке «замовлення» Змія він змушений буде втілювати в життя? А може, робота Городецького для *Нього* вже скінчилася, й хтось інший продовжуватиме працювати на *них*?

Зрештою, Городецький вирішив уважно спостерігати, що відбувається в Києві. Тільки так, на його думку, можна наблизитися до розв'язання загадки таємничих планів гостей із потойбіччя у вічному місті над Дніпром.

Наступні, за 1904-м, роки в Києві запам'яталися Владиславу Городецькому появою на вулицях корогів і прапорів усіх вігтінків червоного – кольору крові. Несли їх якісь ніби нові на вигляд люди: втомлені, похмурі, роздратовані й вогночас готові до гій. Особливо неприємною була поява Союзу Михаїла архангела, створеного агресивними великоросійськими молодиками – робітниками, грібними торговцями і просто люмпеном, – організованого за мовчазної згоди й незграбного, погано прихованого сприяння поліції...

Нові лінії суспільного погілу – не лише майнового – пробігли містом. Національні групи горогян неначе ще гостріше згадали своє походження. Крім традиційно присутніх євреїв, караїмів, німців, чехів, численної польської громади, масово

заявили про себе й українці. Стало очевидним, що простий офіційний поділ народів «Південно-Західного краю» на «православних» та «іновірців» не спрацьовує.

Городецький традиційно читав провісні газети й часописи, польський міський «Dziennik Kijowski», але з подивом завважив появу періодичних видань українською мовою... Владиславу стало зрозуміло: час безповоротно змінився. І несподіване, як на його погляд, присудження Нобелівської премії в галузі літератури за 1905 рік полякові Генрику Сенкевичу тільки підкреслювало присутність якихось глибинних соціальних та інших зсувів, зрушень, перетворень... Лишалось зрозуміти: чи на краще ці зміни?

Порівняно з іншими містами імперії, яку струшували неznані досі судоми, Київ залишався більш-менш спокійним містом. Однак у повітрі розлилося відчуття тривоги й невпинного руху. І ніхто не міг з упевненістю сказати: до чого, куди цей рух призведе... Величезна, неповоротка країна, – котра, мов потворний динозавр, простяглася від Скандинавії до Чукотки, від Таймиру до Термезу, від Варшави до Владивостока, – бездарно програла війну Японії. Відтак вона немов зригалася і загрозливо рипіла, як старий дерев'яний будинок під потужними повіями близької бурі.

Пан Владислав тим часом завважив і парадокс власного внутрішнього життя: що більша непевність стосовно майбутнього розливалася в суспільстві, то рідше приходили в його сні небажані гості. Такі зміни в паралельному світі свого двоединого існування зодчий спочатку сприймав навіть із острахом: куди зникли невідступні донині нічні візитери? Та потроху Городецький почав звикати до нового стану, до нового сну – тяжкого, провального, без сновидінь і справжнього відпочинку.

Будівничого тішила сім'я, догавали наснаги й невеликі, проте постійні замовлення. Про храми й палаци зараз не йшлося, – не ті часи, але в таких майстрів архітектурних справ, як він, замовлення і робота були завжди. Попри помітне зменшення будівництва у Києві в роки так званої революції, пан Владислав проектував, креслив, фантазував нові, небачені споруди, зустрічався з клієнтами... Тобто постійно перебував у річищі будівничих справ міста.

Приємно було отримати запрошення із Черкас на проектування різних будинків... То мали бути гарні, світлі за призначенням, духовним спрямуванням споруди. Після виконаної своєї частини роботи пан Владислав із тихою радістю завважив, що в Черкасах зведення споруд за його проектами просувалося незрівнянно швидше, ніж, скажімо, «вічне» будівництво Миколаївського костелу в Києві. Вже наприкінці 1905 року будинок жіночої гімназії на вулиці Смілянській був готовий вітати в її стінах молодих панянок. Черкащани, задоволені роботою Городецького, цілком слушно вважали, що нова гімназія стала окрасою їхнього міста. Та й почесна попечителька гімназії, найзаможніша землевласниця Черкаського повіту Катерина Андріївна Балашова, уроджена Шувалова, відверто милувалася новим витвором київського майстра. Вона вважала себе безпосередньо причетною до створення навчального закладу для молодих панянок. Ажже вона – благодійниця, меценатка... А її чоловік Микола Петрович, обер-єрмайстер височайшого двору, всіляко заохочував добродійну діяльність дружини... А чом би й ні? Подружжя було, м'яко кажучи, не бідним: Балашови володіли тисячами й тисячами десятин української землі...

Тим часом зодчий, відчуваючи відразу до суспільних змін, які, по суті, були не змінами, а мімікрією, фарсом, як, скажімо, робота всіх отих державних гум імперії, ще більше мріяв про полювання в далеких місцях, про мандрівки незнайомими землями...

Елегантний поляк був присутній на засіданнях Київського відділення імператорського товариства правильного полювання, залюбки говорив у Київському клубі автомобілістів про нові досягнення інженерної думки, але постійно гумав про експедицію до Африки...

Плинність тих років пан Владислав відчував як перехідну, межову пору. Він малював ескізи ювелірних прикрас, одягу і взуття, не кажучи про розробку і виконання різних архітектурних замовлень, не надто великих, проте достатніх за платнею для прожиття...

Читання книг про полювання в Африці стало його новою пристрастю. Дружина Корнелія навіть почала жартома називати його «африканцем». Вона відчувала поліпшення внутрішнього стану чоловіка і тихо раділа тому, що періодичні напади меланхолії, важкого мовчання вдома в її судження начебто минулися. І нехай усі ці подорожі, мисливські мандрівки коштують дуже дорого: головне, що Городецький останнім часом перебував переважно в добромуморі...

А бугівничий і мисливець в одній особі, читаючи книжки, ретельно занотовував, який одяг придатний для спекотного клімату Африки; з якою зброєю слід йти на антилопу, а з якою – на слонів та носорогів; які набойки потрібні; куди і як найкраще влучити в лева, що готовий кинутися на двоногого суперника... Стоси прямокутних карток на цупкому папері були виповнені летючим почерком зодчого, й в усіх них йшлося про особливос-

ті заготовки провіанту, маршрути полювань, необхідну кількість місцевих провідників, слідопитів, носильників численного багажу... А як підігрівав прагнення Городецького про мандрівку до Африки його старий знайомий граф Юзеф Потоцький... Він, віце-голова Київського сільськогосподарського товариства, вмів таки й полювати, й розповідати. Чого варті описи пана Юзефа про його експедицію в незвідані краї між Білим і Блакитним Нілом! Потоцький, чи не останній польський магнат на Правобережній Україні, любив і вмів жити на широку ногу. Його родинний маєток «Антоніни» на Волині був не просто палацовим ансамблем із чудовою колекцією творів мистецтва й зразковим господарством, котре під управлінням досвідчених фахівців давало все потрібне для життя. Потоцький немов казав усім поміщикам-нездарам: «Вмійте керувати господарством і жити так, як я!» А чудовий, густий і зелений, майже незайманий «Пиллявин» – заповідна пуща пана Юзефа! От де відбувалися грандіозні щорічні лови для великого панства, старої «магнатерії!» Гонорові пани-мисливці, вбрані на старий смак, неначе за часів Міцкевича і Словацького, загонщики, псарі... Городецький ніби чув, як сурмить мисливський ріжок, мчать хорти, а за ними – мисливці на конях... Та на яких конях! Скакунах добірних англійських порід! І ось уже впольовано чудового оленя, кілька козуль, купу зайців... Слуги напинають намет на мальовничій галявині, ставлять розкладні столи, стільці, з'являється біла скатерттина, а на ній – срібло і кришталь, ллються дорогі вина, а на рожні допікається щойно здобута дичина... Про такий спосіб життя Владислав Городецький міг хіба мріяти.

А книжка «Моє полювання в Африці» з описом мисливських мандрівок до спекотного континенту президента Північно-



Американських Злучених Штатів пана Теодора Рузвельта! Книжка колишнього очільника галекої держави під такою промовистою назвою неймовірно розпалювала уяву мисливця Городецького. Зрештою, великі полювання в африканських саванах стали в ті часи мало не модою для більш-менш заможних людей Європи й Америки. А зодчий не любив пасти задніх у будь-якій справі...

Ах, мрії! Найкраще в житті – саме мрії... Поки що у пана Владислава не було коштів на африканську експедицію. Доводилося гістувати кляті гроші для утримання сім'ї й таким несподівано елегантним способом, як участь у різних європейських турнірах стрільців, стендових змаганнях. О, яке подивування викликав пан Владислав у якихось французів чи англійців, майже стовідсотково влучаючи в рухомі й нерухомі цілі з різних видів зброї. Призові фонди були великі, й він повертався до Києва з пачками грошей, десятками тисяч асигнацій...

**Н**ового, 1908 року в імперії, здавалося, все повернулося на круги своя... Деякі надто вільнодумні газети і журнали було закрито, деякі «померли» через фінансові складнощі...

Водночас з'явилися якісь нові поети й художники, котрі голосно заявили про себе – на подив Городецького й на велике задоволення Корнелії-Жозефіни, яка відразу ж стала палкою прихильницею нової генерації митців. У Києві відбулася гучна виставка нового живопису «Звено», влаштована Олександром Екстер і Давидом Бурлюком. І Корнелія захоплено розповідала чоловікові про нові напрями в мистецтві. Городецький лише скептично слухав мало не лекції Корнелії. Вона

уже, дуже змінилася... Стала більш незалежною від нього – в духовному сенсі. Не думати про це? Так, не думати. Ми всі змінюємося в часі, час впливає на нас... Але й ми можемо щось зробити супроти часу.

Для пана Владислава було важливим те, що помітно поживалося цивільне будівництво. Такий рух нагадував справжню будівельну лихоманку на самому початку століття. В місті знову почали з'являтися нові, цікаві споруди.

Одна з них, великий сірий будинок, у фасаді якого вгадувалися ренесансні й романські архітектурні мотиви, швидко росла на Великій Житомирській. Власник майбутнього будинку пан Роговський мав усі підстави бути задоволеним: він вигідно купив ділянку номер вісім для прибуткового дому. Здавати квартири в найм – вигідна річ! Ну, а пан Михайло Бобрусов, кваліфікований архітектор, поставився до всіх побажань замовника з розумінням.

Кожен київський будівничий відверто чи крадькома спостерігав за роботами колег, котрі часто були конкурентами, творчими суперниками або навпаки – справжніми друзями по цеху. Бобрусов конкурентом Городецькому ні в чому не був, отож пан Владислав зупинив свій автомобіль на Великій Житомирській, аби оглянути майже готову високу будівлю. Вправність Бобрусова сумнівів не викликала. Потужний, проте елегантний будинок мав стати окрасою вулиці. Городецький, високо задираючи голову, оглядав гім за номером вісім – той був таки не маленький. Балкони, напівколони, а на розі, над усією вулицею... Що це?! Зодчий здригнувся: величезна голова диявола, посміхаючись, дивилася з новопосталого будинку в бік Львівської площі, вздовж

Великої Житомирської... Навіщо ця фігура?! Вона, здається, абсолютно негоречна й не пов'язана із задумом фасаду! Поки Владислав Владиславович намагався досягнути побачення, диявол на бугівлі зловтішно шкірив зуби, вглядаючись... Куди? Пан Владислав відчув, як мороз пробіг шкірою. Він несподівано гостро збагнув, що усміхнена голова ворога роду людського – не випадковість, не жарт архітектора, можливо, навіть не примха замовника... Невже це...

Городецький сів у авто й рушив додому. Плани на сьогодні у нього змінилися. Передусім треба зателефонувати Бобрусову й розпитати... Ні, краще попросити про зустріч. Так, поговорити сліг не просто віч-на-віч, а в буквальному сенсі дивлячись в очі Михайлові Павловичу...

У кабінеті Городецький узяв довідник, погортав сторінки, знайшов номер телефону архітектора Бобрусова і попросив «баристу» з телефонної станції з'єднати його з названим номером. Слухавку підняв сам Бобрусов.

– Михайле Павловичу, вас вітає Городецький...

– Радий чути вас, Владиславе Владиславовичу! – гугів у рурці голос Бобрусова. – Чим зобов'язаний?

– Бачте, Михайле Павловичу, якщо це вас не обтяжить, пропоную зустрітися з вами tête-à-tête... – Городецький замислився на мить і додав. – Мене турбує одна делікатна справа... в царині архітектури.

– Матиму за честь поговорити з вами, – Бобрусов наче усміхався десь там, далеко, на іншому кінці дроту. – До ваших послуг... навіть завтра готовий.

– Чудово, в такому разі, можливо, в ресторані «Маркіз»?

– Так, о котрій годині вам зручно? – погоджувався Бобрусов.

– Чи не могли б ми побачитися десь після полудня? – поцікавився Городецький.

– Можу о другій дня, коли це вас не обтяжить... – засопів, почевидь, міркуючи про щось, Бобрусов.

– Це гарний час, і відвідувачів у ресторані, сподіваюся, буде небагато... – погодився пан Владислав.

– Тоді до зустрічі? – підсумував Бобрусов.

– Так, пане Бобрусов, завтра о другій. Маю честь, – Городецький поклав слухавку і автоматично, замислено дивлячись у вікно, роблячи «відбій» дзвінка, покрутив ручку телефонного апарата.

Ресторан «Маркіз» на розі широкої, ошатної вулиці Володимирської та вузької, стрімкої Прорізної був традиційним місцем зустрічей архітекторів міста. Вони говорили тут між собою на всі теми, зустрічалися із клієнтами-замовниками, людьми, що бажали звести власний особняк, прибутковий будинок, якусь промислову споруду... Пани архітектори часто жартували, що в разі непорозуміння між ними й замовниками можна будь-якої миті вийти до аптеки Брандта по ліки. Агже фармація була просто навпроти ресторану, на непарному боці вулиці.

Того дня Городецький щедро нервував і несподівано для себе приїхав на зустріч із Бобрусовим трохи раніше, ніж вони домовлялися. Пан Владислав увійшов до ресторану, озирнувся. До нього вже поспішав метрдотель, злегка кланяючись і запрошуючи до столика. Городецький попередив, що чекає на колегу, й звелів приготувати лимонад.

Людей у ресторані було мало. Із добре знайомих пан Владислав завважив за столиком неподалік лише архітектора Павла

Альошина із чиновником з особливих доручень при генерал-губернаторі, дворянином Миколою Ковалевським. Було зрозуміло, що заможний чоловік має з Альошиним ділову зустріч.

Ковалевський і Альошин кивнули Городецькому, той, коротко – їм у відповідь, не бажаючи надто відволікати їхню увагу на себе. Не такий настрої мав будівничий, та й серйозна розмова двох поважних людей варта поваги.

Зодчий потроху смакував свіжий лимонад – другу філіжанку кави після першої вранішньої, домашньої, він ще не бажав. А замовник із архітектором допивали традиційний «пінний чай» – приготований так, щоб на окропі в склянках були бульбашки. До пана Владислава долітали уривки розмови, окремі слова, фрази Ковалевського й Альошина. «Думаю... ділянка в Липках... затишний особняк...», – говорив Ковалевський. Альошин кивав і щось уточнював. Так, Липки, які починалися за колишньою садибою професора Мерінґа, де Городецький і звів свій «Будинок із химерами», притягали до себе всіх багатих людей міста. Затишний, зелений район, світський і гарно розпланований... Років за десять-двадцять, подумав Городецький, там будуть такі ціни на землю, що й не підступися...

Альошин тим часом запитував у замовника: «А дружина ваша, Анна Павлівна, що ж, і досі любить вишивати шовком?» – «Так!», – ствердно кивав головою Ковалевський, а Альошин швидко писав у нотатнику: «Велике вікно на північ – розсіяне світло для очей». Владислав Владиславович мимоволі вслухався в бесіду чоловіків, яким офіціант приніс інші страви «до чаю», адже розмова мала бути ґрунтовною і тривалою: тонко нарізаний осетровий балик, філе оселедця, ікру білуги та стерляді на льоду... І, звичайно ж, невеликий

штоф горілки, добре охолоджений, аж спітнілий на гранях різьбленого скла.

– А Софія, дочка ваша, Миколо Вікторовичу, – проговжував розпитувати Альошин, – грає на фортепіано?

– О, звичайно, Павле Фегоровичу, – усміхнувся Ковалевський, іронічно додаючи: – Хоча, здається, і до сінематографа ходить!

Альошин кивнув і додав нотатку: «Кімната для фортепіанної гри». Чоловіки пригубили чарки, спробували дунайського оселедця.

Городецький легь усміхнувся, дивлячись на те, як його добрий знайомий Альошин п'є горілку: перехиляючи чарку, пан Павло всім тілом подавався назад, закидаючи трохи голову. Потім, поставивши чарчину на стіл, не закушував вігразу, а робив якісь повільні рухи пальцями, ніби пробував грати на фортепіано. Відтак підкручував вуса й аж потім щось клав до рота. Так, негарма відомим висловом Альошина був: «Головне в житті людини – вчасно поданий обід!» Згадав Городецький і улюблену домашню чарку цього естета, інтелектуала і знавця мов. Срібна чарочка Альошина мала багатозначний напис: «Ї єя же монахи приємлют».

– Ніколка, знаєте, теж має захоплення, – говорив тим часом Ковалевський про одного з синів, а Альошин так само уважно слухав і робив помітки...

Зодчий глянув на годинник: Бобрусов запізнювався, і це почало турбувати пана Владислава. Що могло трапитися? Здається, Бобрусов – людина пунктуальна... Не зміг прийти? Він би, безумовно, зателефонував або передав записку із посильним. Будівничий намагався заспокоїти себе, але його думки вперто крутилися довкола огнієї теми...

– Обіди у вас, Миколо Вікторовичу, пригадую, – вів собі Альошин, – відбувалися під музику? Ви запрошували камерний оркестр...

– Поза сумнівом, і я вважаю, що гавні гарні традиції... – почав розмірковувати Ковалевський...

Альошин тим часом писав: «Балкон-хори в обідній залі для музикантів; окремих вхід; окремих туалет...»

Нарешті якось нізвідки перегородецьким з'явився розчервонілий Бобрусов.

– Вибачаюся, ще раз вибачаюся і перепрошую! – ніяково говорив він, одночасно кланяючись Альошину і Ковалевському. – Пан Роговський, замовник, знаєте, любить іноді деякі феєрії...

– Прошу, сідайте, Михайле Павловичу, – заспокоїв його Городецький. – Нічого екстраординарного не трапилось. Просто хотів у вас про щось дізнатися...

– Чого бажаєте? – підскочив до Бобрусова офіціант.

– Е... Мабуть також – лимонаду. Холодного! – відхемнувся Бобрусов. – Як у пана Городецького.

– Буде зроблено! Один момент! – й офіціант кинувся виконувати замовлення.

– Оглянув будинок, ваше гнітце, на Великій Житомирській... – почав Городецький. – Гарно, високофахово, навіть, я б сказав – вишукано...

– Дякую, Владиславе Владиславовичу, – Бобрусов усміхався, мов дитина. – Чути таке – приємно, а від вас – удвічі приємно... Намагався сказати своє слово...

– Так... – мовив Городецький, – проте дозвольте запитати: що ж то за голова Вельзевула на розі будинку?

– А! – задоволено потер руки Бобрусов. – Ви побачили! А дехто і голови не підніме! Не Вельзевул, з вашої ласки, а граконопогібна змія, горгулія! Така річкова потвора, химера... Що з вами?! Пане Городецький!

Але Владислав вже опанував себе і його обличчя зі смертельно блілого потроху набувало природної рожевості.

– Вибачте за прямоту, пане Бобрусов, – Городецький вже мав спокійний вигляд. – Хто ж вас напоумив зробити зображення її – чи все-таки його?

– Річ у тім, – Бобрусов несподівано засоромився, – пан Роговський, замовник і власник будинку, в наріжній кімнаті, під вікнами якої й розташована... е-е-е... ця химера, буде проводити спиритичні сеанси. Він, знаєте, любить усякі містичні речі...

– І ви радо йому допомагаєте наповнювати містикою наше місто... – гогав Городецький. – Скажіть чесно, Михайле Павловичу, вам деякі гивні сни не сняться? Пов'язані з отакими химерами?

Замість відповіді Бобрусов неначе закам'янів, а за мить густо зашарівся. Потім озирнувся, чи ніхто його не чує, і прошепотів:

– Звідки ви знаєте?! Вам теж... сняться?

Городецький нічого не відповів, натомість знову запитав:

– А що ви бачите у снах? Чи кого? Звичайно, наша розмова – sub rosa...

– Вигіння в мене розмиті, Владиславе Владиславовичу, – зітхнувши, почав Бобрусов; тут він оглянувся на стіл Альошина й Ковалевського, які смакували останню замовлену справу – антрекот, і несподівано сказав: – А чи не замовити нам по чарці житньої?!

– Шоферові не випадає... – покрутив головою Городецький, – до того ж сьогодні маю ще справи. А ви, коли хочете будь ласка.

– Люб'язний! – гукнув він офіціанта.

Той підскаочив, усміхнувся, мовляв – чогось бажаєте? Бобрусов витер піт з лоба великою білою хусточкою й попросив:

– Чарку хлібного вина та жульєн – із грибами і м'ясом фазана!

– Звольте хвилинку зачекати на жульєн, – вклонився офіціант. – Втім, зараз же все принесу.

– Так от, – проговорив Бобрусов. – Воно з'являється то у вигляді якогось Змія Горинича, то просто як велічезний змії чи дракон... Кепсько те, що я нічого не можу в'ягти із собою, коли він... воно... чи як його там... починає щось вимагати. Тільки-но Роговський замовив проект будинку, в ту ж ніч воно прийшло, поусміхалося, і я подумав, що таки гарно буде оту голову поставити на розі, щоб оглядала всю вулицю...

– Саме на рівні бань Софії Київської... – завважив Городецький.

– Справді... – Бобрусов був спантелечений. – Я і не подумав...

Тут офіціант приніс чарку і жульєн, пан Михайло підняв келишок, побажав Городецькому традиційне: «Ваше здоров'я!», одним духом випив і апетитно закусив гарячою справою.

– У мене склалося враження, що химера на вашому будинку, всміхаючись, дивиться на якесь певне місце, точку, – він тим часом Городецький, – і дивиться уважно...

– Слово честі, Владиславе Владиславовичу, – пожвавішав після чарки Бобрусов, – я просто розвернув ту голову відповідно до фасаду. Так вона добре розміщена...

– Побачимо, подумаємо, – замислився Городецький. – Має бути ще одна чи дві ланки...

– Які ланки? – не зрозумів Бобрусов.

– Нічого, не переймайтеся, – заспокоїв його пан Владислав. – Ці сні з часом минають.

– Правда? – по-дитячому зрадів Бобрусов.

– Так. А щодо спірита Роговського... подумайте, чи варто надто часто з ним спілкуватися... – наче вголос думав Городецький.

– Та я вже майже й не спілкуюся! – щиро запевнив Михайло Павлович. – Роботи в будинку фактично завершені...

– Ці роботи завершені, – луною повторив Городецький. – А які ж іще почнуться чи вже відбуваються?

Городецький намагався заспокоїти наляканих гітей і Корнелію. Та він і сам був роздратований, знервований, виведений із рівноваги: в ніч на 24 серпня квартиру в його «Будинку з химерами» вульгарно пограбували! Пан Владислав згадав серпневі дні чотири роки тому, коли загинув юнак Кевліч... Хоч тікай на цей місяць подалі від Києва!

Бридке відчуття присутності у власній оселі недолюжків, котрі порпалися в речах господарів, відчиняли шухляди столу архітектора й забирали цінні речі, не давало спокою будівничому. Картина злочину зрозуміла й без поліції. Зловмисники проникли до квартири через чорний хід. Їм вдалося розірвати запобіжний ланцюг на дверях, а далі вони г'яли впевнено і, сказати б, «професійно». З ідальні згоді поцупили столове срібло та деякі коштовні речі, у передній кімнаті вони також пройшлися по всіх закапелках... Особливо лютував Городецький



через те, що в його кабінеті невідомі відімкнули стіл і забрали десять золотих призових жетонів, які він зберігав на згадку про успіхи в різних стрілецьких змаганнях.

Впевнені гії злогіїв виказували, що серед них була людина, добре обізнана з плануванням квартири, розташуванням меблів, місцями зберігання цінних речей... Підозра впала на звільненого нещодавно з дому лакея, неприємного типу Тимофія Чайковського. Його вже затримали, але...

Було в цій нічній пригоді огне але, що турбувало Городецького більше, ніж зникнення срібла й коштовностей на чотири тисячі рублів.

Чому зловмисники уважно переглядали папери в столі? Для звичайних злогіїв нічого цінного ті папери собою не являли. А от для декого там могли бути дуже важливі записки та креслення архітектора... Всі свої роздуми, здогади, пов'язані з новопосталим будинком на Великій Житомирській, із власним «Будинком з химерами», пан Владислав нотував або незрозумілими для сторонніх позначками, скороченнями, або ж навіть тайнописом на чистих зовні аркушах. Навіщо він це робив? Від кого намагався приховати свої думки? Бувівничий і сам достеменно не зміг би відповісти. Просто відчував приховану небезпеку, яка легкою курявою блукала вулицями зовні затишного теплого міста, серед його садів, парків, сочень храмів. Так, це по-своєму миле і якесь, сказати б, затишне місто (зі жвавим рухом на центральних вулицях, з його міщанами в гарних костюмах і доброму взутті, з театрами, по закінченні вистав у яких публіка йшла вечеряти до ресторацій, або ж заходила до численних негородоких каварень, де було весело і майже домашньому, де і каву, до речі, варили на польсько-західний ма-

нір), це непересічне місто було не таким простим, як могло видатися заїжджому купцю, прочанину, акторові антрепризи...

Таємничих паперів Городецького злогії, навіть якщо вони й шукали саме їх, не знайшли. Не все вночі видно так, як удень... Проте пан Владислав зрозумів цей брутальний напад на свою оселю не тільки як крадіжку, а як відверте попердження. Відчуття у нього було таке, що якісь сили майже читають його думки, намагаючись унеможливити пошуки й здогади архітектора в царині таємничого.

Городецький вирішив переховати свої папери – можливо, зараз, можливо, пізніше... – але в зовсім несподіване місце, недоступне для таких, з дозволу сказати, нічних «фахівців» чи «аматорів».

Нарешті він пересвідчився, що дружина Корнелія, діти Хелена та Владислав трохи заспокоїлися. Владислав провів їх до вітальні зі свого кабінету, де між ними відбувалася огна з родинних розмов, сповнена лагідних слів, лише їм зрозумілих жартів, ласкавих прізвиськ, звичних готорків і заспокійливих поглядів. Потім він покликав новеньку гувернантку Ірену Левицьку.

Панна Ірена зайшла в кабінет господаря трохи злякана: неприємна нічна пригода, її короткий термін роботи в домі Городецьких напружували, не давали поводитися так вільно, навіть артистично, щоб добре виконувати обов'язки. Тому Ірену мучили безпідставні докори сумління, й вона з острахом чекала зустрічі з Владиславом Владиславовичем... Усупереч побоюванням Левицької, господар прийняв дівчину приязно й невимушено.

– Панно Ірено, – почав архітектор, – jestem ci wam wdzięczny за сумлінну роботу. Bardzo mi przykro... через погії минулої ночі.

Отож там do rannu wielka prosbe. Хочу попросити вас звернути зараз особливу увагу на гітей... Такі хвилювання, гадаю, зовсім не на користь їхньому здоров'ю. Було б добре, якби й ви, як і ми з Корнелією, відволікли їхню увагу від темних сторін буття...

– Я розумію, пане Городецький, – поспішила сказати Ірена. – Думаю, прогулянки в Царському саду, настільні ігри, оркестри і буфети в парках – усе на користь...

– Саме це я і мав на увазі, – кивнув Городецький. – Зрештою, не забуйте й про зоологічний парк, ботанічний сад університету... В ньому, до речі, білки беруть горіхи просто з рук! Діти зазвичай страшенно потішені й задоволені від цього. На візників не скупіться, гроші я дам. А коли зможу, то й сам на автомобілі відвезу Хелену, Владислава і вас куди слід.

– Так, Владиславе Владиславовичу, – схилилася Ірена.

– Тільки не пропустіть електричного звукового сигналу, коли будете в ботанічному саду, – нарешті пожартував господар. – А то так і залишитесь на ніч в зачинених райських кущах!

– Звичайно, почую, – усміхнулася Левицька.

– Панно Ірено, – Владислав Владиславович зосереджено глянув на коричневу папку з червоними стрічками, котра лежала перед ним на столі, й змінив тон. – Я ще маю попросити вас про одну послугу... Якщо хочете, мушу звернутися до вас із конфіденційним проханням.

– Все, що я можу, зроблю, – Ірена знову почала хвилюватися, бо не розуміла, про що йдеться...

– Можливо, моє прохання видасться вам дивним, але дуже вас прошу виконати його... – Городецький постукав кінчиками пальців по папці. – Захочіть в себе вдома цю папку з па-

перами. Жодної цінності для сторонніх вони не становлять, проте я не хочу, щоб їх бачили чужі очі.

– Owszem, – з легь помітною паузою відповіла Ірена. – Zgoda.

– Dobrze, я вам ще що поясню, – Городецький відчув вагання в голосі гвернантки і її нездатність заперечити хазяїнові кабінету чи просто перепитати його. – Моє прохання абсолютно не ґрунтується на якихось нешляхетних гіях, задумах тощо...

– Я зовсім... – хотіла заперечити Ірена й замовкла, розуміючи, що перервала слова господаря.

– Просто ви людина досить нова в цьому домі, – незворушно проговорював пан Владислав. – Сторонні ще не нагто пов'язують вас зі мною, моєю діяльністю. Тому краще, аби мої креслення, розробки деякий час побули у вас. Ви знаєте про поняття «конкуренція»?

– Так, я зрозуміла, – полегшено мовила Левицька. – Я захищаю папери й нікому про них не скажу.

– Чудово, – задоволено кивнув Городецький. – Це я і сподівався почути. Bardzo dziękuję, Ірено. Можете йти. Ось вам папка.

Ірена легь вклонилася, взяла папери і швидко вийшла з кабінету. Вона відчувала велику полегкість і розчарування вогночас. Адже вона, полохлива і наївна панна, подумала було, що елегантний, завжди стриманий, трохи загадковий пан архітект схоче... ну, скажімо, заізнатися з нею поближче. Матка Боска, от гурна ж! Огруджений, щасливий у сім'ї чоловік чомусь мав би чіплятися до неї! Але треба зізнатися: вона би не знала, як гіяти, коли б пан Владислав виявив до неї прихильність! Він, щиро кажучи, так їй погодився! Ні, геть ці думки! Таке на-

віть уявити страшно. Жодних скандальних ситуацій бути не може. Вона добре знала історії з гувернантками в заможних родин, де чоловіки забували про своїх жінок... От і граф Толстой написав книжку, яка нещодавно вразила Ірену – «Анна Кареніна». Оповідь у ній і починається з непристойної історії між Облонським і французенкою-гувернанткою. Ні, ні, це все не для неї. Вона ніколи не ганьбитиме ні себе, ні шляхетний гім. Та головне в тому, що пан Городецький не з пороги легковажних мужчин, а вона не з тих парвеню, які шукають забрьохане щастячко сумнівними методами...

Удома Левицька не втрималася й зазирнула до коричневої папки. Там і справді були якісь креслення, карта міста, архітектурні розрахунки, кілька просто чистих аркушів паперу... Все так, як і сказав пан Владислав. Ірена відчинила громіздкий бюль, що стояв у вітальні. Масивні дверцята, рипнувши, показали дві широкі полиці. Дівчина поклала папку на верхню і прикрила таємницю Городецького кількома старими журналами «Нива» й книжками.

А київські газети 26 серпня 1908 року рясніли заголовками на кшталт: «Велика крадіжка».

Гомінкий Хрещатик, невпинно розмовляючи, рухався, шурхотів, цокотів, струмував повз Пасаж, спрямовуючи іноді кого-небудь із перехожих до вузького сірого простору цього невеликого кварталу магазинів і кафе.

Влад із Артемом стояли біля пам'ятника Городецькому в пасажі. Бронзовий будівничий, немов на хвилюку присівши

на віденський стільчик, поспіхом пив каву, навіть не знявши капелюха. Хлопці вдивлялися в знайоме з фотографій обличчя архітектора, наче намагаючись у примружених очах пана Владислава прочитати відповіді на свої запитання.

– Відколи ми почали спілкуватися на теми Києва, його минулого, – говорив Артем, – я збагнув, що зовсім не знаю нашого міста.

– В якому сенсі? – уточнив Влад.

– Ну от я ходжу вулицями, пересуваюся транспортом, мене конкретно пресують у маршруті, метро... Я знаю, де який боулінг-клуб чи інтернет-кафе, – розмірковував Артем, – але тільки тепер починаю дивитися на Київ по-іншому. Мені здається, що я бачу за сучасним фасадом обриси справжнього міста...

– Такий собі віртуальний Київ? – примружився Влад. – Я теж іноді «бачу» його...

– Уяви собі, – гаряче проговжив Артем, – у часи Городецького то було зовсім інше місто! Стояли ще не знищені в тридцятих і сорокових роках минулого століття будинки і храми, люди жили відмінним від нашого життям...

– І Хрещатиком бігали смішні трамвайчики, кінні екіпажі й прикольні перші автомобілі! – додав Влад.

– А ти уявляєш, якби всі старі будинки Києва збереглися, яке б то було гарне місто? – питав Артем.

– Та воно й зараз непогане... – зауважив Влад.

– Так, але коли ти мені показав старі листівки, котрі зібрав твій батько, – із різними мальовничими куточками, будівлями Києва, – Артем уже розмахував руками, – я ж просто офігів! Супер-місто, справжня Європа...

– Ну, це доля всіх міст, – розважливо сказав Влад. – Вони з роками, віками, змінюють вигляд.

– Не скажи, – покрутив головою Артем. – Я от із батьками відвідав Іспанію, і там така старовина: мури, фортеці, будинки...

– Я подумав, що коли наше місто так змінилося, то знайти відповіді на загадки Городецького буде важко. Може, навіть неможливо... – Владу стало сумно. – Добре, що зберігся старий міст Безсмертного і схованка на ньому... А інші можливі місця, які приховують таємниці того часу... Чи є вони?

– І головне: що ж ми маємо, власне, знайти? – зітхнув Артем. – Слід ще думати й думати. І, нарешті, розшифрувати трикутний знак із цифрами...

– Ставай – я тебе сфотографую біля Городецького, – несподівано запропонував Влад і гістав цифровий фотоапарат.

– То разом сфотографуймося! – і Артем попросив якусь молоду жінку натиснути на кнопку фотика.

Влад сів за бронзовий стіл, до Городецького, вищий Артем став поруч, і вони завмерли, серйозно дивлячись у фотооб'єктив.

1909 рік нагадував гутаперчу, котра згиналася, скручувалася, розтягувалася, проте не минала. Тобто події, звичайно, відбувалися, однак всі вони звалилися Городецькому якимись здрібненими та нецікавими. Він мріяв про Африку, але наступного, 1910 року твердо вирішив здійснити мисливську експедицію до Семиріччя і Західного Сибіру. Так, маршрути мандрівок архітектора щороку ставали все більш віддаленими від Києва – і від його родини також...

Мінлива погода на початку квітня відповідала мінливим настроям зодчого. До кінця року мають, нарешті, звершити будівництво й опорядження костелу на Великій Васильківській. Та загалом серйозних замовлень у пана Владислава було небагато, а «прибутковий будинок» на Банківській жаданих прибутків, щиро кажучи, не приносив. Городецький почав подумувати про те, щоб закласти його...

Цього дня архітектор їхав у справах. Він хотів хвацько пришвидшити біг свого автомобіля, та завважив поховальну процесію й мусив пригальмувати, зробивши швидкість авта щонайменшою. Серед людей, що неспішно просувалися за жалобним катафалком із труною, він упізнав Ольгу Петрівну Косач-Драгоманову і раптом згадав, що міські газети сповіщали про смерть дворянина, голови ковельсько-володимир-волинського мирового з'їзду та інше, інше, інше... – Петра Антоновича Косача, і сьогоднішню дату його поховання на Байковому кладовищі. За труною, крім пані Косач, йшли її молодша донька Ольга й син Михайло. Поруч із уговою тяжко ступав хворобливого вигляду рудуватий пан, одягнений на європейський манір. Обличчя немолодого пана видалося будівничому знайомим. Владислав Владиславович десь бачив його... Зодчий, хоч і не знався близько з Петром Антоновичем, все ж зупинив авто, вийшов із нього, щоб сказати слово, належне за таких сумних обставин, Ользі Петрівні, пройти трохи в процесії...

Пані Косач лише завважила, що Петро Антонович останнім часом тяжко хворів, а їхня старша донька Лариса разом зі своїм чоловіком Климентієм Квіткою саме лікується на Кавказі, в Телаві...

Серед вуличних роззяв, котрі зазвичай дивилися на всі величній кортежі й жалобні ходи, Городецький з подивом завважив двох неприсмного вигляду молодиків у студентській формі з чужого плеча, які пильно вдивлялися в людеї, що йшли за катафалком. «Шпики!», – з огидою зрозумів архітектор. Він ще раз наблизився до Ольги Петрівни, сказав кілька слів, звернувся й до її сина і доньки... Тут рудуватий пан, який звук, мов за галичанським звичаєм, вітатися зо всіма, хто вітається з його супутниками, представився Городецькому: «Іван Франко». Владислав коротко кивнув, пройшов із процесією до рогу, та настрій його раптово геть змінився: жалобний хід і ці перевдягнені жангарми гратували і гнітили бугівничого. Коли процесія завершила на іншу вулицю, архітектор розвернувся й пішов до автомобіля. Тут пригадав, де він бачив Франка. Чудова пам'ять на людеї, на їхні обличчя нагадала Владиславу: кілька років тому рудуватий пан виходив з української книгарні на Безаківській із добрячим стосом куплених книжок. І ще один спогад: цей чоловік був і на Бульварно-Кудрявській вулиці, біля будинку номер десять, де з 1907 року містилося українське товариство «Просвіта». Отже, українофіл... Але тоді Франко мав молодший вигляд... Запам'ятався цей пан Городецькому надзвичайно натхненним виразом обличчя й тим, як він ніс куплені книжки: обережно та ніжно, ніби немовля.

Тим часом один зі шликів відстав від жалобного ходу й тепер, не криючись, розглядав архітектора. Розгратований Городецький презирливо глянув на молодика, сів за кермо і швидко рушив... За два-три роки все знову змінилося: ще недавно міщани відверто ділилися один з одним політичними анекдотами, а тепер усі принишкли... Один із анекдотів

буремних часів запам'ятався Городецькому. Байку натхнено розповідав якийсь пан, виразно напідпудку, іншому, своєму супутникові в такому ж ейфорійному стані. «Вообрази себе, – говорив перший російською мовою, – Армия, строй солдат, новобранцев, и все – из крестьян!» Друг оповідача починав хихотіти... «И вот, – вів далі гострослов, – виходит офицер и обращается к одному из солдат, намекая на его присягу и патриотизм: «Скажи-ка, Иван, что есть двуглавый орёл?» А солдат и отвечает: «Урод, ваше высокородие!» І два веселі пани розреготалися до сліз. Такого відвертого зухвальства Городецький ще не чув. Саме в той момент його віра в міць імперії похитнулася остаточно.

Тим часом після безцеремонних «оглядин» філерів приплумлені було фобії, сумніви, підозри прокинулися в душі бугівничого з новою силою. Він згадував свої нічні візії, сни, подумки розглядав, неначе бачив їх уперше, фігури на «Будинку з химерами», потворну голову на фасаді будівлі по вулиці Великій Житомирській... І дивувався, наскільки легко, виявляється, якась начебто випадкова погія – мовчазна похоронна процесія, саме повітря, просякнуте жалобою, чіпкі погляди слизьких типів, що прикидалися студентами, – може вивести з рівноваги його, холоднокровного мисливця, чудового стрільця, натхненного зодчого...

Останнім часом настрою Городецькому не годувало й стримане, не афектоване, проте цілком очевидне невдоволення Корнелії матеріальними справами в сім'ї... Гроші були, й багато, але інколи дружина починала тривожитися: вигатки несподівано стрімко зростали, чого не можна сказати про прибутки...



Гожого дня 27 квітня 1909 року срібні дворяни Крушевські вирішили побути вдома. Деякі справи, потім неспішний обід і, головне, очікування гостя – пана архітектора, відомого всім киянам Владислава Городецького, примусили Казимира Ієронімовича та його дружину Єлизавету Мойсеївну трохи змінити звичний плин їхніх упорядкованих і визначених наперед багатьох і багатьох годин. Завжди акуратний і пунктуальний пан Крушевський, що був представником у Києві акціонерного товариства «Волинь» (постачання цементу на будівництва в місті!) сидів у затишному фотелі й гортав газету. Пані Єлизавета розкладала пасьянс.

– То ти, мон шер, наполягаєш, щоб саме на мене було записано в заставу отой химерний будинок Городецького?

– Так, – кивнув Казимир, – маю деякі підстави надати гроші нашому Владиславі Владиславовичу саме через тебе, так би мовити... Кілька прибуткових будинків у моїй власності, ще й постійне спілкування із замовниками цементу... Попрацюй вже й ти!

– Ох, то праця... – усміхнулася Єлизавета. – А ти певен у панові Городецькому? Всі ті полювання, його ексцентрика, кажуть, навіть романи з актрисками...

– Ну, в романи я не вірю, – відмахнувся Казимир, – а щодо будинку й коштів... Здається, таки гім на Банківській – непогана застава! Хоча б і на два роки... А там побачимо, чи залишиться він Городецькому... Дивно, що пан архітектор дохазяйнувався до отаких... м-м-м... операцій із нерухомим майном.

– Може, молодша Корнелія нагто багато вимагає в чоловіка?

– Та Бог з ними! – відклав газету Казимир і засміявся вголос. – Допоможемо «дворянинові без герба»!

У Києві знали, що у свій час, коли ще існувало не напівавтономне Царство Польське у складі імперії, а стара шляхетська держава поляків, збіднілий рід Городецьких не зміг коштом закріпити за собою родовий герб. Наприкінці вісімнадцятого століття із сеймом іноді було важче спілкуватися, ніж із незбагненою й хабарницькою бюрократією сучасної миколаївської Росії: тогішня пропозиція сейму до польської шляхти щого «викупу» гербів не збігалася з рівнем статків багатьох дворян. Тому нині інші, більш щасливі в родових документах дворяни, іноді пускали шпильки на адресу «безгербової» шляхти.

– А ти, ма шер, пам'ятаєш історію горезвісного авантюриста Островського? – пожвавішав Крушевський. – Той пан наполягав на своєму благородному походженні...

– Я пам'ятаю розповіді про молодшого Лашкова, сина купця з Подолу, – згадувала Єлизавета. – Як він на бланку вексельного паперу змайстрував від руки кредитний білет номіналом 25 рублів і намагався пустити таке диво в обіг!

– А! – зареготав Казимир, – так, Лашков відбув у ті краї, де Макар телят ганяє! Давно це було... Так отой Островський г'яв приблизно тоді ж. Поліції він був відомий як феноменальний залізничний злодій. Приємної зовнішності, з англійськими бакенбардами, він мав гардероб від найкращих кравців. Його французька мова була чудова, вишукана. Їздив Островський лише купейними вагонами першого класу. І там, за допомогою наркотичних сигар...

– Наркотичних?!

– Так! – енергійно кивав Крушевський, – за допомогою тих сигар він присипляв своїх супутників у купе й спокійнісінько обчищав їхні кишені своїми пещеними руками. Але от фокус: Островський брав лише гроші чи цінні папери, а годинників і портсигарів не чіпав! Гроші й папери він огразу ж передавав своєму напарникові, теж відомому злогію Митницькому. Цей сходяв з потяга на найближчій станції й повертався в домовлене місце, а Островський впевнено продовжував подорож до місця призначення. З прислугою в поїздах він був у найкращих стосунках: щедро давав на чай. Але, звичайно, не відкривав свого «фаху».

– І все ж, здається, його вліїмали... – почала пригадувати давню історію Єлизавета.

– Так, за підозрою, і привезли до Києва. Тодішній поліцейський Гюббенет, знаючи Островського ще юнаком, забавив бачити його. Та при обшуку нічого підозрілого у злогія не знайшли. Ажже єдиний речовий доказ, наркотичні сигари, він встиг викинути... Гюббенет погрожував Островському, що як той ще раз попадеться, то поліція ще до слідства заморить його в холодній. Та молодик нахабно відповідав: «Вас, полковнику, я менш за всіх боюся, і не вам мене ловити. З вас і сьогодні я зніму годинника так, що ви й не помітите!» І справді, того ж вечора в Гюббенета при виході з театру зник золотий годинник із ланцюжком! Полковник розлютився й наказав черговому приставу: «Шукайте Островського, то його рук гіло!»

– І що ж?

– Уявц, коли Гюббенет повернувся з театру, він знайшов у себе на письмовому столі пакет, у якому був його годинник і коротка записка: «Вовки вовків не їдять. Відомий Вам Дженгльмен».

– Боже праведний, – ахнула Єлизавета. – Мабуть же, і зараз такі типи є в нашому місті!

Казимир хотів щось відповісти, але увійшла служниця і доповіла, що пан Городецький вже прибув.

– Ну, Єлизаветонько, – потер руки Крушевський. – Ходімо, допоможемо панові архітектору!

В останні місяці року Городецький вивчав стан своїх фінансових справ. Відтепер архітектор повернувся до побутової і знайомої йому праці: бугівництва другої черги міської каналізаційної системи. І хоча щось тяжке й непріємне знову з'явилося в снах, пан Владислав намагався іронічно втішати себе відомим висловом про гроші: «non olet!» – «не пахне!» Власне, яка різниця, звідку надходять гроші – як винагорода за проект храму чи гонорар від створення побутових, приземлених у прямому й переносному сенсі, зручностей для киян? До того ж бугівничий зрозумів, що, з огляду на нові матеріальні обставини, на превелике задоволення, зможе таки відбутися наступного року в мисливську експедицію до Західного Сибіру та Семиріччя. Це значно поліпшило його настрої, і він вже подумки ступав по тих далеких землях.

Корнелія-Жозефіна тим часом все більше захоплювалася авангардним мистецтвом і новомодною поезією. Від неї так і чулися розмірковування про «футуристів», «символістів», «акмеїстів», ще якихось «-істів»... Городецький тільки поблажливо усміхався: чим би гитя не бавилося... Він чекав на іншу значну, довгоочікувану подію. Шостого грудня мав бути освячений Миколаївський костел. Тепер автор зміг би зайти до храму не як бугівничий, що наглядає за роботами на своє-

му гітищі, а як простий римо-католик. Зайти і помолитися, подякувати Богові, що той дав здоров'я йому і його родині. Лишилося чекати якийсь місяць...

Городецький, знав, згається, що таке несподіванки в житті, зокрема – й прикрі. Але один осінній день він, як йому тоді здалося, не зміг би забути ніколи.

Пан Владислав їхав на затишну вулицю Гоголівську. Щось миле було в тому патріархальному районі Кугрявець з його зеленими закутками, невеликими ярами та пагорбами, зі старосвітськими садибами неспішних людей, котрі любили не аристократичні Липки чи гамірну Фундуклеївську вулицю разом із Хрещатиком, а лише свої тіністі фруктові сади, серед яких чи ховалися, чи виходили на лінію вулиць їхні міщанські одно- чи двоповерхові будинки. Некрасовська, Гоголівська, Тургенєвська, Павловська вулиці... Зодчий іноді з деяким подивом помічав, що й він відпочиває в тому районі від суєти центральних частин міста. На Гоголівській, у будинку номер 34, у першій квартирі містилося Київське орнітологічне товариство. Йосиф Іванович Марр, тесть Владислава, був товаришем голови цього закладу, отож керував деякими справами товариства. Йосиф Іванович хотів познайомити Городецького із їхнім новим секретарем – професійним орнітологом Миколою Васильовичем Шарлеманем. Мисливець відразу збагнув, що така людина може дати цінні консультації щодо поведінки, способу життя пернатой дичини, навіть тієї, що водиться в екзотичних країнах, тому радо погодився на знайомство.

Піг'їжджаючи до будинку, де містилося товариство, Городецький побачив нову високу споруду, що постала на іншому

боці Гоголівської, на пагорбку, навскоси й вище від тридцять четвертого номера, навпроти садиби художника Орловського. Химерності зображень на ній міг би позаздрити й сам бугівничий: фасад у готичному стилі прикрашала пара цементних сов, а двійко великих котів немов стерегли півкругле вікно. Городецький згадав, що цей прибутковий будинок генерал-майора Ягимовського створений за проектом його доброго знайомого Володимира Адріановича Безсмертного. Вправно, гарно, дотепно, що й казати! Замовник має дати щедру винагороду автору за його витвір... Городецький задер голову, щоб уважно роздивитися верх будинку... І сторопів! Там, нагорі, сигів, сказати б, любовно, чудово зроблений чорт і, усміхаючись, дивився з високої точки в бік центра міста.

Зодчий погано запам'ятав першу зустріч і розмову із Шарлеманем. Вочевидь, той сприйняв архітектора як великого дивака. А пан Владислав збагнув, що чорти на Гоголівській і Великій Житомирській вулицях дивляться – саме так! – один на одного.

Повернувшись додому, Городецький, охоплений страшною підозрою, здогадкою, відчуваючи себе на порозі розкриття таємниці, вийняв зі своїх робочих паперів мапу Києва, розстелив на столі й почав креслити просто на ній прямі лінії. За мить перед ним постав рівнобічний трикутник, у кутах якого містилися «Будинок із химерами» і два будинки з чортами – на Великій Житомирській і Гоголівській. Архітектор сів, відчуваючи дивний лихоманковий стан. Він вглядався в мапу, в умовне зображення споруди, яка опинилася в центрі накресленого трикутника, і не міг повірити власним очам...

Холодного листопадового вечора йти з дому нікуди не хотілося. Вже кінець місяця... За якийсь тиждень буде освячено костел... Але як би там не було, саме сьогодні Городецький волів сидіти біля каміна, споглядаючи, як палають вільхові поліна, котрі не дають диму, лише самий жар. Він і досі, через кілька років після зведення сірої споруди на вулиці Банківській, мов дитина, тішився своїми срібними вигадками, «винаходами», облаштуванням будинку. От і тепер, побачивши, що грив трохи бракує, Владислав натиснув кнопку біля каміна й почув, як із підвалу нагору почали підніматися поліна на спеціальному невеликому ліфті для вантажів.

Рипнули двері, Городецький озирнувся й побачив лукаво усміхнену дружину, що зазірала до кабінету.

– Ти обіцяв піти зі мною! – категорично заявила Корнелія. – Не може ж дама сама ходити на такі...

– Збіговиська? – підказав Владислав.

– Ах, ну навіщо такі слова! – спалахнула жінка. – Це просто вечір модних поетів. Вони спеціально приїхали до Києва...

– Так, – скептично мовив Городецький. – І хай там цей Ніколай Гумільов, що нічим особливим себе ще не показав. Але з ним і такий собі Міхаїл Кузмін – мені розповіли, що він гомосексуаліст...

– Припини! – скрикнула Корнелія. – Не сліг говорити такі слова. До того ж головне – їхні таланти, обдарування, а не щось інше...

– Таланти?! – саркастично хмикнув Владислав. – Гаразд, я піду з тобою: по-перше, я обіцяв, по-друге, в разі чого, відверну від тебе скандальні ситуації, а по-третє, із задоволенням буду присутнім на провалі цих так званих поетів.

– Лешеку, – лагідно мовила Корнелія, – ти не розчаруєшся, повір мені.

Прості за виконанням, однак претензійні за змістом афіші повідомляли: «Острів іскусств». Далі – коротенька програма вечора й перелік дійових осіб, поетів: Гумільов, Кузмін, Толстой, Потьомкін...

Публіка, серед якої Городецький завважив досить колоритних персонажів – футуристів? акмеїстів? – чи як їх величати? – видалася йому з претензіями на оригінальність. У невеликому приміщенні кафе сиділи люди. Неспогівано серед них архітектор побачив знайомий профіль панни... Горенко! Так, він чув, як до неї зверталися: Анна Горенко... Вочевидь, вона якимось чином пов'язана з виступаючими...

Тут же, між столами, стояв гурт молодих людей. Сугачи із зовнішнього вигляду, вони – художники, і до того ж надто голосно розмовляють. Серед них звертала на себе увагу молода дама. Вона була душею невеличкої компанії й представляла високому молодикові, що стояв поруч, своїх друзів.

– Ось наші майбутні генії! – казала вона під сміх і жарти присутніх. – Гордість Пан-Європи і Транс-Атлантики! Мої однокашники: неповторний Давид Бурлюк, неперевершений Казимир Малевич і Абрам Маневич... Не переплутайте, а то вони відгупцюють і вас, і мене! Олександр Архипенко й ще один Олександр – Богомазов...

– І наша незрівнянна тезка в жіночому рогі, – перебив її названий Архипенко. – Мила Ася, Олександра Григорович! Ви бачте – вже Екстер!

– Якщо я вийшла за кузена Миколу Євгеновича, то це ще... – почала Олександрра.

– То це не означає, – закінчив пафосно Малевич, – що вона перестала бути амазонкою нашого аванґарду!

– Скіфською наїзницею! – у захваті підхопив Маневич.

– Та годі вам! – сміялася Екстер.

«Скромності молодим людям не позичати!» – подумав Городецький і пройшов за Корнелією до двох вільних місць праворуч. – І чому дружина захопилася цим, з дозволу сказати, «аванґардом»? Може, я їй щось таки не догаю в спілкуванні?»

– Проте присутня тут панна Ахматова, – Малевич вказав на задумливу, зосереджену Горенку, яка чекала початку вечора, – таки присвятила нашій Олександрі черговий геніальний вірш... Як там? *«Тонки по-девичьи нежные плечи. Смотришь нагменно-упрямо. Тускло мерцают высокие свечи, словно в преддверии храма...»*

– Мій Боже, що за люди! – картинно жახалася Екстер. – Завтра ж примушу вас удосвіта, в холод, іти на Труханів острів писати етюди!

– І ми це зробимо! – картинно вклонився Бурлюк.

Розмова урвалася, адже залюю пройшов гомін, і всі почали вглядатися на маленьку імпровізовану сцену, на яку вийшов перший із поетів і оголосив про початок вечора.

Пан Владислав слухав незвичні, нові поезії таких різних молодих людей. Він мусив зізнатися собі: деякі їхні вірші його справді захопили, попри те, що вони не були схожі на звичну класичну поезію.

Ось вийшов читати свої твори Ніколай Гумільов – трохи незграбний, але щирий молодий чоловік. Городецький неспо-

дівано почав особливо уважно вслухатися в слова, які кидав у залу цей поет з неголодними, на погляд Владислава, вусиками.

*Видишь, мчатся обезьяны  
С диким криком на лианы,  
Что свисают низко, низко,  
Слышишь шорох многих ног?  
Это значит – близко, близко  
От твоей лесной поляны  
Разъярённый носорог.*

*Видишь общее смятенье,  
Слышишь шорох? Нет сомненья,  
Если даже буйвол сонный  
Отступает глубже в грязь.  
Но, в нездешнее влюблённый,  
Не ищи себе спасенья,  
Убегая и таясь.*

*Подними высоко руки  
С песней счастья и разлуки,  
Взоры в розовых туманах  
Мысль далёко уведут,  
И из стран обетованных  
Нам незримые фелуки  
За тобою приплывут.*

«Не шукай собі спасіння... – повторював пошепки Городецький, – не шукай... навіть тікаючи, навіть ховаючись. Це



він про що? Про Африку? А може, ці поети й справді прозрівають щось глибше, ніж враження від мавп і носорогів? Що за незримі фелуки? Може, час відверто поговорити із Безсмертним? Час їхати погали від цього міста, від його будинків, його потойбіччя?»

Тим часом після оплесків Гумільов продовжував читати.

*Сегодня, я вижу, особенно грустен твой взгляд,  
И руки особенно тонки, колени обняв.  
Послушай: далёко, далёко, на озере Чаг  
Изысканный бродит жираф.*

*Ему грациозная стройность и нега дана,  
И шкуру его украшает волшебный узор,  
С которым равняться осмелится только луна,  
Дробясь и качаясь на влаге широких озёр...*

«До Африки! Так! Геть звідси! – мов у лихоманці гумав Городецький. – Задуми того, зі снів, майже зрозумілі... Центр страшного трикутника... Ні, це не вигадка і не простий збіг. Треба поїхати. Далеко. Спочатку Семиріччя, потім неодмінно Африка. Оговтатися, поміркувати, як діяти...»

Владислав Городецький мав зустрітися із Володимиром Безсмертним у каварні-цукерні Семагені на Хрещатику, 15. Бугівничий вкотре картав себе за надмірну пунктуальність: він знову прийшов на зустріч раніше призначеного часу. Знічев'я зайшов до сусіднього книжкового і нотного магазину Ігзиковського глянути нові надходження видань поль-

ською мовою. У відомій книгарні на нього чекала несподіванка: Городецький побачив саму стареньку пані Герсилію, вдову славетного Леона Ігзиковського, видавництва якого успішно діяло з 1859 року. Треба віддати належне пані Герсилії – після смерті чоловіка вона тривалий час вела його справу, а років тридцять п'ять тому створила при видавництві досить велику бібліотеку й нотний склад. Мудра Ігзиковська пропагувала не лише польську літературу та музику, а й охоче видавала ноти українських композиторів. Вігтак вона мала прихильність цих двох національних громад Києва.

Городецький не сподівався зустріти літню пані й навіть трохи розчулився, розхвилювався, ґалантно розкладався і сказав кілька належних до ситуації компліментів на її адресу.

– Chciałbym kupić kilka polskich nowości literackich. Co może mi pani polecić? – чемно усміхнувшись, запитав Городецький.

– Album Warszawy, – поважно відповіла пані Герсилія. – А ще – album polskich strojów ludowych. Може, ви не читали «Хрестоносців» Сенкевича? Нове перевидання...

– «Хрестоносців» я читав, якую, – відповів Городецький. – А от альбом варшавської архітектури візьму за лубки...

Бугівничий наказав віднести загорнуту книгу йому до дому; а сам подякував, злегка вклонився і рушив до каварні Семагені.

Із Безсмертним Городецький зіткнувся просто біля входу в цукерню. Володимир Агріанович був у доброму гуморі й приязно вітав пана Владислава. Але той не нагто

зрадів появи колеги, хоча, власне, й сподівався на зустріч. Безсмертний, здається, й не помічав мінливого настрою Городецького і, тактовно взявши пана Владислава під руку, почав розповідати останні чутки. У місті тривала нова будівельна «лихоманка». Високі доходні будинки виростали по одному і групам, цілими кварталами. Проте водночас збільшилося число аварій на будівництвах, навіть із люгськими жерпвами... Отож, вів Безсмертний, люди, наближені до губернатора, кажуть, що рано чи пізно буде створено комісію з архітекторів та інженерів для складання обов'язкової постанови про спорудження в місті приватних будівель. Це означатиме, що від авторів архітектурних проектів вимагатимуть подання надзвичайно докладних розрахунків будівельних конструкцій тощо. І саме новостворена комісія затверджуватиме всі нові проекти місцевих і запрошених будівничих.

Городецький відчув, що губернський інженер Безсмертний мріє очолити майбутню комісію. Суспільний престиж і пошана в професійних колах – річ солодка й принадна...

Колеги зайшли до цукерні й всілися за невеликий мармуровий столик із трьома ніжками. Владислав замовив собі гарячий шоколад із мигдалем і корицею, а Володимир, трохи провагавшись і звично погладивши свою чорну бороду, фісташкове морозиво й мараскін.

– Ви ризикуєте, Володимире Агріановичу, – завважив Городецький. – Морозиво в цю пору року... Можна застудитися.

– Ах, – картинно відмахнувся Безсмертний. – На все воля Божа... А мені так чомусь запраглося саме фісташкового...

– То, кажете, на все воля Божа? – пильно вдивлявся в очі співрозмовнику Городецький.

– Кг-м-м... – Безсмертний не витримав погляду колеги й почав уважно роздивлятися малюнок на кам'яній поверхні столика. Проте швидко опанував себе і сказав: – Людина не може знати всіх помислів...

– Навіщо ви його збудували? – не витримав Городецький.

– Будинок на Гоголівській? – наїжачився Безсмертний.

– Так! – напружився Владислав. – Там де коти, сови... і все інше.

– Я знав, що ви про нього запитаете...

– І...? – Городецький не відвогив погляду від Безсмертного.

Морозиво, погане бородану, тануло, втрачало форму... так само, як і його обличчя. Володимир Агріанович вмить неначе постарів, опустив плечі... Він пігібрав говгою ложечкою трохи морозива, але опустив його й сумно похитав головою. Настрій чоловіка змінився.

– Кілька років тому, коли пам'ятаєте, я мав нагогу сказати вам... Тоді ми з колегами довели, що ви не причетні до трагедії на будівництві... І я щиро переконаний, що всі ми зробили правильний висновок: вашої провини не було. Ви такий самий заручник, як і я, як і всі... Отож, шановний Владиславе Владиславовичу, – є сили, що змушують нас вчиняти всупереч нашій волі й бажанням. І всі смертні мають оглядатися на них... Бути у злагоді з двома полярними позиціями, що насправді тільки доповнюють одна одну... Вибачте за нагадування, але що каже Господь своєму начебто супротивнику й антагоністу Мефістофелю у величній трагедії великого Гете?

*Приходь сюди безпечно завше,  
На ваш-бо рід не маю ворожди;  
А з духів заперечення, лукавче,  
Ти був мені найстерпніший завжди.  
Людина не всякчас діяльності рагіє,  
Понад усе кохає супокій;  
Потрібен їй супутник воружий,  
Щоб бісом грав і збуджував до дії.\**

– Хотите сказати, що людина не має вибору, не має свободи волі? Чи до чого ви ведете? – Городецький все зрозумів, згадавши й Хвойку з його посланнями на того ж Гете... Але не хотів зізнатися у своїх згогадах навіть собі.

– Веду до того, що й ви теж, і до того ж, згадайте, першим, першим! серед нас почали створювати...

– Трикутник?! – не витримав Городецький.

– Атож, – несподівано заспокоївшись, Безсмертний скуптував нарешті морозива і пригубив лікеру. – Трикутник. Я теж усвідомив його існування, проте лише після зведення свого «Будинку з котами», співвіднівши його із вашим «Будинком із хи-мерами», з «Будинком із диявольською головою». Виходить, що і я, і ви, і Бобрусов мусили підкоритися йому... Припускаю, навіть з різних причин... Не пам'ятаю, хто це сказав, та вислів дуже до речі: «Більшість людей не хочуть плавати, поки не навчаться». А потім... плавають залюбки й почуваються, мов риби у воді!

– Як на мене, сенс цього вислову трохи інший, – Городецького охопила тяжка втома, відчуття безвиході. – Йдеться

про те, що більшість людей не хоче мислити, бо вважає: вони створені «просто для життя», а не для мислення.

– Головне, – іронічно додав Безсмертний, опанувавши себе, – не переплутати суходіл із водою. А то так можна або втопитися, або забитися!

– Згоген, – кивнув Городецький. – І я про те кажу. Не можу, не хочу лише повірити, що всі ці трикутники – наш і, можливо, інші, нами не помічені, – можуть вплинути на долю цього міста... І не лише самого міста.

– А вам не здається, Владиславе Владиславовичу, – заспокоїливо, мов лікар, вів Безсмертний, – можливо, всі наші страхи – просто гра уяви сучасної людини, нагто урбанізованої й секуляризованої? На зламі століть всім людям інтелектуальної праці чомусь ввижаються грядущі невдовзі війни, перевороти, заколоти... А насправді нічого такого й близько не буде? І жодних фатальних трикутників і квадратів немає? Є просто жарти архітекторів, котрі творять, зображують милих монстрів старого міста на потіху публіці?

– Хочеться, щоб так і було... – і Городецький відсунув від себе чашку із шоколадом, який вже охолов.

\* Переклад Миколи Лукаша.

## САКРАЛЬНЕ СЕРЦЕ МІСТА

Неаполітанську затоку пестила чудова тиха ніч. Місяць і зорі, немов намальовані, лагідно сіяли сяйво на корабель «Кронпринц», що готувався відійти в море. А з берега, близького, напівсхованого в романтичній темряві, з берега, всипаного вогнями, долинала пісня «Прощавай, чудовий Неаполю!» – «Addio la bella Napoli».

Городецький вдивлявся в тремтливі вогники над водою... Потім зітхнув і глянув на годинник. Сьогодні, 6 листопада 1911 року, о десятій вечора він із приятелями відбував з Італії до англійських вологінь у Східній Африці. Мрія його життя здійснювалася! Грандіозне полювання в саванах і горах Кенії, поблизу вулканічного масиву Кіліманджаро, мало розпочатися за два з половиною тижні, після прибуття судна Німецької Східно-Африканської лінії в порт Кіліндіні, до визначених місць ловів. І розпочатися точно у вказаний ліцензією час, 1 грудня.

Справді, прощавай, Неаполю, прощавай, готель «Вікторія»... Пан Владислав згадував багатомісячні приготування до мандрівки, на яку він чекав мало не з юначих років. Консультації з професорами Київського університету – знавцями південних країн, медиками, лікарями, котрі, здається, знали все про можливі тропічні хвороби... Потім вибір потрібних харчових припасів, зброї, набоїв, наметів, протимоскітних сіток... Добір необхідного – аж до фотографічних апаратів і столового срібла для обідів на зупинках після вдалих ловів...

Городецький зі своїми колегами, затяжними мисливцями панам Растроповичем і Рубінштейном, знав, що на них уже чекає представник мисливського бюро «Newland Tarlton & Co Ltd» такий собі мсьє Ле-Пемі, природознавець, що закінчив

університет у Парижі. Фірма рекомендувала його як досвідченого «вайт-хантера», «білого мисливця» за фахом. Незабаром розпочнеться полювання...

Городецький подумки лічив, зі скількох осіб складатиметься їхня експедиція. Кожного білого мисливця супроводжуватимуть один слуга-бой, два зброєносці, що нестимуть зброю і набої... Як мінімум необхідні у валці й два кухарі (м'ясо мисливці здобудуть на місці, а іншу провізію взяли зі собою). Два таксидермісти-препаратори просто вкрай потрібні: Київ має бачити трофеї мандрівників. Будуть і один-два псарі, чотири охоронці... Як не піграховуй, а виходить понад двадцять основних осіб у мисливській валці. Потім додадуться ще й місцеві провідники, півтори сотні носильників вантажу, їхній керівник... Під дві сотні людей набирається!

Думки зодного перервали команди капітана судна, похвалення серед матросів та пасажирів і, нарешті, звук ланцюга, що піднімав кітву. Вони вирушали!

Влад і Артем вкотре розглядали на екрані комп'ютера сфотографований таємничий аркуш із намальованим на ньому більш-менш правильним трикутником. Над верхнім кутом трикутника цифра 8, біля лівого кута – 23, а поблизу правого – 10. У центрі загадкового трикутника летючим почерком написано великі букви «ССК».

– Нічого не розумію, – сумно зітхнув Артем. – Що за «ССК»? І цифри не вибудовуються в якийсь математичний ряд... Чи я справді так кепсько вчився, як казала наша колишня математичка?

– Може, слід уважно ще раз перечитати книжку Городецького «В джунглях Африки»? – запропонував Влад. – Може, в ній є якийсь натяк на розв'язання цього шифру?

– Та ми ж читали її вздовж і впоперек, – сумував Артем. – То книга про полювання, й нічого таємничого в тексті немає...

– Слухай, – наче щось пригадав Влад. – Мені здається, в кінці книжки є якісь дивні слова, що не стосуються полювання...

– Ну... – знизав плечима Артем. – Може. Але скільки ж мисливці настріляли в Африці бідних тварин! Сам Городецький уполював більше, ніж сотню! І лев, і крокодил, і два носороги! Ще й рибу встигали ловити! Ото було життя!

– Еге ж, – скептично усміхнувся Влад. – Так і вимерли оті кваґґи та берберійські леви на континенті... Але своє його грузів уполювали удрічі менше. Видно, архітектор стріляв непогано!

– А на фіґа мав убивати? – скривився Артем. – Теж мені, знайшли здобич...

– Ну... – Влад глянув кудись на стелю, – в ті часи до природи ставилися не так, як тепер...

– Облиш, – відмахнувся Артем, – і нині так само все винищують. От поїхав я з батьком на риболовлю, а в найкращих місцях все електровудками повибивали... То які слова ти хотів показати?

– Ось тут, знайшов, – Влад провів пальцем по рядках. – Слухай. *«Не знаю, тоска ли, нервность ли меня одолела; во всяком случае этот вечер провел я очень тревожно. Вспомнилась вновь семья, и тяжелыя мысли стали назойливо преследовать меня...»*



– По-російськи правильно не «тяжёлыя», а «тяжёлые», – зауважив Артем.

– Але тут так написано! – розвів руками Влад. – Тоді так казали, мабуть. Краще слухай далі. *«Мысли сменялись мрачными предчувствиями, и какой-то страх охватил меня. Я знал, что страх этот и эти назойливые мысли готовили мне что-то недоброе, но что именно, я не мог ни предугадать, ни предчувствовать. М. накормил меня усиленной дозой брома, чтобы привести в порядок разгулявшиеся нервы, не давшие мне отдохнуть перед завтрашним нелегким днем».* «М.» – це один з його колеґ-мисливців...

– Я розумію, – кивнув Артем.

– І ще огне місце: *«Я ясно видел, и не сомневался в том, что эти неотвязные мысли готовили мне что-то недоброе. Странно было, однако, почему мысли эти стали вновь преследовать меня сегодня и именно в данную минуту?»*

– Ну і що це означає? – не розумів Артем. – Я так думаю: настріляти стільки тварин, побачити море кров'яки, як у бойовику якомусь... Звичайно, що настане конкретний депресняк... Любителі природи називається...

– Та облич, – зітхнув Влад. – У ті часи всі, хто міг, їздив до Африки на полювання. Мода була така... А ці слова, ці зізнання Городецького означають, як на мене, що примари, його хворобливі фантазії, які, мабуть, переслідували його в Києві, мучили цього химерного архітектора і в далекій Африці.

– Тут я погоджуюся... – кивнув Артем. – Просто так людина будинку з різним чортвинням зводити не буде. Щось тут криється...

Артем знову вдивлявся в трикутник із цифрами та буквами на екрані монітора. Влад теж втупився в комп'ютер і немов заціпенів, загіпнотизований геометричною фігурою на ньому.

– Слухай, Артеме, а ми не збільшували на екрані розміри трикутника? – міркуючи про щось запитав Влад.

– Та ні, один до одного, як на папірці, – запевнив Артем. – Але можна збільшити.

– Ні, я не до того веду... – Влад почухав потилицю. – А коли прикласти цей трикутник до карти міста?

– Опієї, старої? – запитав Артем. – Що була в папці з паперами?

– Так, – кивнув Влад. – Може, щось стане зрозумілим...

Влад хутко приніс стару мапу Києва. Хлопці поміряли сторони трикутника, вирізали такий самий за розмірами із паперу й заходилися накладати геометричну фігуру на центральну частину міста.

– Ми таки тупуваті з тобою, – несподівано сказав Влад. – Я більш ніж переконаний, що цифра «10» на одному з кутів трикутника – то номер будинку Городецького на сучасній Банковій вулиці. Це число й досі добре видно над входом до «Будинку з химерами»!

– Оп-па! – очі Артема просто засяяли. – Ти ботан, чувак! Це воно!

– А от номери «23» і «8», – то вже питання... – зітхнув Влад.

– А я, здається, здогадався, що таке номер «23»! – усміхнувся Артем. – Це також будинок, і до того ж – на твоїй вулиці!

– «Будинок із котами» на Гоголівській! – вигукнув Влад. – На ньому номер двадцять три, я пам'ятаю!

– Точно! – Артем аж почав підстрибувати. – Він теж доволі химерний, як і будинок Городецького!

– Але відтак має бути й будинок під номером вісім! – гогодав Влад. – Прикладаємо трикутник до карти... Зауваж, що це його карта, архітектора, тобто кути трикутника мають збігатися із розташуванням на ній цих будинків, якщо ми не помиляємося...

– Так і є! – закричав від радості Артем. – Один кут впирається в середину вулиці Банкової, другий – у Гоголівську...

– А третій опинився десь тут, на Великій Житомирській... – здивовано сказав Влад.

– Глянь, це ж початок вулиці ВЖ, – тицьнув пальцем у карту Артем. – Можливо, там і є гім із восьмим номером?

– Можна піти й перевірити хоч зараз, – піднявся з-за столу Влад. – Двадцять хвилин – і ми там!

– Уперед! – Артема охопила нетерплячка.

Друзі стояли на Великій Житомирській під будинком із восьмим номером. Те, що відчували хлопці, словами вони не змогли б описати. Подив, приголомшення, навіть шок... Чому вони цього не бачили раніше? Чому не задирали голови, проходячи вулицею? Над ними, усміхаючись, кудись угалину дивився справжній диявол. Невелика його фігура складалася майже із самої голови, майстерно зробленої із залізобетону. Хто? Як? Чому? Навіщо? Друзі губилися в здогадках. Жвавий і моторний Артем отямився першим.

– Так... Гарний трикутник виходить! – говорив він збуджено. – В одному куті – химери, змії й гракони на будинку, в другому – диявол на такому ж сірому високому будинку...

– А в третьому куті – лише коти й сови? – стенив плечима Влад. – На третій споруді має бути щось таке... Таке...

– Нам слід повернутися на Гоголівську, – завважив Артем, – і уважно оглянути той «Будинок із котами». Щось ми прогавили, як не бачили раніше чорта у нас над головами!

– Ходімо, – нетерпляче сказав Влад, – а то я вже просто не можу... Треба все розплутати.

На Гоголівській грузі стояли, так само загерши голови й розглядаючи фігури у верхній частині пофарбованого в неприємний зелений колір будинку під номером двадцять три. Перехожі здивовано озиралися на них, не розуміючи, що незвичайного можна побачити на старій споруді. Проте юнаки, розгублені й стурбовані, вдивлялися у фігурку чорта, який неначе поглядав у бік Великої Житомирської, на свого «колегу».

– Трикутник замкнувся, – резюмував Влад. – Бісівський трикутник...

– Не забувай, що в центрі трикутника міститься «ССК»! – гогодав Артем.

– Вертаймося до мене! – запропонував Влад. – Ми просто на старій карті в центрі трикутника побачимо це «ССК».

– Ходімо!

На квартирі у Влада хлопці знову поклали перед собою папку з паперами Городецького, сучасну, нову карту міста й стару, до якої вони й прикладали паперовий трикутник. Друзі перезирнулися, бо майже здогадалися, що міститься в центрі «бісівського трикутника», як назвав його Влад. На новій карті Києва вони накреслили таку саму геометричну фігуру. Це ви-

явилося навіть більш зручним: адже на сучасній карті вказано номери будинків. Відтак можна точно визначити вершини трикутника – будинок номер десять на вулиці Банковій, яку за часів Городецького називали Банківською, восьмий будинок на Великій Житомирській і двадцять третій – на Гоголівській.

У центрі трикутника була... Софія Київська!

– Софія! – в один голос прошепотіли хлопці.

– Софія Київська! СК! – говорив Артем. – А ще одне «с»?

– Свята Софія Київська! – здогадався Влад. – «ССК»! І скажу більше: я читав, що її називають Сакральним Серцем Києва! Теж ССК!

– Дас їст фантастїш! – сів на крісло Артем. – Тобто найсвятіше місце Києва оточили по кутах якимось чортовинням!

– Виходить, так... – замислився Влад. – Але навіщо?

– Ти що, не розумієш?! – захвилювався Артем. – Усі ці пігозрілі будинки постали на початку двадцятого століття. Потім була Перша світова війна, потім до влади прийшла «безбожна комуністична влада», як називала її моя бабуся, і Софійський монастир, головний київський храм, зачинили... По суті, Софія не діє як храм і досі! Тільки зрідка там відбуваються служби, коли який-небудь вселенський патріарх приїде абощо... Неначе був задум знищити оте сакральне серце міста, як ти його назвав!

– Точно... – захвилювався Влад. – І не забувай, що Софію комунаки ледь не зруйнували, як Михайлівський Золотоверхий монастир... А поблизу Софії знищили Георгіївську церкву часів Київської Русі. А святий Георгій, Юрій – то ж змієборець, переможець дракона, як на «Будинку з химерами»!

– Ох і ні фіга собі! Але... – розвів руками Артем, – виходить, що Городецький та інші архітектори, які зводили ці будинки – Безсмертний, скажімо, – працювали на...

– Диявола?! – витріщив очі Влад.

– Ну... – Артем зробив якийсь широкий жест рукою. – Назвемо це краще «темними силами»...

– Тут просто якась містика, – засумнівався Влад.

– Але факти свідчать, що не містика! – заперечив Артем.

– Три будинки з чортами й гагдям є? Є! Софія з храму перетворилася на музей... Скільки церков у Києві зруйнували антихристи, як казали на більшовиків при початку їхнього правління... А «Будинок із химерами», завваж, ти сам казав, був житловим, як його задумав Городецький, лише до 1920-х років. А звітомоді в ньому ніхто не живе, а так, заходить...

– Просто змова якась... – похитав головою Влад.

– Змова – не змова, а нечиста сила в місті таки розгулялася! – Артем явно пишався своїми здогадами.

– Ти маєш рацію. Щось суттєве змінилося в нашому місті з часів Городецького... – міркував Влад.

– Київ, який я уявив, побачив, читаючи спогади людеї початку ХХ століття, не нагто нагадує наше місто, – завважив Артем.

– Ти справді думаєш, що Софія не просто так опинилася в центрі того трикутника? – напружено мовив Влад.

– А ти вважаєш інакше?

Якийсь голос читав напівпритомному Городецькому дивний текст: *«Іржавіють нефарбовані дахи. Висять напівзірвані ринви. Парадні двері забито навхрест дошками.*

*Ганки занедбано, ними не користуються, вони поросли травою й бур'яном, і цегла, що випала зі сходів, валяється довкола. Колючий ґрiт заступив попалені в холодні зими паркани. І крізь ґрiт я бачу занедбані дерева колишніх яблуневих садків. Мешканці, що заступили давніших пожильців, не мають ані бажання, ані ініціативи лагодити ганки, збати про садки, відновлювати паркани, зробити хвіртки, замазати ґірки, вибиті в цеглі стін... Люди втратили почуття сталості. Вони звикають жити в руїнах і серед руїн, немов у чеканні на нову катастрофу, нове знищення, ще страшніше, ще згубніше за попереднє».*

Зодчий, немов крізь сірий серпанок, бачив Київ і не впізнавав його: то було зовсім не його, інше, чуже місто. Замість багатьох храмів розляглися пустирища або височіли потворні сірі будинки. Зникли знайомі назви вулиць, як зникли й люди у звичному вбранні. Занедбане та збайдужіле до всього місто постало перед ним.

Архітектор вирунав зі своїх вигив, і розумів, що то просто черговий напад малярії так впливав на його думки...

Іноді пан Владислав геть втрачав відчуття реальності.

*Він несподівано бачив себе на великій площі перед грандіозним собором святого Петра в Римі... У напівсні Городецький чомусь твердо знав, дивлячись на просвітлене, добре, натхненне обличчя Папи Римського, який їхав на дивному авто серед радісного натовпу, що цей Папа – поляк. Владислав не встиг подивуватися такій своїй фантазії, як побачив: молодий чоловік стріляє в Папу, й той тяжко опускається, поранений. І знову ж Городецький чомусь знав, що той атентатник – турок...*

**У**правний мисливець і уявити не міг, що малярію можна підхопити так просто. Виявилось: хвороба може настільки виснажити здорового чоловіка, що той майже не виходитиме зі своєї каюти на пароплаві «Генерал», який прямував із кенійського порту Момбаса до Неаполя. Полювання в Африці завершилося. Проте в останні дні перебування на Чорному континенті вдатного мисливця спіткала халепа. Він вкотре пожалкував, що кілька останніх ночей спав без захисної протимоскітної сітки...

Коли температура у нього підвищувалася, він знову й знову поринав у марення...

*Ось він їде до Київського оперного театру. Він не хоче цього робити, але його дружина Корнелія наполягає... Вона стала геть світською, навіть якоюсь божемною жінкою. Як він не помітив цієї зміни раніше? Коли це сталося? Після одруження дочки з Володею Яценком? Непоганий молодий чоловік, присяжний повірений, але Городецькому бачився біля Хелени хтось інший... В опері партію Ренато виконує «король баритонів» Маттіа Баттістіні. Так, на київській сцені чудовий твір Джузеппе Верді – «Бал-маскарад». Одначе настрою в Городецького немає. Він воліє продовжити підготовку до відбуття в Африку, чи просто почитати щось у своєму кабінеті... Та будівничий знову піддався на вмовляння дружини.*

Опера сяє вогнями, вишукане товариство починає вставати з місць у другому антракті... Але це вже зовсім інший день, усвідомив крізь запаморочення і лихоманку зодчий, це – перше вересня того ж таки 1911 року... Цар Микола II сидить у ложі з великими князями, а зі свого місця в першому ряду партеру встає голова уряду Століпін, повертається спиною до оркестру, опирається на балюстраду. Він веде бесіду із бароном

Фредеріксом. І тут до високої, добре помітної в білому літньому сюртуку фігури Столипіна через середній прохід швидко наближається невисокий чоловік у чорному фракку. Ніхто не встиг зрозуміти, що відбувається, а куца фігура вже двічі стріляє в Столипіна... Городецький пам'ятає як він, разом із іншими чоловіками, переважно офіцерами, кидається до терориста Боґрова, якась дама непритомніє, її підхоплює молодий майстер Давид Чужий, що прийшов до опери не стільки слухати, скільки глянути на царя... Тим часом Боґров намагається втекти, а Петро Столипін стоїть, мов закам'янілий... Потім він повертається до царської ложі, піднімає руку, немов намагається перехрестити присутніх у ній, і тяжко опускається в найближче крісло. І саме цієї миті крізь сюртук прем'єра проступає яскрава пляма крові... Вбивцю вже схопили, його забирає поліція, Столипіна несуть у кріслі до виходу... Пан Владислав бачить, як піднімають театральну завісу, хор і оркестр починають гімн «Боже, царя храни...», а Микола II разом із почетом, ледь дослухавши спів, іде геть із театру...

Городецький без упину стріляє, стріляє, і кров ллється... Ні, це вже не театр, а полювання в Африці, й убитий ним жираф сумними очима, в яких згасає життя, дивиться на свого вбивцю, вправного мисливця. Хворий мимохить здригається: він уперше так гостро відчуває гріховність убивства задля насолоди. Хай там суворий носоріг чи грізний лев... Але вигляд беззахисної красивої тварини, забитої як ще один трофей, щось наглоплює в серці Городецького...

Будівничий вігтак прихопив до тями у своїй каюті, аби через деякий час поринути в нові, неймовірні, й часом неприємні видіння.

Ось його знову почало гостро мучити давнє відчуття відчуження, розламу в родині...

Йому ввижається гім на Банківській, відлуння кроків Корнелії в порожніх кімнатах, її шепіт, приховані сльози. Владислав хоче їй щось сказати, підійти ближче, обійняти... Натомість його ноги стають неприродно м'якими, неслухняними, й він не може зрушити з місця. Між ним і Корнелією виростає стіна трави. Високі стебла хитаються разом із повіями вітру, хилляться до землі... Одне то вже не стебла, а довжелезне тіло змія. Воно неспішно, але нестримно повзе між ним і дружиною, немов розділяючи їх назавжди. Городецький хоче крикнути: «Ні!», та замість крику чує лише стогін. А Корнелія дивиться на нього, стуливши вуста, проте Владислав чує її слова: «Згадай, Лешеку, що говорила Мері Шеллі: справжнє кохання тим і відрізняється від золота і глини, що воно не стає меншим, навіть коли його поділити. А наше кохання давно зменшилося настільки, що й не помітиш його...» Він знову хоче крикнути, заперечити їй, сказати, що його втечі в далекі й тривалі експедиції, або в тижневі самотні походи з наметом на тихоплинні Поліські річки, на Прип'ять і Десну, не означають зменшення його любові до неї...

Але його знову мучать судоми, його хитає, він стогне, облівається холодним потом; його гуша намагається визирнути у віконця свідомості, проте знову настає темрява забуття, – і все йде зачарованим колом.

Судно хиталося на воді, а Городецькому ввижалося, що він у напівсні лує над Києвом і бачить усі явні й приховані дива, химерії й несподіванки міста над Дніпром. Він і не чув, як



до каюти увійшов стрункий чоловік, його ровесник, граф Агам Жевуський, колишній штабс-капітан російської армії, колишній аг'ютант командувача Київського військового округу.

– Владиславе! Владиславе! Вставай! – торкався він Городецького, котрий був у напівсні-напівзабутті.

– Уже Неаполь? – казав той, не розуміючи, де перебуває. – Ми повернулися з Африки?

– Так, ти повернувся з Африки, – гірко мовив Агам. – Уже вісім років, як повернувся.

– Я покидаю пароплав «Генерал»... – Городецький говорив, не розплющуючи очей.

– Тобі треба негайно покинути корабель «Сафарі!» – гаряче говорив Жевуський. – Якщо в тебе лишилася хоч крапля раціонального, негайно збирайся. Нам час іти! Польське військо відступає! Наші п'ять тижнів у місті скінчилися... Червоні вже біля Києва!

– Так, я повертаюся із сафарі... – мовив зодчий і обернувся на канапі лицем до стіни, геть від друга Агама.

Жевуський сів у плетене крісло й озирнувся довкола. Біля канапи, на якій марив архітектор, лежали мисливський карабін і рушниця, а з-під подушки виглядала рукоятка револьвера й тьмяно блищав невеликий браунінг... Так, оборонився пан Владислав непогано, однак яка користь від зброї для людини, що перебуває в сомнамбулічному стані? Що коїться з ним? Він неначе спеціально поринув у летаргію... Та хіба ж більшовики дадуть йому спокій? Дивишся і думаєш: просто гитячі витівки пана архітекта – втеча на оцю свою плавучу гачу «Сафарі»... Вона навіть зрушити з місця не може через пошкоджений двигун моторного човна-буксира, котрий во-

див ріками чудовий плавучий палац у мавританському стилі... Агам якось намагався допомогти Владиславу замінити або відремонтувати мерседесівський двигун буксира, але марно.

У червні 1920-го Київ разюче відмінний від міста 1914 року, коли ще все було наче гаразд... Нині жодних майстрів у стольному граді не залишилося. Лютує голод. Після кількох змін влади міщани емігрували, померли, завіялися хто куди... Все йшло шкереберть. Польська армія, зайнявши великі території України, мусила відступати на захід. Сам Пілсудський, побувавши в Києві, зрозумів, що місто не втримати від натиску московських орг... Симон Петлюра, вочевидь, був добрим журналістом і промовцем, але не міцним і авторитарним політиком, якого вимагала тоді Україна... Цинічні плани Леніна цілком зрозумілі: після лукавого визнання незалежних України і Польщі більшовики розпочали шалений наступ на колишні частини імперії. Українську Народну Республіку вони вже фактично знищили, тепер надійшла черга Польщі... Якщо не станеться дива десь на Віслі, тоді... Але про таке не варто й думати. Поляки, міркував Агам, зобов'язані зберегти свою новопосталу країну.

Він вдивлявся в обличчя друга. Може, Городецький хворий? Мисливець і архітектор зараз подумки перебуває у своєму 1912 році, після повернення з африканських полювань.

Жевуський почув далекий гул. Здається, червоні почали обстріл міста. Слід негайно діяти. Він хотів узяти друга просто за плечі й добряче труснути, аби той отямився. Але Владислав несподівано рвучко сів, широко розплющив очі й глянув страшним, пронизливим поглядом на Агама.

У цей момент в пам'яті Городецького промайнули бурхливим потоком останні роки: юрби озброєних людей на вулицях Києва; прапори, кольори яких змінювалися мало не щодня; здичавіння та занепад міста, спустошення його, закриття храмів, – усе скидалося на втілення задуму плазуючого нічного гостя зі снів архітектора, з напівзабутих проминулих років, добрих тільки для стороннього ока... Владислав раптом гостро усвідомив слова Жевуського. Справді, йому вже нічого втрачати: родину під час лихоліть розпалася – гочка твердо вирішила залишитися в Києві, що б не сталося із її сім'єю, з містом; сина звела зі світу страшна інфекція – «іспанка»; Корнелія-Жозефіна, втомлена життям із його трагедіями, смертю сина, невизначеністю й відсутністю духовної близькості з рідними, подалася у Францію, а потім, як казали, й до Америки... Про жодні архітектурні замовлення Городецькому не йшлося, та й тітися не могло – головною метою мешканців Києва стало просто виживання...

Зодчий не любив згадувати, що йому як вправному, непересічному стрільцеві за останні кілька років доводилося не раз на практиці застосовувати своє мистецтво, якщо цю справу можна назвати мистецтвом... Колись він не сумнівався в такій характеристиці, проте останнім часом... Останнім часом багато чого змінилося.

– Владиславе! Я тебе благаю, отямся! – Жевуський відверто трусив за плечі Городецького, який сидів на каналі. – Де ти витаєш, у хмарах?

– Proszę o bilet sypialny do Warszawy! – архітектор наче отямився, зір його став ясным і він навіть ніби усміхнувся.

– Слава Ісусу, ти вже жартуєш! – полегшено зітхнув Агам. – Буге тобі й квиток, і Варшава, але потрібно гріяти, не гаючись.

– Jak długo trwa podróż? – гірко-іронічно поцікавився Городецький.

– Będzie burza, – зітхнув Жевуський. – Тому нічого тобі, друже, я сказати не можу. Раджу лише взяти пару револьверів і цінності: платити й відбиватися нам таки доведеться... Робити тут уже нічого...

– Czy cena biletu obejmuje również wyżywienie? – Владислава раптом пробило на нервові жарти.

– Та гоґі тобі! – махнув рукою Агам. – Ходімо, благаю!

Із кінотеатру «Ліра», що на Львівській площі, навпроти Сінного ринку, Ірена Левицька вийшла заплакана. Вона щойно переглянула фільму «Біля каміну», головну роль у якій грала неперевершена актриса Віра Холодна. Це справляло вреження: заможний коханець розбиває сім'ю молодої красуні... Історія закінчується смертю головної героїні – у геніальному виконанні Холодної.

Рік минув по смерті акторки, а слава її, здається, тільки зростала. Ірена пам'ятала мало не всі фільми за участю Віри. Та найбільше Левицьку вражала знаменита стрічка 1918 року «Молчи, грусть, молчи» неперевершеного режисера Петра Чардиніна, котрий працював у кіноательє Харитонова. У тому фільмі з Вірою Холодною грала Володимир Максимов, Осип Руніч, Вітольд Полонський, Костянтин Хохлов – справжні зірки сінематографу! Ірена, здається, знала все про своїх кумирів. Дівчина часто уявляла, як Віра Холодна

брала улюблені парфуми – «Троянди Жанміно» та «Кеші» від Аткінсона й змішувала їх просто на своїй божественній шкірі, отримуючи неповторний, тільки їй притаманний аромат, що назавжди позбавляв чоловіків спокою. Фільми з Холодною затьмарили тоді всі інші численні кінострічки. Не віриться, що цієї небувалої краси акторки немає серед живих...

Ірена плакала і згадувала сцени з побаченої фільми, згадувала пісню киянина Олександра Вертинського:

*Ваши пальцы пахнут ладаном,  
а в ресницах спит печаль.  
Ничего теперь не надо вам,  
никого теперь не жаль...*

Це Холодній, котра загадково пішла з життя в Одесі, співак і актор присвятив музику й поетичні рядки, які, поєднані в огню тугу, просто розривали серце Ірени.

Усе зійшлося разом: остаточне, як тепер зрозуміло, повернення до Києва більшовиків, голод, руйнація звичного світу... І від'їзд до Варшави її Лешека! Так, Ірена зізнавалася собі, що палко кохала Городецького, цього немолодого пана архітекта. Вона бачила, що його сім'я руйнується протягом кількох останніх років. Світова війна, падіння трьох європейських імперій – Німецької, Російської і Австро-Угорської – неначе перевернули світ... Потім революція в Росії, війна в Україні... Все, все було неймовірно страшне і незрозуміле.

Ірена в глибині душі сподівалася, що пан Владислав зверне на неї увагу й скаже заповітні слова: «Їдьмо зі мною!» І вона кинула б усе й поїхала з ним на край світу! Та Городецький,

що несподівано з'явився в місті після переховування у своєму плавучому домі «Сафарі», сказав Левицькій зовсім інше. Він ще раз попросив Ірену зберегти його папку з паперами, а дивний аркуш із трикутником, у центрі якого було написано незрозумілу абрєвіатуру й на зовнішніх кутах стояли цифри, Лешек особливо наполегливо просив сховати, берегти, нікому не показувати, можливо, навіть покласти гесь окремо від папки із довгими стрічками-зав'язками...

Ах, якби вона була такою ж загадковою, фатальною, неймовірною у своїй красі жінкою, як Віра Холодна... Городецький би закохався в неї, просив бути із ним до кінця днів, засипав її квітами, викрав, зрештою, і, переховуючи від червоних, вивіз до Варшави! Але... Натомість він уперше і, мабуть, востаннє поцілував її, дивно глянув у вічі й пішов... На нього чекав його друг Агам...

Ірена йшла із синемаатографу, який дивним чином ще працював у такі тривожні, непевні дні, змахувала сльози й міркувала, як бути із проханням Городецького. Папка здавалася їй цілком безпечною: креслення споруд, карта Києва, чисті аркуші паперу... Але сторінка, яку передав їй пан Владислав перед від'їздом з міста, бентежила Левицьку й не давала спокійно спати. Нагто вона скидалася на якийсь шифр, на таємничий знак. Одначе для кого? Для чого?

Учора суворі люди із лютої Нагзвичайної Комісії – таємної політичної поліції комуністів – заарештували ще одного мешканця їхнього будинку, Карла Францовича Пієтте. За що – ніхто не знав. І це було найстрашніше.

Левицька твердо вирішила заховати дивний аркуш архітектора, виконати його прохання. Проте заховати не вдома,

а деінде... Йдучи Львівською вулицею до свого будинку на Некрасовській, Ірена глянула в бік Вознесенського узвозу, й несподіване, парадоксальне рішення спало їй думку...

Тим часом у будинку номер шість на Некрасовській сусіди потроху розбирали речі самотнього інженера Піетте, заарештованого минулої ночі. Ірена з огидою дивилася, як жінки по-діловому порпалися в шафах і буфеті, відчиняли секретер... Один чоловік подався до своєї квартири, тримаючи масивне срібне приладдя для письмового столу: чорнильницю, преспап'є... А дітлахам припали до вподоби рибальські знаряддя арештованого. Ірена, власне, прийшла до цих люців, аби висловити обурення їхнім мародерством. Але несподівано в руках одного хлопчика вона побачила розкатаний, плаский, досить тонкий шматок свинцю. Зрозуміло: інженер, пристрасний рибалка, робив з листка металу важки для вудкової волосіні. Ірена вмить зрозуміла, що це саме той предмет, який їй потрібен. Вона попросила хлопчика дати їй шматок оліва і швидко пішла до себе, не зважаючи на іронічні й зловтішні погляди сусідів. Вже біля дверей квартири вона почула, як на зграю крадіїв кричить «чекіст», співробітник таємної поліції, що прийшов разом із гвірником опечатувати квартиру Піетте.

У своєму помешканні Ірена взяла аркуш паперу із «кабалистичними знаками», як вона їх називала, закатала його в рурочку, а цю рурку поклала на лист оліва й загорнула м'який метал так, що утворилося щось погібне до «гільзи» чи рагше до вальця. Потім розтопила свічку і, коли віск трохи охолів, занурила у нього валець із потаємною запискою. Тепер волога не могла проникнути всередину капсули.

Надвечір Ірена взяла свій виріб і погалася до мосту над Петровською вулицею. Вона надумала заховати небезпечно, на її погляд, записку саме на мосту, в несподіваному місці, й подалі від дому. Проте на самому акведуку, викладеному зі жовтої київської цегли, яка спиралася на металеві конструкції, Левицька розгубилася. Вона не бачила місця, де можна було б сховати валець із оліва... Дівчина походила туди-сюди, вдивляючись у балки, опори, виступи і... не знаходила криївки. Ірена нахилилася над бильцями мосту, розглядаючи виступи опорних балок.

– Эй, гражданка! – раптом почула вона.

Левицька озирнулася й побачила двох солдатів, що підозріло й вороже дивилися на неї.

– Ты чё, контра, тут делаешь? – озвався менший. – Хочешь мост взорвать?

Замість відповіді Ірена швидко нахилилася й поклала свою свинцеву гільзу на виступ опори, який стирчав над вулицею, що зміїлася під мостом. А солдати, клацнувши затворами, поспішали до неї. Перелякана Ірена стояла рівно, безпорадно опустивши руки й розуміючи, що її зараз розстріляють, як і сотні, тисячі інших киян, що були чи гарно вбрані, чи мали інтелігентний вигляд, чи розмовляли українською мовою...

Солдати підійшли впритул і вже розглядали дівчину.

– А она ничо так! – вишкірив різкі зуби високий. – Федь, может мы её... Того? По очереди?

– Да ну ёо... на... – зло відмахнувся куций. – Я уже вот так трепак и поймал... Суки они все. Что тут делаешь, а?! Морда буржуйская!

Від несподіваного крику Ірена аж похитнулася.

– Я... гуляю... – мало не прошепотіла вона.

– Дура, что ли... – озвався високий. – Приказ военного комиссара о комендантском часе знаешь?

– Ні! – збрехала Ірена й через хвилювання заговорила українською. – У мене сухоти, мені треба на повітрі бути... Лікар сказав...

– Треба-треба... – передражнив її куций. – Иди отсюда, петлюровка недобитая! Ну!!!

– А то стрельнём! – зареготав високий.

Ірена навіть незчулася, як *добігла додому*. Лише у квартирі, сидючи на стільці, усвідомила, що її тіпає, мов у лихо-манці. Чи помітили солдати валець у неї в руках? Чи бачили, як вона клала його на виступ мосту? Схованка була випадкова, та й схованкою її назвати навряд чи можна було... Але тут Левицька згадала стару дитячу гру «лялька на видному місці»: діти мали шукати ляльку в кімнаті. Фокус полягав у тому, що лялька, власне, й не була захована, а сиділа десь у несподіваному місці, там, де її ніхто й не сподівався побачити... Хитрість і полягала в такій «схованці». Може, й свинцеву гільзу стороннє око не помітить? А трохи згодом Ірена забере валець і, скажімо, закопає в нагійному місці...

Тут Левицькій, яка трохи заспокоїлася, спало на думку вказати у зашифрованому вигляді: де ж знаходиться той аркуш із таємничими цифрами та буквами. Вона взяла білий аркуш паперу, нове чисте перо, трохи молока... І, вмочаючи у нього те добре м'яке перо, написала: «Петровская, на выступе опоры моста. Ключъ въ свинцовой гильзе».

Навіщо вона це зробила? Дівчина й сама собі не могла пояснити ідею з відомим тайнописом, який ставав видимим при нагріванні аркуша. Проте вона поклала свою записку до папки Городецького, між кресленнями, картою міста, іншими паперами...

Влад, звичайно, не зміг тривалий час приховувати історію розкритої таємниці Городецького, міста Києва, не втримався й розповів про свої з Артемом пошуки та згоди батькам. Мати захоплено слухала оповідь сина й вігразу ж зрозуміла сенс історії. Вона миттєво повірила в те, що Софія Київська опинилася в лабетах темних сил, і що кінець цим силам прийде, як жінка тут-таки завважила, тільки тоді, коли Софія стане головним храмом єдиної помісної української церкви. Батько ж скептичніше вислухав Влада, але потім замислився.

– Щось у цьому є... – міркував він. – Стільки збігів одночасно не буває. До речі, один філософ казав, що світ утратив колишню впорядкованість і обжитість, що зник той сакральний вимір, та явленість божественного, яка й перетворює просте житло у Дім.

– Як це розуміти? – запитав Влад.

– Відбувається повільна десакралізація людської оселі. А будь-яке місто – то також велика оселя. На жаль, багато міст від свого виникнення позбавлені сакральної таємниці, коли можна так сказати. Насамперед це штучно створені радянські міста – у тайзі, тундрі, біля промислових об'єктів, де, власне, жодних міст і не має бути. Загалом, усі ці процеси – просто частина велетенського перетворення світу,

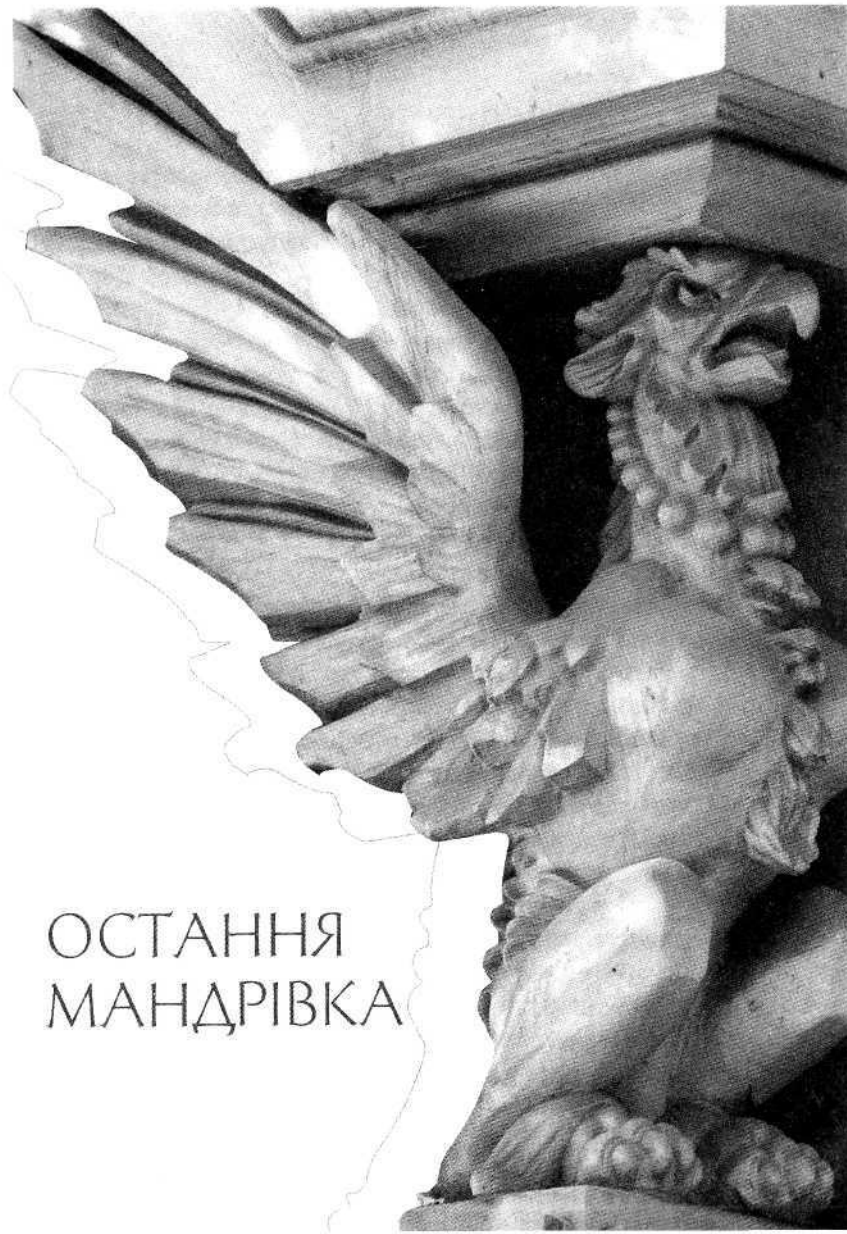


що відбувається в сучасних індустріальних, інформаційних суспільствах. І стало це все можливим через десакралізацію новітньою людиною самого Космосу (чи називай його, як хочеш), викликану позірними успіхами наук і поширенням наукового мислення.

– А Київ? – насторожився Влад.

– Слушне запитання, – кивнув батько. – Коли добре подумати, то можна збагнути, що храм – то сакральний простір, осердя міста, села, містечка... Руйнації й закриття храмів, які пережила Україна й Київ зокрема в ХХ столітті, призвели до зменшення цього дуже важливого сакрального простору, своєрідного зникнення святих, намолених місць. Врешті-решт, за участю інших факторів, маємо Київ, який стрімко перетворюється в місто «третього світу»: величезне, брудне, незатишне, хаотично забудоване, непридатне для життя, з юрбами випадкових людей...

Влад ще довго говорив із батьками про рідне місто. Тато й мама згадували кумедні й сумні історії зі свого життя в ньому, численні подробиці побуту киян минулих років і десятиліть... І ці деталі небаченого життя чомусь видалися хлопцеві дуже важливими. Потім Влад переглядав папери й креслення з папки Городецького і збагнув, що тайнопис може бути й на інших, начебто чистих аркушах...



ОСТАННЯ  
МАНДРІВКА

Городецький глянув у вікно. Нічого не змінилося: все той же чудовий краєвид милых будиноків Старого М'яста у Варшаві. Пан Владислав зітхнув. Він не чекав, що через стільки років знову почне поринати в такі сни. І будівничий згадував сон, який прийшов цієї ночі...

Неначе на екрані в сінематографі чи на театральній сцені зодчий бачив видиво, а чийсь голос коментував побачене, мов читав уривок із книги:

*«Місто, замкнене стінами, високо, як самотній острів, піднеслося над безоднею. Червоні язики полум'я, згіймаючись із безодні, охопили довкола гору. Вони досягли стін, і камені міського муру полум'яніють од відблиску пекельного вогню. Внизу в прірві змії огорнув гору кільцем огидного тулуба. Він підняв голову, роззявив пащу, ладний поглинути світ-місто. А вгорі над містом янголи сурмлять у сурму, провіщаючи кінець світу, й поволі згортають звиток неба».*

Архітектор гадав, що це означає... Він, уже немолода людина, знову бачив страшні сновидіння... Мов колись, у Києві. А який нині Київ? Пан Владислав не міг уявити. Говорили про руйнації храмів більшовицькою владою... Чи зберігся його костел? Які будинки вціліли? Той Київ, котрий він разом із другом Адамом покидав вісім років тому, здавався страшним, закинутим містом.

Будівничий згадав чомусь і події п'ятирічної давнини: як його вшановували в 1923 році. Тоді йому виповнилося шістьдесят, і він сам покинув посаду в Міністерстві суспільних робіт. Декілька старих і багато нових знайомих говорили про його талант, про роботу в новій Польській державі, про його споруди в різних місцях країни... Так, він створював курортні

будинки, вогони, казино, торгові ряди, лазні... Та ці роботи не задовольняли його – ні якістю (хоча він все завжди проектував і втілював сумлінно), ні за художніми достоїнствами... Всі споруди були гарні. А от розмах, масштаби робіт видавалися йому набагато скромнішими, ніж у Києві... Городецький підсвідомо чекав якогось великого, незвичайного замовлення на проектування, а дочекався повернення неприємних снів... До чого вони? Його улюблений Київ відданий на поталу змієві й зміям... Все відбулося так, як і хотів плазун із його видив. То що ж іще? Чого той знову прагне?

Важкі думки немолодої людини, що кепсько спала вночі, перервав телефонний дзвінок. Городецький неквапом устав, підійшов до апарата і невдоволеним голосом відповів на виклик.

Новина, яку сповістив варшавський представник американської інвестиційної компанії «Генрі Улен енд Ко» була несподіваною. Городецькому пропонували посаду головного архітектора в «Синдикаті зі спорудження перських залізниць»! Пан Владислав уже співпрацював із цією компанією, яка не раз інвестувала кошти в спорудження різних господарчих об'єктів у Польщі. І Городецький навіть очолював проектне бюро, котре й розробляло варіанти різних споруд цивільної забудови в містах країни. Але проектувати будівлі вокзалів, транспортних вузлів, пристанційних площ... І де – у далекій Персії! Персії, яку іноді ностальгійно згадував не просто архітектор, а мисливець Городецький! Адже на півночі славного району Мазендаран він колись полював!

Городецький навіть усміхнувся, згадавши свої азійські експедиції. Таких тварин, як в Африці, там годі шукати, проте дух азарту, ловів з новою силою охопив літнього мисливця...

Пан Владислав замріявся, думки його малювали обриси майбутніх споруд у Персії, яка при новому шаху почала трохи модернізуватися на європейський кшталт; він думав і про можливе нове, велике полювання... Аж раптом, немов у дитячому калейдоскопі, коли всі яскраві камінчики стають на належні місця, думки Городецького стали напрочуд прозорими. Він ясно й чітко усвідомив свою справжню мету поїздки до далекої країни. Так, він погодиться на пропозицію компанії і будуватиме... Але не лише те, що вимагатимуть від нього. Він має домогтися, зробити все можливе, щоб саме йому, Владиславу, іновірцеві й іноземцеві, перська влада дозволила звести головну для нього споруду останніх десятиліть...

Архітектор тихо рагів, не виявляючи своїх почуттів нікому. Його твори – вокзал у Тегерані, урядові будинки в різних містах країни, готель сподобалися самому шахові. Реза Пехлеві передав Городецькому розкішний подарунок: мисливську пістольну рушницю празької фабрики Lebeda, оздоблену місцевими майстрами за старими традиціями сріблом і напівкоштовним камінням. Ба більше: бугівничий отримав замовлення на проектування й бугівництво нового триповерхового палацу для шаха!

І ось тепер, згадуючи київську караїмську кенасу, пан Владислав творив не просто креслення нової споруди, а справжню східну казку. Якщо вокзал був виконаний у модному європейському стилі, який поєднував класицистичні мотиви з конструктивістськими лініями й обрисами, мав вигляд водночас стильний і величний, до того ж був напрочуд функціональний, то палац мав стати просто феєрією, легендою, тривимірною перською мініатюрою...

Зочий намагався зробити майбутнє житло шаха настільки досконалим, аби мати підстави, змогу, навіть нахабство просити господаря Персії про нечувану довіру й можливість: дозволити йому, християнину, католику, спроектувати і збудувати мечеть! Так, мечеть! І задля того, щоб здолати нічних потвор, зірвати їхні плани, унеможливити їхню подальшу переможну ходу. Мечеть мала долучитися до іншого, побаченого самим бугівничим містичного чотирикутника: кенаси, костелу, церкви і... самої мечеті. Бугівничий звів православну церкву в Черкасах, римо-католицький костел і юдаїстську кенасу в Києві. Тепер настала черга долучити сюди ще одну споруду для величезної світової релігії – ісламу. Городецький вірив, що, виконавши таке завдання, він таки щось зрушить на краще в цьому світі. Тому палац мав стати останнім і вирішальним доказом на користь того, що мечеть має звести саме він.

Архітектора нещодавно наче струмом пройняло, коли він згадав давнє пророцтво алтайського шамана: *«Тобі слід завершити створення благодатної четвірки, у якій прихована триєдність твого світу. Тоді ти допоможеш світлу й пізнаєш спокій!»* Як він не зрозумів це моді! Чотири храми чотирьох конфесій! Благодатна четвірка! І в ній присутні юдаїзм, християнство і мусульманство – триєдність Старого Світу! А шаманова згадка про рибу, що тримає світ на собі – то натяк на його християнську віру. Риба – давній символ Христа...

Щоправда, дуже неприємним спогадом для Городецького була відповідь шамана про роки його життя. Якщо це правда, жити йому залишається недовго. Треба поспішати... Але, попри все, він чудово себе почуває!

Страх, звичайний липкий страх, який охоплює людину, повністю, до кожної клітинки... Страх поширювався, розливався містом щодня, щотижня... І відколи червона влада остаточно оволоділа Києвом, він не меншав, а тільки зростав. Його надзвичайно гостро відчувала й Ірена Левицька вдень, але особливо страшно було вночі, коли кияни зникали безслідно в різних відділках «ЧК», розкиданих по місту в старовинних особняках на «найдовших вулицях Києва», названих так міщанами через те, що, пішовши ними, можна було й не повернутися ніколи. Нові хазяї старих маєтків швидко зробили колишні підвали для харчів і вин катівнями, камерами для арештованих, кімнатами для розстрілів...

Мало не щодня Ірена збиралася піти до мосту над Петровською вулицею й забрати олов'яний валець, аби перехопити його в надійніше місце. Та водночас Левицька не уявляла собі, як серед білого дня походжатиме по мосту, вдивляючись у ребра балок, що стирчать над дорогою, як спробує взяти дивний сірий предмет на огні з них... Усе неогмінно викличе підозру перехожих, міліції, агентів у цивільному. Піти вночі? Це ще страшніше. І виглядатиме іще більш підозріло. А якщо її спіймають із незрозумілою, шифрованою запискою? Це означатиме огне – смерть.

Ірена тихо плакала ночами в подушку. Вона хотіла жити – попри нелюдську владу, всупереч їй. І водночас дівчина пам'ятала про своє слово, дане Городецькому. В папці ніби нічого антирадянського не було, й та лежала собі серед інших паперів... Може, гільза також нехай собі лежить у тому несподіваному місці?

Одного дня Ірена таки наважилася пройти мостом, на якому її затримали солдати. Вона зупинилася на середині

мосту, немов для відпочинку, і крадькома глянула на ті частини конструкції старого акведука, які нависали над вулицею. На її превеликий подив, валець, вже добряче вкритий брудом і пилом, замаскований часом і природою, лежав на балці мосту, немов метелик, що забарвленням і малюнком крил повністю зливається із корою дерева, на якому сидить...

Ірена безпорадно зітхнула. «Не мудруй нагто, – сказала вона собі. – Зрештою, головною є папка і спогади, знання, які ніхто не може вігібрати... Треба просто жити. Чекати. Сподіватися...»

У листопаді 1929 року на півночі Персії встановилася чугова погода: було сухо, тепло, але не спекотно. То був чи не ідеальний час для осіннього полювання, для справжніх ловів...

Пан Владислав, заглиблений у свої думки, замріяний, не часто оглядався довкола. Він серед численної мисливської валки їхав на полювання до Мазенгарану. Городецький почувався щасливим. Ажже палац шахів дуже сподобався. Реза Пехлеві покликав до себе бугівничого й говорив із ним. Шах справив на архітектора приємне враження прихильністю до традицій і водночас потягом до всього нового. Під час бесіди Городецький відчув, що і він викликав у шаха симпатію. Якусь мить пан Владислав вагався, а потім розповів володарю про свою мрію: зведення мечеті за власним проектом. Реза Пехлеві деякий час мовчав, обдумуючи почуте прохання. Згодий завмер: йому здалося небувалим зухвальством просити шаха про такі тонкі матерії, дотичні до сокровенного – віри... Нарешті шах сів рівно й уважно глянув у вічі архітектору. Потім усміхнувся і сказав огне слово: «Роби!» Владислав так

жадав почути саме цю відповідь, що завмер, ніби оглушений ревищем величезного гірського водоспаду, який колись давно бачив на Алтаї... Реза Пехлеві зрозумів стан бугівничого, ще раз усміхнувся й додав: «Будуй! Я тобі вірю».

І от тепер, думаючи про образ нового храму, архітектор їхав у своєрідну відпустку – на полювання. Шість тижнів дав йому шах, аби Городецький відпочив від поточної роботи, переключився на щось інше, а потім створив нову чудову мечеть, яка б стала окрасою Тегерану, пам'яттю навіки – для володаря і для бугівничого.

Тому на лови Владислав вирушав якийсь притишений і радісний. Власне стрільба по живих мішенях його цікавила не так, як раніше. Він просто хотів знову насоложитися повітрям свободи, віддаленістю від цивілізації – нехай вона й була зовсім іншою, східною... Городецький наче відчував запах мисливського вогнища, мріяв про мисливські розмови у надвечір'ї... Шах був настільки щедрим, що надав йому численну прислугу – не таку, як в Африці, проте... Кілька інженерів-європейців, котрі рушили з ним, мали ще почути від нього правдиві історії його полювань у різних куточках Азії і, звісно, в Кенії. Пан Владислав умів і розсмішити будь-кого, коли хотів. Тепер він пригадував різні байки. От, скажімо, якое польське Товариство мисливського собаківництва запросило його на мисливські випробування, що традиційно відбувалися на Вілянвських полях... Та ні... Хіба в нього є лише такі маленькі, кумедні, локальні історії? Є серйозні спогоди, як, скажімо, влучний постріл у велетенського носорога... А полювання на тигра, здобутого в тому ж Мазенгарані, тільки дуже давно?

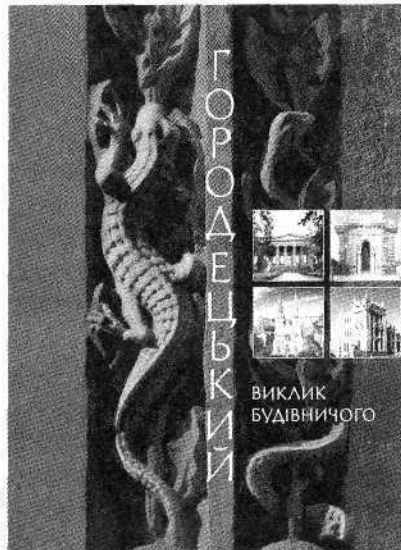
І зодчий мріяв, мріяв, мріяв... і усміхався, коливаючись у такт із ходом коня...

Шість тижнів полювань минули зовсім непомітно. Одного тигра мисливець таки здобув! Проте, як із подивом відзначив Городецький, рухався він уже не так легко, як колись. І дивна ягуха час від часу несподівано затискала ловцеві груди. Але він відхекувався, переводив подих і знову йшов, як і належить чоловікові.

Останніми днями образ мечеті цілком склався в його уяві. Досить, досить байдкувати! Сьогодні, третього січня, коли минуло Різдва й настав новий, 1930 рік, він і почне докладну розробку креслень храму.

Того ранку Городецький прокинувся від незвичної сухості в роті. Він бачив, що година ще дуже рання, проте не хотів дивитися на дзигарик. Час уставати! Бугівничий спробував підвестися з ліжка, але раптовий гострий біль охопив його серце. Білі плями перед очима змінилися темними, і пан Владислав усвідомив, що помирає. Страхи він не відчував, лише завважив здивування та прикрість від своєї немичності. Останнє, що згадав Городецький, були його ж рядки, написані російською мовою, фінальні слова з книжки «В джунглях Африки»: *«Охотнику, побувавшему в этом сказочном крае, ничего более не остается, как только поставит точку на своей охотничьей деятельности, потому что мечтают о чём-нибудь ещё более богатом, либо искать ощущений ещё более сильных, ему уже нечего, да и негде».*





Вихід фотоальбому присвячено до 145-річного ювілею одного з найвідомиших архітекторів України – поляка Владислава Городецького, який народився 4 червня 1863 року. Зрештою, якби не його фантасмагоричні пошуки, Київ, можливо, не мав би такого багатого скульптурного «звіринця» на фасадах будинків кінця XIX – початку XX століття та й, взагалі, можливо, не мав би такого розкішного архітектурного модерну.

